UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clvveri[i] Italia Antiqva

Opus post omnium curas elaboratissimum ; tabulis geographicis ære expressis illustratum ...

Philippi Clvveri[i] Italiae Antiqvae. Tomus ...

Clüver, Philipp

Lvgdvni Batavorvm, 1624

Cap. I. De Latio: quæ regio antè Saturnia dicta ect, & Oenotria; & priùs Jtalia, ac Sicilia. Jtem de incolis eius Siculis & Aboriginibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14124

Visual Library

PHILIPPI CLVVERII

ITALIAE ANTIQVAE

LIBER TERTIVS:

Quo LATIVM PRISCVM NOVVMque describuntur: ac tandem de AVSONVM gente disseritur; qui iidem fuêre OPICI & OSCI.

* *
*

CAPVT PRIMVM.

De LATIO: *quæ regio antè* SATVRNIA *dicta est, &* OENOTRIA; *& priùs* ITALIA, *ac* SICILIA. *item de incolis eius* SICVLIS *&* ABORIGINIBVS: *quorum hi posteà unà cum* PELASGORVM *quibusdam dicti sunt* LATINI. *item de* LATII *variis finibus.*

10 Truscis, Sabinis, atque Aequiculis, quos omneis superiori volumine exposuimus, contermini fuêre LATINI: quorum regio LATIVM dicta. Hanc qui mortalium primi incoluerint, inter alios auctores omnium quàm curatissimè exsequi adgressus Dionysius Halicarnassensis, Antiquitatum Romanarum lib. I ita tradit: τὴν ἡγεμόνα γῆς ἅπασης πόλιν, ἣν νῦν κατοικοῦσι Ῥωμαῖοι, παλαιόταται τῶν μνημονευομένων λόγων καταλαβεῖν βάρβαροι Σικελοὶ, ἔθνος αὐτόχθονες. πρὸ δὲ τούτων, ὅθ' ὡς καλεῖσθαι πρὸς ἑτέρων, ὅθ' ὡς ἔρημος ἦν, οὐδεὶς ἔχει βεβαίως εἰπεῖν. χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἀβορίγινες αὐτὴν ἐπολέμουν πολέμῳ μακρῷ σὺν ἔχοντας ἀφελόμενοι· οἱ τὸ μὲν πρότερον ἐπὶ τοῖς ὄρεσιν ᾤκουν ἄνευ τειχῶν κωμηδὸν καὶ ἀπορράδες· ἐπεὶ δὲ Πελασγοί τε καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων
20 τινὲς ἀναμιχθέντες αὐτοῖς συνήρανταο πρὸς τὸν ὁμότιμον πόλεμον, τὸ Σικελικὸν ἔθνος ἀπαναστήσαντες ἐξ αὐτῆς, πόλεις περιεβάλοντο συχνάς, καὶ περιεσκόπουν ἐπάνω αὐτοῖς ἡμέρας πάσας, ὅσην ἐρίζουσι πλαμοὶ Λίρις καὶ Τίβερις. καὶ διέμενον ἐπὶ τῆς αὐτῆς οἰκήσεως, οὐκέτι πρὸς ἑτέρων ἐξελαθέντες, ὀνομάτων ἀλλαγαῖς αὐτοῖς οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι προσαγορευόμενοι, μέχρι μὲν τοῦ Τρωικοῦ πολέμου τὴν ἀρχαίαν τῶν Ἀβορίγινων ὀνομασίαν ἔτι σώζοντες· ὅτι δὲ Λατῖνος βασιλεύς, ὃς καὶ τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον ἐδωράσατο, Λατῖνοι ἀρξάμενοι καλεῖται. Hoc est: *Vrbem, terræ marisque totius principem, quam nunc Romani habitant, primi in omni memoriâ tenuisse feruntur barbari Siculi, gens indigena. superiore autem tempore alios ne colonos habuerit, an inculta fuerit, nemo potest certò dicere. Posteà verò, pulsis longo bello priscis cultoribus, Aborigines eam occuparunt. qui primùm in montibus passim sine mœnibus vicatim habitaverunt. sed post-*
30 *quàm Pelasgi & cæterorum Græcorum nonnulli, ipsis admisti, opem in debellandis finitimis attulerunt; exactâ inde Siculorum gente, opida crebra communiverunt; subegeruntque sibi totum id terrarum spacium, quod amnes duo Liris atque Tiberis terminant. Eas sedeis deinde perpetuò tenuit idem genus hominum, mutatis tantùm adpellationibus; vetus Aboriginum nomen servantes ad Troiani usque belli tempora; quando à Latino rege denominati sunt Latini.* Ergo primi mortalium, quorum memoria exstet, hanc regionem incoluêre SICVLI. Hinc Varro etiam de Lingvâ Latinâ lib. IIII, *Lepus*, inquit, *quòd è Siculis Græci quidam dicunt λέπορι. à Româ quòd orti Siculi, ut annales nostri veteres dicunt,*

SICVLI, *primi Latii incolæ.*

cunt, fortassè hinc illud tulerunt; & heic reliquerunt hoc nomen. Solinus cap. VIII; ubi Italiæ laudes concelebrat: *Coloniæ tam frequentes, tam adsidua novarum urbium gratia, tam clarum decus veterum opidorum; quæ primùm Aborigines, Aurunci, Pelasgi, Arcades, Siculi, totius postmodùm Græciæ advenæ, & in summâ, victores Romani condiderunt.* Sed hæc ille habuit à Plinio: qui lib. III cap. V de eodem agens Latio, *Tam tenues*, inquit, *primordio imperii fuêre radices. colonis sæpè mutatis, tenuêre alii aliis temporibus, Aborigines, Pelasgi, Arcades, Siculi, Aurunci, Rutuli.* Quum ab Aboriginibus aliisque populis Italiâ pulsi Siculi *Sicaniam* insulam occupassent; quæ tum de eorum nomine dici cœpit *Sicilia*: nonnulli antiquorum scriptorum eos à sede suâ adpellaverunt *Sicanos*: quamquàm priscorum *Sicanorum* gente in occidentali insulæ parte etiamtum relictâ. id Virgilius posteà etiam in Italiâ ita usurpavit: & Virgilium, ut mea fert opinio, imitati deinde alii. Agellius lib. I cap. X: *Favorinus philosophus adolescenti veterum verborum cupidissimo, & plerasque voces nimis priscas & ignotissimas in quotidianis communibusque sermonibus expromenti; Curius, inquit, & Fabricius & Coruncanius, antiquissimi viri nostri, & his antiquiores Horatii illi trigemini, planè ac dilucidè cum suis fabulati sunt: neque Auruncorum aut Sicanorum aut Pelasgorum, qui primi incoluisse Italiam dicuntur, sed ætatis suæ verbis loquuti sunt.* Eadem hæc verba apud Macrobium quoque Saturnalior. lib. I cap. V leguntur. Virgilii hæc sunt Aeneid. lib. VIII:

Primus ab ætherio venit Saturnus Olympo,
Arma Iovis fugiens, & regnis exsul ademptis.
Is genus indocile ac dispersum montibus altis
Composuit, legesque dedit; Latiumque vocari
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.
Aureaque, ut perhibent, illo sub rege fuêre
Sæcula. sic placidâ populos in pace regebat.
Deterior donec paullatim ac decolor ætas,
Et belli rabies, & amor successit habendi.
Tum manus Ausoniæ & gentes venêre Sicanæ:
Sæpiùs & nomen posuit Saturnia tellus.

SICILIA regio; quæ Latium dicta.

Atque tum ab incolis *Siculis* regio hæc dicta fuit SICILIA. Solinus dicto cap. VIII: *Tibur, sicut Cato facit testimonium, à Catillo Arcade, præfecto classis Euandri, conditum: sicut Sextius, ab Argivâ juventute. Catillus enim, Amphiarai filius, post prodigialem patris apud Thebas interitum, Oeclei avi jussu, cum omni fœtu ver sacrum missus, treis liberos in Italiâ procreavit, Tiburtum, Coram, Catillum: qui, depulsis ex opido Siciliæ veteribus Sicanis, à nomine Tiburti fratris natu maximi urbem vocarunt.* Stephani epitomator: Σικελία, ἡ χώρα καὶ ἡ νῆσος. Id est: *Sicilia, regio atque insula.* Comprehendisse hanc *Siciliam* non tantùm omne *Priscum Latium*; cuius fineis mox infrà aperiemus; sed & totum *Sabinum agrum*; suprà lib. I cap. I patuit: ubi hoc oraculi Dodonæi responsum, quod Pelasgis Italiam petentibus datum est, è Dionysii dicto lib. I, Macrobii Saturnalior. lib. I cap. VII, & Stephani epitomatore, voce Ἀβοριγῖνες, retulimus:

Στείχετε μαιόμενοι Σικελῶν Σαβερνίαν ἄμαν,
Ἠδ' Ἀβοριγινέων Κοτύλιν, ἵ νᾶσος ὀχεῖται.

Hoc est:

Pergite quærentes Siculûm Saturnia rura
Atque Aboriginiden Cotylem, ubi se insula vectat.

Sed hunc Siculi agri tractum circa *Cutiliam* lacum & Reate opidum jam ante Aboriginum immigrationem occupaverant Vmbrorum quidam: quibus pulsis, proximos inde Siculos adgressi sunt Aborigines. Dionysius dicto lib. I, post enarrata Reatini agri opida, quæ suprà lib. II cap. VIIII exposuimus: τὰ μὲν δὴ πρώτα οἴκησιν Ἀβοριγῖνες ἐν τούτοις λέγονται πιήσασθαι τοῖς τόποις, ἐξελάσαντες ἐξ αὐτῶν Ὀμβρικούς. ἐντεῦθεν δὲ ὁρμώμενοι, τοῖς τε ἄλλοις βαρβάροις καὶ πάντων μάλιστα Σικελοῖς, ὁμοτέρμοσιν οὖσιν, ὑπὲρ τῆς χώρας ἐπολέμουν. * — * · καὶ πόλεις ἔκτισαν ἄλλας τε τινὰς ἃς τοῖς μέχρι τοῦδε οἰκουμένοις, Ἀντεμνάτας τε καὶ Τελλήνας καὶ Φικυλέας καὶ Τιβερίνους· περὶ οἷς ἔτι καὶ εἰς τόδε χρόνου μέρος τι τῆς πόλεως ὀνομάζεται Σικελιών. Id est: *Has primas sedeis, pulsis inde Vmbris, habuisse dicuntur Aborigines. Inde excurrendo, tùm alios barbaros tùm præcipuè confineis Siculos infestabant, bellum cum eis de agrorum possessionibus gerentes.* Aliquanto pòst: *Et, præter alia opida condi-*

condiderunt hæc, quæ nunc quoque inhabitantur, Antemnates, Tellenenses, Ficulenses, atque Tiburtinos: apud quos hodiéque pars urbis vocatur Sicilio. In medio Latio *Gabios* & *Ariciam* opida ab eisdem Siculis fuisse condita & habitata, ex dicto Solini cap. VIII disco. *Quis ignorat*, inquit, *condita opida, Gabios à Galatio, & Bio, Siculis fratribus: Ariciam ab Archilocho Siculo.* Apud Virgilium Aeneid. lib. XI Latinus, Aboriginum rex, ita in concilio concionatur:

Est antiquus ager, Tusco, mihi, proximus amni,
Longus in occasum, fineis super usque Sicanos:
Aurunci Rutulique serunt, & vomere duros
10 *Exercent colleis, atque horum asperrima pascunt:*
Hæc omnis regio & celsi plaga pinea montis
Cedat amicitiæ Teucrorum: & fœderis æquas
Dicamus leges; sociosque in regna vocemus.
Considant; si tantus amor; & mœnia condant.

Ad hunc locum ita commentatur Servius: *Hoc loco Donatus erravit: dicens, agrum, quem Latinus donare se disponit, esse in Campaniâ juxta Vfentem fluvium, (quod etiam Clavarius ait) cuius terras vicinas Thusci aliquando tenuerunt: unde dictum sit; Tusco mihi proximus amni. agit enim hoc argumento; quod illic est locus, qui hodiéque Pinetum vocatur. Constat, loca illa omnia esse campestria. nec procedit, quòd dicitur, Celsi plaga*
20 *pinea montis. Vnde sequenda est potiùs Livii, Sisennæ, & Catonis auctoritas. nam penè omnes antiquæ historiæ scriptores in hoc consentiunt. Cato enim in Originibus dicit, Troianos à Latino accepisse agrum, qui est inter Laurentum & castra Troiana. Hic etiam modum agri commemorat; & dicit, eum habuisse jugera 10CC. Longus in occasum.] Eâ parte, qua in occidentem tenditur, longior. Potuit ergo usque ad Laurentum & ad Ostiam tendi. Fineis super usque Sicanos.] Vsque ad fineis Sicanos loquitur; quos Siculi aliquando tenuerunt; id est, usque ad ea loca, in quibus nunc Roma est. hanc enim Siculi habitaverunt.* Quòd Cato dixit, agrum Troianis datum inter Laurentum & Troiana castra, id minimè congruit historiæ de rebus Aeneæ. quidpe *Lavinium* opidum, quod Aeneas ab se conditum de uxoris Laviniæ, Latini filiæ, nomine adpellavit, non inter
30 Laurentum & Tiberim, sed ab Laurento in orientem versùs positum fuit; ut infrà in expositione huius litoris videbimus. Et quis credat, inter Laurentum Tiberimque *Auruncos* simul & *Rutulos* incoluisse? item, quomodò longitudinem maximam agri dixerit poëta à Laurento ad Tiberim, id est, ex ortu in occasum; quum longius spacium fuerit ab austro in septemtriones, id est, à mari ad urbem Romam? Et quis ille tandem *pinetorum celsus mons?* An non *Circæus*, prope Vfentem, terminus ab hac parte quondam, non Latini regis regni, sed multis post hunc sæculis, Romanorum imperii, id est, ut illi vocabant, *Prisci Latii*; quod infra ostendemus? Poëtico igitur more, ut haud semel aliàs, heic etiam eas res Aeneæ Latinique temporibus accommodavit, quæ longè posteriùs exstiterunt. Cæterùm *Sicanos*, id est,
40 *Siculos*, qua regione huius Latii, cuius rex fuit Latinus, collocatos voluerit Virgilius, nondum satis perspicio: nisi, quòd & *Sicanos*, quemadmodùm *Latinos*, *Rutulos*, atque *Auruncos*, Latini ditioni subjecerit incluseritque. ait quidpe *agrum* istum *antiquum*, id est *antiquum Latium*, *in occasum ad Tiberim amnem usque super fineis Sicanos* extensum fuisse. Eiusdem Aeneid. lib. VII ita canit:

Ipse inter primos præstanti corpore Turnus
Vertitur.
Insequitur nimbus peditum, clypeataque totis
Agmina densantur campis; Argivaque pubes,
Auruncæque manus, Rutuli, veteresque Sicani.

50 Vbi ita Servius: *Benè veteres. nam ubi nunc Roma est, ibi fuerunt Sicani: quos posteà pepulerunt Aborigines.* At Dionysius verò Siculorum agrum, antequàm à Pelasgis Aboriginibusque pellerentur, etiam ultra Tiberim in Etruriam usque protendit, dicto lib. I posteà. Πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων κεκράτησαν οἱ Πελασγοὶ χωρίων, τοῖς τε Ἀβοριγῖσι τὸ πρὸς τοὺς Σικελοὺς πόλεμον ἐπὶ σωφροσύνῃ πολλῇ προθυμίᾳ συνδιέφερον, ἕως ἐξήλασαν αὐτοὺς ἐκ τῆς σφετέρας. καὶ πόλεις πολλὰς, τὰς μὲν οἰκουμένας καὶ πρότερον ὑπὸ τῶν Σικελῶν, τὰς δὲ αὐτοὶ καταστησάμενοι, ὤκουν οἱ Πελασγοὶ κοινῇ μετὰ τῶν Ἀβοριγίνων· ὧν ἐστιν ἥ τε Καιρηταναῖων πόλις, Ἄγυλλα ἡ τότε καλουμένη, καὶ Πίσα, καὶ Σατορνία, καὶ Ἄλσιον, καὶ ἄλλαι τινὲς, ἃς ἀνὰ χρόνον ὑπὸ Τυρρηνῶν

ἀφηρέθησαν. Φαλέριον δὲ καὶ Φασκέννιον, ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἥσαν οἰκούμενα ὑπὸ Ῥωμαίων, μικρὰ ἄλλα διασώζουσι ζώπυρα Πελασγικοῦ γένους, Σικελῶν ὑπαρχόντων πρότερον. Id est: *Alta quoque Pelasgi loca multa in potestatem suam redegerunt: & Aboriginibus contra Siculos promptam praestiterunt operam, donec eos ejecerunt suis sedibus. In his multa opida, partim jam antè ab Siculis habitata, partim ab se condita, tenuerunt indivisa sociae gentes Pelasgi atque Aborigines. ex quibus sunt Cære, tunc Agylla dictum, Pisa, Saturnia, Alsium, & quædam alia; quæ postmodùm à Tyrrhenis occupata sunt. Falerium verò & Fescennium, etiam meo tempore à Romanis habitata, parvas quasdam scintillas servant Pelasgici generis; quum olim Siculorum fuerint.* De *Falerio* & *Fescennio*, item de *Alsio* & *Cære*, ut opidis haud ita procul à Tiberi sitis, facilè crediderim, tenuisse ea loca quondam Siculos. at de *Saturniâ*, maximè verò de *Pisâ*, longiùs disitis, etiam atque etiam dubitaverim. 10

ITALIA regio.

Sed *Latium* ab initio habitatum fuisse ab *Siculorum* antiquissimâ gente, à quorum nomine dictum *Sicilia*, satis hactenus ostensum. Hoc nominis posteà à quodam rege eorum *Italo* mutatum fuisse in ITALIAE vocabulum; quod tandem in omnem Alpeis inter & fretum Siculum transiit terram, suprà lib. I cap. I compluribus vetustissimorum auctorum demonstratum est documentis: quæ singula heic repetere, supervacaneum duco. unum Thucydidem citasse, sufficiat. Is initio libri VI, ubi de Siciliâ insulâ agit, Σικελοὶ δὲ, inquit, ἐξ Ἰταλίας (ἐνταῦθα γὰρ ᾤκουν) διέβησαν ἐς Σικελίαν, φεύγοντες Ὀπικούς. εἰσὶ δὲ καὶ νῦν ἔτι ἐν τῇ Ἰταλίᾳ Σικελοί· καὶ ἡ χώρα ἀπὸ Ἰταλοῦ, βασιλέως τινὸς Σικελῶν, οὕτως Ἰταλία ἐπωνομάσθη. Hoc est: *Siculi autem ex Italiâ, (ibi namque habitavêre) fugientes Opicos, in Siciliam trajecerunt. Sunt verò etiam nunc in Italiâ Siculi: & regio à rege quodam Siculorum Italo sic Italia dicta est.* Non ex Latio sive antiquissimâ illâ Siciliâ expulerunt Siculos Opici; sed ex inferiore Italiæ apud fretum Siculum parte: quò, ejecti ex Latio ab Aboriginibus, confugerant. Quo autem Italiæ tractu Thucydidis tempestate *Siculorum* isti nonnulli exstiterint, hactenus apud neminem aliorum auctorum dispicio. nemo quidpe Siculos in Italiâ memorat, postquàm in insulam trajecerunt: nisi poëta Virgilius; qui, ut antiquissima haud semel alibi etiam cum recentioribus permiscet, sic heic quoque *Sicanos* Aeneæ tempore in Italiâ simulque *Siculos* in insulâ *Sicaniâ*, id est, Siciliâ, ponit. 20

ABORIGINES unde dicti.

De ABORIGINIBVS igitur, qui in Siculorum agros successerunt, nunc deinceps dicendum. Nomen eorum unde originem ceperit, ostendere voluit Festus Pompeius his verbis: *Aborigines adpellati sunt, quòd errantes convenerint in agrum, qui nunc est populi Romani. fuit enim gens antiquissima Italiæ.* Eamdem simulque duas alias adfert huius vocabuli originationes Dionysius dicto lib. I. Τοὺς δὲ Ἀβοριγῖνας, inquit, ἀφ' ὧν ἀρχὴ Ῥωμαίων τὸ ἔθνος, οἱ μὲν αὐτόχθονας Ἰταλίας, ἔθνος αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ γενόμενον ἀποφαίνουσι, καὶ τὴν ὀνομασίαν αὐτοῖς τὴν πρώτην φασὶ τεθῆναι, διὰ τὸ ἔθνους τοῖς μετ' αὐτὸν ἄρξαι. ἕτεροι δὲ λέγουσιν ἀνεσίους τινὰς καὶ πλάνητας, ἐκ πολλῶν συνελθόντας χωρίων, καὶ δαίμονα πρεσβεύειν ἀλλήλοις αὐτόθι. καὶ τὴν οἴκησιν ὅθεν τοῖς ἐρύμασι κατασκήψασθαι, ζῆν δὲ ἀπὸ λῃστείας καὶ νόμης. προσαλάβοιεν δὲ καὶ τὴν ὀνομασίαν αὐτῶν, ὅθεν τὸ τύχαις οἰκειότερον, Ἀβερρίγῖνας λέγοντες, ὥστε δηλῶσαι τοὺς πλάνητας. Id est: *Aborigines, auctores conditoresque Romani generis, Italiæ indigenas alii sui corporis gentem adserunt: nomenque iis inde impositum esse, quòd posteris suis originis ab se fuerint auctores. alii malunt, errones quosdam, incertis vagantes sedibus, & è multis regionibus convenas, fortè fortunâ in iis locis junxisse inter se copias: munitisque sibi firmis sedibus, latrocinio ac re pecuariâ vitam transegisse. hi torquent vocabulum ad condicionem eorum hominum, quasi ab erroribus vocantes Aberrigines.* Primam istam ἐτυμολογίαν Virgilius quoque innuere voluit Aeneid. lib. VII, in his versibus:

Quin etiam veterum effigies ex ordine avorum,
Antiquâ ex cedro, Italusque paterque Sabinus,
Saturnusque senex, Ianique bifrontis imago,
Vestibulo adstabant, aliique ab origine reges.

Ad quæ verba ita Servius, *Ab origine reges. pro, Aboriginum reges. sed est metro prohibitus.* Tertiam originationem tradit Dionysius aliquanto pòst, his verbis: Κληθῆναι δὲ οἴομαι Ἀβοριγῖνας ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς ὄρεσιν οἰκήσεως. id est: *Adpellatos autem puto Aborigines, quia in montibus sedeis suas habebant.* Scilicet, quia ὄρος Græcis est, quod Latinis *mons*. Idem innuit & anteà, verbis suprà citatis; quæ fuêre huiusmodi: Ἀβοριγῖνες· οἱ τὸ μὲν πρότερον ἐπὶ τοῖς ὄρεσιν ᾤκουν ἄνευ τείχων, κωμηδὸν καὶ ἀστεράδες. Id est:

Abori-

Aborigines; qui primùm in montibus passim sine mœnibus vicatim habitaverunt. Hanc ἐτυμολογίαν Virgilius etiam innuit Aeneid. lib. VIII; ubi Euandrum fingit ita Aeneæ narrantem:

Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant;
Gens virûm truncis, & duro robore nata:
Quçis neque mos neque cultus erat: nec jungere tauros
Aut componere opes nôrant, aut parcere parto:
Sed rami atque asper victu venatus alebat.
Primus ab ætherio venit Saturnus Olympo;
10 *Arma Iovis fugiens, & regnis exsul ademptis.*
Is genus indocile, ac dispersum montibus altis,
Composuit; legesque dedit: Latiumque vocari
Maluit; his quoniam latuisset tutus in oris.

Sextus quoque Aurelius Victor in libro de Origine gentis Romanæ eamdem vocabuli originem commemorat; sed altiùs deductam. *Quidam*, inquit, *tradunt, terris diluvio coopertis, passim multos diversarum regionum in montibus, ad quos confugerant, constitisse. ex quibus quosdam, sedem quærenteis, pervectos in Italiam Aborigines adpellatos; Græcâ scilicet adpellatione, à cacuminibus montium, qui illi oræ faciunt*. [lege, *quæ illi ὄρη faciunt*.] *Alii volunt, eos, quòd errantes illò venerint, primò Aberrigines; post,*
20 *mutatâ unâ literâ, alterâ demptâ, Aborigines cognominatos*. Primum illud de diluvio per se falsum. nam neminem diluvio superfuisse, præter Noachum cum uxore ac tribus filiis, harumque uxoribus, sacrata nos docent monumenta. Sed ipse mox eam revocat sententiam Aurelius; dum *pervectos in Italiam Aborigines adpellatos* ait *à cacuminibus montium, quæ Græci ὄρη* dicunt. Ab Italiæ autem montibus quomodò nomen sibi peculiare imponere gens hæc una potuit, quum complures aliæ in eâdem terrâ, adeóque pleræque, incoluerint monteis? Tum, quænam ἐτυμολογία, particulæ seu syllabæ primæ Ἀβ ex Græcâ lingvâ dari poterit? *Aberrigines* verò si primùm adpellatos velis; non jam ab *errando*, quia incertis sedibus vagi hinc inde erraverint; sed ab *aberrando*, quasi ab institutâ viâ aberraverint, vocabu-
30 lum hoc eis fuerit quæsitum. alioquin certè particula *ab* fuerit perquàm inepta, & nullâ sanâ ratione addita. Iam verò illa originatio nominis quàm absurda quámque ridicula est, ubi Dionysius ait, Καὶ τὴν ὀνομασίαν αὐτοῖς τὴν πρώτην φασὶ τεθῆναι, διὰ τὸ γνήσιος τοῖς μετ' αὐτὸν ἄρξαι. id est: *nomenque iis inde impositum, quòd posteris suis originis ab se fuerint auctores*. O delira vanorum grammaticorum cerebra? Ergo igitur primi illi gentis auctores conditoresque sine proprio aliquo nomine fuêre, antequàm posteri eorum ideò *Aboriginum* vocabulum iis dederint, quòd hi originem ab illis duxerint? At quàm certos sibi designarunt maiores; quando eâ adpellatione omnes aliæ, quotquot toto Orbe fuerunt, gentes indicari potuerunt? Verùm vocabuli huius veram originem Romanis planè absconditam ignotamque
40 fuisse, satis ex eo adparet, quòd multi in eâ enodandâ variè, prout cuique ingenium suppetebat, laborarunt. proinde nos etiam, ut prorsus incertam, transmittamus.

ABORIGINVM origo.

De ipsius gentis origine jam anteà ex Dionysii intelleximus, fuisse quosdam auctores, qui αὐτόχθονας, id est, Italiæ *indigenas*, eos existimaverint, quorum origo ex ipsâ terrâ Italiâ exstiterit. unde etiam Festus *gentem* eos *Italiæ antiquissimam* adpellavit. Antiquissimi equidem mortales eas haud dubiè genteis vocarunt αὐτόχθονας sive *indigenas*, quæ primam corporis sui constitutionem à structurâ Babylonicæ urbis & gentium inde divisione habuerunt. Id verò posteris ita intellectum, quasi ex ipsis, quos quæque à Babylone profectæ obsederant, terris primi
50 eorum auctores conditoresque progeniti forent: scilicet, quia longinquâ traditione acceperant, primum omnium mortalium è terrâ à Deo fuisse conditum; ut Germaniæ lib. I cap. VIII ostendi. Eâdem igitur ratione *Aborigines* quoque quibusdam rerum scriptoribus, ob summam antiquitatem, *indigenæ* Italiæ visi sunt. Verùm ab hac sententiâ quàm longissimè abivisse video gravissimos Romanorum scriptores Catonem, Sempronium, & alios: de quibus ita narrat Dionysius dicto lib. I posteà: Οἱ δὲ λογιώτατοι τῶν Ῥωμαίων συγγραφέων, ἐν οἷς ἐστι Πόρκιός τε Κάτων, ὁ τὰς γενεαλογίας τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πόλεων διημελέσθαι συναγαγών, καὶ Γάιος Σεμπρώνιος, καὶ ἄλ-

λοι συγγνοὶ, Ἑλλῆνας αὐτὰς εἶναι λέγουσι, τῶν ἐν Ἀχαΐᾳ ποτὲ οἰκησάντων, πολλαῖς γενεαῖς πρότερον ἢ πόλεμον ἢ Τρωϊκὸν μιγαναστάντων. οὐκέτι μὴν ὅτι διορίζουσιν ὅτε φύλον Ἑλληνικὸν, ἢ μετεῖχον, ὅτι πόλιν, ἐξ ἧς ἀπανέστησαν, οὔτε χρόνον, οὐδ' ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας, οὐδ' ὁποίας τύχαις χρησάμενοι τὴν μητρόπολιν ἀπέλιπον. Ἑλληνικῷ μύθῳ χρησάμενοι, εἰδεναὶ τῶν τὰ Ἑλληνικὰ γεγραφότων βεβαιοτάτῳ παρέχοντο. Τὸ μὲν οὖν ἀληθὲς ὅπως ποτ' ἔχει, ἄδηλον. εἰ δ' ἐστὶν ὁ τούτων λόγος ὑγιής, οὐκ ἂν ἑτέρας ἴνος εἴησαν ἄποικοι γένους, ἢ τοῦ καλουμένου νῦν Ἀρκαδικοῦ. πρώτοι γὰρ Ἑλλήνων ὅτι, περαιωθέντες τὸν Ἰόνιον κόλπον, ᾤκησαν Ἰταλίαν, ἄγουσι αὐτὰς Οἰνώτρου, Λυκάονος, ἑπτακαίδεκα γενεαῖς πρότερον τῶν δὶς τὴ Τροίας ἁλώσεως. Hoc est: *At scriptorum Romanorum doctissimi, in quibus est Porcius Cato, qui curatissimè scripsit de originibus Italicarum urbium, Caiusque Sempronius, & complures alii: Græcos eos esse adseverant; profectos ex Achaiâ, multis ante bellum Troianum ætatibus. nec tamen tradunt, ex qua regione Græciæ, quave urbe migraverint: ac ne tempus quidem, aut ducem coloniæ, aut quo casu patrias sedes reliquerint, ostendunt. antiquumque sequenti sermonem Græcanicum; nullius Græci scriptoris eum confirmant testimonio. Itaque, rei veritas quomodò sese habeat, incertum est. At si eorum sana est narratio; non possunt alterius fuisse generis coloni, quàm Arcadici. namque hi primi Græcorum, trajecto sinu Ionio, domicilium in Italiâ statuerunt; deducti ab Oenotro, Lycaonis filio, XVII ætatibus priùs, quàm ad Troiam bellatum est.* Id est, annis CCCCLVIIII. ætatem quidpe Dionysius facit annorum XXVII. nam eodem lib. I tradit ætate XVI à Troiano bello conditam fuisse Romam: deinde verò, eodem libro infrà, factum id adfirmat anno à Troiano bello CCCCXXXII: idemque repetit posteà, initio statim libri II. libro autem primo ait, post Herculis ex Italiâ discessum δευτέρᾳ γενεᾷ, ἔτει δὲ πέμπτῳ καὶ πεντηκοστῷ, id est, *ætate secundâ, anno verò quinquagesimo quinto*, Aboriginum regem fuisse Latinum. De cætero, post suprà scripta pergit ex variis iisque antiquissimis Græcorum scriptoribus migrationem *Oenotri* in Italiam demonstrare: quam Pausanias quoque initio Arcadicorum adnotavit his verbis: Ἀρκάδων δὲ τὰ πρὸς τῆς Ἀργείας Τεγεάται τε ἔχουσι καὶ Μαντινεῖς. νέμονται δὲ οὗτοί τε καὶ τὸ ἄλλο Ἀρκαδικὸν τὸ μεσόγαιον τῆς Πελοποννήσου. * — *. Φασὶ δὲ Ἀρκάδες, ὡς Πελασγοὶ γένοιτο ἐν τῇ γῇ πρώτῃ πρῶτοι. εἰκὸς δὲ ἔχει τοῦ λόγου καὶ ἄλλους ὁμοῦ τῷ Πελασγῷ, μηδὲ αὐτὸν Πελασγὸν γενέσθαι μόνον. ποίων γὰρ καὶ ἦρχεν ὁ Πελασγὸς ἀνθρώπων; Μεγέθει μέν τοι καὶ κατὰ ἀλκὴν καὶ κάλλος προεῖχεν ὁ Πελασγὸς, καὶ γνώμῃ ὑπερ τοὺς ἄλλους ἦν. καὶ τούτων ἕνεκα αἱρεθῆναί μοι δοκεῖ βασιλεύειν ὑπ' αὐτῶν. πεποίηται δὲ καὶ Ἀσίου τοιάδε ἐς αὐτόν.

Ἀνέθρεψεν δὲ Πελασγὸν ἐν ὑψικόμοισιν ὄρεσσι
Γαῖα μέλαιν' ἀνέδωκεν, ἵνα θνητῶν γένος εἴη.

Πελασγὸς ἦ βασιλεύσας, τοῦτο μὲν ποιήσαντος καλύβας ἐπενόησεν, ὡς μὴ ῥιγοῦν τε καὶ ὕεσθαι τοὺς ἀνθρώπους, μηδὲ ὑπὸ καύματος θαλαπωρεῖν, τοῦτο δὴ τοὺς χιτῶνας τοὺς ἐκ τῶν δερμάτων τῶν ὑῶν, οἷς καὶ νῦν πρὸς Εὔβοιαν ἔτι χρῶνται καὶ ἐν τῇ Φωκίδι ὁπόσοι βίον ἀπαιτίζουσιν, οὗτός ἐστιν ὁ ἐξεύρων. * · *. Πελασγοὶ δὲ βασιλεύοντος γενέσθαι καὶ τῇ χώρᾳ Πελασγίαν φασὶ ὄνομα. Λυκάων δὲ ὁ Πελασγοῦ, τοιάδε εὗρεν ἢ ὁ πατὴρ οἱ σοφώτερα. * — *. Νύκτιμος μὲν πρεσβύτατός τε ἦν καὶ εἶχε τὸ τῶν κρείττονος· οἱ δὲ ἄλλοι παῖδες ἢ Λυκάονος πόλεις ἐνταῦθα ἔκτιζον, εἶθα ἑκάστῳ ἦν μάλιστα καὶ γνώμῃ. Πάλλας μὲν Παλλάντιον. * · *. Οἴνωτρος δὴ ὁ τῶν παίδων νεώτατος Λυκάονι τῶν δρεσσέων, Νύκτιμον τὸν ἀδελφὸν χρήματα καὶ αὐδρας αἰτήσας, ἐπεραιώθη ναυσὶν ἐς Ἰταλίαν· καὶ ἡ Οἰνωτρία χώρα τὸ ὄνομα ἔχει ἀπὸ Οἰνώτρου βασιλεύοντος. οὗτος ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἐς ἀποικίαν πρῶτος ἐστάλη. * · *. Ἐπὶ δὴ τῷ γένει παντὶ τῷ ἄρσενι θυγάτηρ Λυκάονι ἐγένετο Καλισώ. ταύτῃ τῇ Καλισοῖ συνεγένετο ἐρασθεὶς Ζεύς. * · *. Μετὰ δὴ Νύκτιμον ἀποθανόντα Ἀρκὰς ἐκδέξατο ὁ Καλισοῦς τὴν ἀρχήν. ἀπὸ τούτου δὲ βασιλεύσαντος Ἀρκαδία τε αὐτὴ Πελασγία ἡ χώρα, καὶ αὐτὴ Πελασγῶν Ἀρκάδες ἐκλήθησαν οἱ ἄνθρωποι. Id est: *Arcadiæ partem eam, quæ fineis Argivorum contingit, Tegeates & Mantinenses tenent. Incolunt autem cùm hi populi tùm omne Arcadicum nomen mediterranea Peloponnesi. Primum autem in hac terrâ exstitisse Pelasgum, memorant Arcades. At consentaneum certè est, non solum illum, sed alios etiam unà cum eo fuisse. quidpe quibus ille omnino imperasset hominibus? Crediderim ego, Pelasgum magnitudine, robore, ac formâ, animique dotibus cæteros superasse: eamque ob rem ei à suis regnum decretum: cuiusmodi ei testimonium etiam Asius dedit versibus suis:*

Montibus alticomis peperit nigra terra Pelasgum,
Dis similem; & generi tribuit nova regna futuro.

Pelasgus

Pelasgus igitur quum regnare cœpisset; primùm quidem rudeis homines docuit tuguria, ad frigoris imbriumque & æstus incommoda arcenda, ædificare. idemque tunicas facere instituit è suis pellibus: qualibus etiam nunc in Eubœâ ac Phocide tenuiores homines utuntur. Mox: *Ab hoc rege totam regionem eam Pelasgiam adpellatam ferunt. Eius filius Lycaon nonnulla etiam sapientiùs, quàm pater, excogitavit.* Et aliquanto pòst: *Nam quum Nyctimus, Lycaonis liberorum natu maximus, paternum imperium adisset: reliqui sibi, diversis, arbitrio quisque suo, agri partibus occupatis, opida communière: Pallantium Pallas.* Deinde: *At natu minimus Oenotrus, pecuniâ & viris à fratre Nyctimo acceptis, classe in Italiam transmisit. à quo fuit ea, in qua consedit, terra de regis nomine Oenotria nuncupata. Atque hæc omnium prima è Græciâ colonia deducta fuit.* Mox: *In omni autem liberorum virilis sexus numero filia Lycaoni fuit Calisto: quam Iupiter, amore captus, compressit.* Paullo pòst: *Mortuo Nyctimo, Arcas, Calistûs filius, regnum suscepit. Ab hoc rege & ipsa, quæ antè Pelasgia dicebatur, Arcadia terra, & gens, Pelasgi qui fuerant, Arcades nominati sunt.* In Iustiniani etiam Constantionibus ita scriptum est: Περὶ δὲ πρώτου Λυκαονίας, ἀξιόπιστος κέ· Τὸ Λυκάονων ἔθνος μείζονι τῆς νῦν ὄσης ἀρχῆς καταστησάμενον δίκαιον ἀνήνυμον, ὁπόβλεπόντες εἰς τὰς πρώτας ἀρχὰς, ὅθεν αὐτὸ συνιόντα παρέδοσαν ἡμῖν οἱ τὰ παλαιὰ συγγραφόντές τε καὶ διηγούμενοι· καὶ ὅτι συγγενέστατόν ἐστι Ῥωμαίοις, καὶ ἀρχὴν ἐκ τῶν αὐτῶν σωφρονισμένον προφάσεων. Λυκάονι γὰρ τῷ πρώτῳ Ἀρκαδίας τῆς ἐν Ἑλλάδι βασιλεύσαντι, καὶ τοῦ Ῥωμαίων οἰκήσαι γένους γεγονὼς ἐστὶν πρώτῳ Οἰνωτρῶν προσλαβόντι, τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ δοῦναι προοίμιον (φαμὲν δὲ ταῦτα δὴ τὰ παλαιὰ, ἃ πολλῷ τῶν Αἰνείου τε καὶ Ῥωμύλου χρόνων πρεσβύτερα) καὶ ὁποικίαν ὅπῃ ἃ τῇδε σείλαυλι μέρη, μοῖραν ἵνα τῆς Πισιδίας ἀφελέσθαι, ἑαυτῇ τε δοῦναι τοῦ αὐτοῦ προσηγορίαν, Λυκαονίαν τε ἐξ αὐτοῦ καλέσαι τοῦ χώρου. Id est: *De prætore Lycaoniæ, constitutio* XXV. *Quum ad prima illa principia, ex quibus Lycaonum gentem antiquarum rerum scriptores & enarratores constitisse tradiderunt, respicimus; & quòd maximam cum Romanis adfinitatem habeat, quódque ex eâdem fermè occasione in unum coacta sit; maiore, quàm hactenus, magistratu eam exornare justum putavimus. siquidem usu venit, ut olim Lycaon, qui Arcadiæ in Hellade rex fuit, & Romanum solum incoleret, & adsumptis quondam Oenotris, Romano imperio daret veluti principium; (dicimus autem vetera illa, quæ longo antè tempore Aeneæ & Romuli ætates præcesserunt) & deductâ in hasce parteis coloniâ, Pisidiæ bonam partem adimeret; eique deinde suum nomen inderet; & regionem ex se Lycaoniam adpellaret.* Dionysius dicto lib. I duos Lycaonis filios in Italiam colonias deduxisse tradit, *Oenotrum* atque *Peucetium*: hunc Apuliæ parteis apud sinum Hadriaticum, illum proxima Siculo freto, (quæ posteà Lucani atque Brutii tenuêre,) expulsis inde antiquissimis Italiæ incolis *Ausonibus*, occupasse: unde in superiora Italiæ suggressi, Siculos tandem sedibus suis ejecerunt: ut suprà lib. I cap. I ostensum. Pergit itaque Dionysius dicto lib. I in hæc verba: Τὰ μὲν οὖν ὑπὸ τῶν παλαιῶν εἰρημένα ποιητῶν τε καὶ μυθογράφων πεῖ τε οἰκήσεως καὶ γένους τῶν Οἰνωτρῶν τοιαῦτά ἐστιν· οἷς ἐγὼ πειθόμενος, εἰ τῷ ὄντι Ἑλληνικὸν φῦλον ἦν τὸ τῶν Ἀβοριγίνων, ὡς Κάτων καὶ Σεμπρώνιος καὶ πολλοῖς ἄλλοις εἴρηται, τούτων ἔγγονον αὐτὸ τῶν Οἰνωτρῶν πείθομαι. τὸ γὰρ δὴ Πελασγικὸν καὶ τὸ Κρητικὸν, καὶ ὅσα ἄλλα ἐν Ἰταλίᾳ ᾤκησαν, ὑστέροις διέλεγκον χρόνοις ἀφικόμενα. παλαιότερον δὲ πάντα σόλον ἀπαναστάντα τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ πρεσβυτέρα τῆς Εὐρώπης ἔθνεα δυνάμει καταμαθεῖν. Τοὺς δὲ Οἰνώτρους τῆς τ' ἄλλης Ἰταλίας πολὺ χωρὶς οἴομαι καταλαχεῖν, τὰ μὲν ἔρημα, τὰ δὲ φαύλως οἰκούμενα καταλαβόντας, καὶ δὴ καὶ τῆς Ὀμβρικῶν γῆς ἐστιν οὗ ὑποδεμένου. κληθῆναι δὲ Ἀβορίγινας ὑπὸ τῆς ἐν ὄρεσιν οἰκήσεως· Ἀρκαδικὸν γὰρ τὸ φιλοχωρεῖν ὄρεσιν· ὡς Τιμαγένης φησὶ καὶ Παραλίους Ἀθήνησιν. Τῶν δὲ πόλεων, ἐν αἷς τὸ πρῶτον ᾤκησαν Ἀβορίγινες, ὀλίγαι πεῖσαν ἐπ' ἐμοῦ. αἱ δὲ πόλεις, ὑπό τε πολέμων καὶ ἄλλων κακῶν οἰκοφθόρων βαρηθεῖσαι, ἔρημοι ἀφεῖντο· ἦσαν δ' ἐν τῇ Ῥεατίνῃ γῇ, τῶν Ἀπεννίνων ὀρῶν ὑπακραῖαι, ὡς Βάρρων Τερέντιος ἐν Ἀρχαιολογίαις γράφει, ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίων πόλεως αἱ τὸ βραχύτατον ἀπέχουσαι ἡμερήσιον διάστημα ὁδοῦ.* Hoc est: *Atque hæc sunt ab antiquis poëtis ac priscorum sermonum scriptoribus de sede ac genere Oenotrorum prodita. quos ego sequutus, si, ut Cato ac Sempronius multique alii prodiderunt, Aboriginum gens re verâ fuit Græcanica, credo, eam Oenotrorum istorum fuisse progeniem. namque Pelasgos atque Cretenseis, & quotquot alii in Italiam deducti sunt, posterioribus eò venisse temporibus, reperio. antiquiorem autem hac migrationem è Græciâ in parteis occiduas Europæ invenire nequeo. Cæterùm Oenotros, præter alios Italici agros, quos illi vel desertos vel malignè cultos occuparunt, reor etiam Vmbris partem aliquam ademisse. dictos verò Aborigines à montanis*

tanis sedibus. quidpe Arcadicum est delectari habitatione in montibus. qua ratione etiam Atheniensium quidam Hyperacrii vocati sunt, & Paralii. Opida autem, quæ primùm incoluerunt Aborigines, pauca ætate meâ supererant. plurima bellis aliisque calamitatibus exitiosis desolata sunt. Erant autem in Reatino agro, haud procul Apenninis montibus, ut auctor est Varro Terentius in Antiquitatibus. aberantque à Româ, quæ minimum, iter unius diei. Ea hinc omnia recenset. quorum pleraque nos suprà lib. II cap. VIIII in Sabinorum descriptione indicavimus. Pergit inde Dionysius in hæc verba: Τὼ μὲν δὴ πρώτω οἴκησιν Ἀβοριγῖνες ἐν τόποις λέγονται ποιήσασθαι τοῖς τόποις, ἐξελάσαντες ἐξ αὐτῶν Ὀμβρικούς. Ἐνθεῦθεν ἤ ὁρμώμενοι, τοῖς τε ἄλλοις βαρβάροις καὶ πάντων μάλιστα Σικελοῖς, ὁμοτίρμονιν ὄντα, ὑπὲρ τῆς χώρας ἐπολέμουν· τὸ μὲν πρῶτον ἱερά τις ἐξελθοῦσα νεότης, ἄνδρες ὀλίγοι, καὶ βίου ζήτησιν ὑπὸ τῶν γαμμόνων ἀποστελλόντες· οἱ δὲ τοῦ Σικελοῦ ἀγοντός τε καὶ φέροντος διέπλουν, ἐπειδὴ τὰ ἑαυτῶν ἐξέλιπον. Ὡς δὲ ἅπαξ ἔστι χωρίων τινῶν τῆς πολεμίας κρατήσαν, ἐκ τοῦ ἀσφαλεστέρου ἤδη καὶ οἱ λοιποὶ Ἀβορίγινες, οἱ δεόμενοι γῆς, τῆς κατὰ σφᾶς ἕκαστοι ἐπεχείρουν τοῖς ὁμόροις. καὶ πόλεις ἔκλασαν ἄλλας τε τινὰς καὶ τὰς μέχρι τοῦδε οἰκουμένας, Ἀντιμνάτας τε καὶ Τελλινεῖς καὶ Φικουλέας καὶ Τιβουρτίνους· παρ' οἷς ἔστι καὶ εἰς τόδε χρόνου μέρος τι τῆς πόλεως ὀνομάζεται Σικελίων. καὶ ἦσαν ἁπάντων μάλιστα τῶν συνοικούντων λυπηροὶ τοῖς Σικελοῖς. Ἀνίεσαν δὲ ἐκ τούτων τῶν διαφορῶν τοῖς ἔθνεσιν ὅλοις πόλεμος, ὅσος οὐδεὶς τῶν πρότερον γενομένων ἐν Ἰταλίᾳ, ἐπῆλθεν ἄχρι πόρρω, χρόνῳ μηκυνόμενος. Ἔπειτα Πελασγῶν τινες, τῶν οἰκουμένων ἐν τῇ καλουμένῃ Θεσσαλίᾳ, τὴν ἑαυτῶν αἰαγκαζόμενοι ἐκλιπεῖν, συνοίκοι γίνονται τοῖς Ἀβορίγισι, καὶ κοινῇ μετ' ἐκείνων ἐπολέμουν πρὸς τοὺς Σικελούς. Id est: *Has igitur primas sedes, pulsis inde Vmbris, habitasse dicuntur Aborigines. Inde excurrendo, tùm alios barbaros, tùm maximè confineis Siculos infestabant; bellum cum eis gerentes super agrorum possessione. Primùm finibus egressa est sacra quædam juventus, exigua numero, ad quærendum victum à suis emissa parentibus. Hi Siculorum res agere atque ferre haud desierunt, ex quo patriam reliquerunt. Vt verò hi semel partem aliquam agrorum ex hostico adepti sunt; tutiùs jam & reliqui Aborigines, agrorum inopes, adgrediebantur suos quisque contermines: &, præter alias civitates, condiderunt has, quæ nunc quoque incoluntur, Antemnates, Tellenenseis; Ficuleos, ac Tiburtinos: apud quos hodiè quoque pars opidi vocatur Sicilio. nec ullam aliam finitimarum gentium magis infestabant, quàm Siculos. His tandem controversiis integræ gentes ad arma consurgunt. bellumque inde exortum, quale ad eam diem aliud nullum in terrâ Italiâ, longò tempore trahitur. Posthinc Pelasgorum quidam, Thessaliam patriam linquere coacti, recipiuntur ab Aboriginibus: communibusque opibus bellum geritur contra Siculos.* Incoluerunt igitur primùm *Aborigines* eam Siculorum agri partem, quàm posteà *Sabini* inter Apenninum montem, Narem, Tiberim, Anienemque amneis tenuêre. Eam mox ab initio dictam fuisse Aboriginibus

SATVRNIA regio. SATVRNIAM *terram*, patet ex suprà scriptis oraculi versibus: ubi Pelasgi jubentur *Saturniam terram & Cotylen Aboriginum* urbem ac lacum cum *fluctuante insulâ, quærere*, Verba oraculi hæc sunt:

Στείχετε μαιόμενοι Σικελῶν Σαβερνίαν αἶαν,
Ἠδ' Ἀβοριγινέων Κοτύλην, ἣ νᾶσος ὀχεῖται.
Pergite quærentes Siculûm Saturnia rura
Atque Aboriginiden Cotylem, ubi se insula vectat.

Σικελῶν dixit Σαβερνίαν αἶαν, id est, *Siculorum Saturniam terram*; non, quòd ab Siculis jam inde ante Aboriginum adventum ita adpellata fuerit: sed, quia Siculi eam ante Aborigines tenuerint. quidpe non Siculorum, sed Aboriginum, qui posteà Latini dicti sunt atque Romani, fuisse deum *Saturnum*, pluribus documentis auctorumque testimoniis claret. Trogi epitomator Iustinus lib. XLIII: *Italiæ cultores primi Aborigines fuêre. quorum rex Saturnus tantæ justitiæ fuisse traditur, ut neque servierit sub illo quisquam; neque quidquam privatæ rei habuerit; sed omnia communia & indivisa omnibus fuerint: veluti unum cunctis patrimonium esset. ob cuius exempli memoriam cautum est, ut Saturnalibus, exæquato omnium jure, passim in conviviis servi cum dominis recumbant. itaque Italia à regis nomine Saturnia adpellata est; & mons, in quo habitabat, Saturnius: in quo nunc, veluti à Iove pulso sedibus suis Saturno, Capitolium est. post hunc tertio loco regnasse Faunum ferunt. ex filiâ Fauni & Hercule, qui eodem tempore, exstincto Geryone, armenta, victoriæ præmia, per Italiam ducebat, stupro conceptus Latinus procreatur. quo tenente regnum, Aeneas ab Ilio, Troiâ à Græcis expugnatâ, in Italiam venit.* Eusebius Chronicor. lib. I: Πρῶτον φασὶ Πεῖκον, ὑὸν Κρόνου, βασιλεῦσαι

σαι χώρας Λαυρέντε λζ' ἔτη· εἶναι δὲ τοῦ χώρου ἕως τοῦ νῦν Ῥώμης πόλεως. μετ' ὃν φαῦνον, τὸν υἱὸν τοῦ Πείκου, ἔτη μδ'. ἔπειτα Λατῖνον. Id est: *Primum ferunt Picum, Saturni filium, regnasse annis* XXXVII *in Laurenti agro; qui ad urbem usque, quæ nunc Roma dicitur, extendebatur. post hunc verò Faunum annis* XLIIII. *post eum fuisse Latinum.* Virgilius Aeneid. lib. VII

——— Rex arva Latinus & urbeis
Iam senior longâ placidas in pace regebat.
Hunc Fauno & nymphâ genitum Laurente Maricâ,
Accipimus. Fauno Picus pater. isque parentem
Te, Saturne, refert: tu sanguinis ultimus auctor.

Herodianus lib. I: Νέου μὴν ἔτους σέβεσι τὴν ἑορτὴν Ῥωμαῖοι, εἰς θεὸν ἀρχαιότατον τῆς Ἰταλίας ἀναφέροντες. φασὶ γὰρ, αὐτὸν καὶ Κρόνον, ὑπὸ Διὸς ἐκβληθέντα τῆς ἀρχῆς, καὶ ἐλθόντα εἰς γῆν, ἡμέρᾳ ξένον. δεδιότα δὴ τοῦ παιδὸς δυναστείαν, παρ' αὐτῷ κρυπτόμενον λαθεῖν. ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα δοθῆναι τῷ χώρῳ τῆς Ἰταλίας· Λάτιόν τι κληθῆναι, ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος φωνῆς εἰς τὴν πατρῴαν μεταχθέν. Id est: *Anno ineunte diem Romani festum agunt, ad vetustissimum Italiæ deum referentes: cuius etiam Saturnum ipsum, quum, ab Iove filio regno pulsus, in terram descendisset, fuisse hospitem prædicant: veritumque filii dominatum, absconditum apud eum latuisse. unde & nomen illi Italiæ loco impositum volunt; & Latium adpellatum fuisse, vocabulo è Græco sermone in patrium translato.* Intelligere Herodianum *Ianum antiquissimum deum*, eo clarè indicat, quòd διπρόσωπον cognominat continuò post, id est, *bifrontem*. Sed eamdem historiam narrat & Macrobius Saturnalior. lib. I. cap. VII. *Regionem*, inquit, *istam, quæ nunc vocatur Italia, regno Ianus obtinuit. Hic quum Saturnum, classe pervectum, excepisset hospitio: &, ab eo edoctus peritiam ruris, ferum illum & rudem ante fruges cognitas victum in melius redegisset; regni eum societate muneravit. Hos unà concordesque regnasse; vicinaque opida communi operâ condidisse, præter Maronem, qui refert,*

Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen,

etiam illud in promptu est, quòd posteri quoque duos eis contuos menseis dicarunt; ut December sacrum Saturni, Ianuarius alterius vocabulum possideret. Quum inter hæc subitò Saturnus non comparuisset; excogitavit Ianus honorum eius augmenta. ac primùm terram omnem ditioni suæ parentem Saturniam nominavit. aram deinde cum sacris tamquàm deo condidit, quæ Saturnalia nominavit. Regni eius tempora felicissima feruntur; cùm propter rerum copiam, tùm etiam, quòd nondum quisquam servitio vel libertate discriminabatur. quæ res intelligi potest, quòd Saturnalibus tota servis licentia permittitur. Hinc Virgilius etiam poëta Aeneid. lib. VIII Euandrum fingit ita Aeneæ narrantem:

Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant;
Gens virûm truncis & duro robore nata:
Queis neque mos neque cultus erat: nec jungere tauros
Aut componere opes nôrant, aut parcere parto:
Sed rami atque asper victu venatus alebat.
Primus ab ætherio venit Saturnus Olympo;
Arma Iovis fugiens, & regnis exsul ademptis.
Is genus indocile ac dispersum montibus altis
Composuit; legesque dedit: Latiumque vocari
Maluit; his quoniam latuisset tutus in oris.
Aureaque, ut perhibent, illo sub rege fuêre
Sæcula. sic placidâ populos in pace regebat.
Deterior donec paullatim ac decolor ætas,
Et belli rabies, & amor successit habendi:
Tum manus Ausoniæ & gentes venêre Sicanæ:
Sæpius & nomen posuit Saturnia tellus.

Et aliquanto pòst:

Hæc duo præterea disjectis opida muris
Reliquias veterumque vides monimenta virorum?
Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit arcem.
Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.

Et Ovidius Fastor. lib. I Iano deo hæc adfingit verba:

Hæc

Hac ego Saturnum memini tellure receptum.
Cœlitibus regnis à Iove pulsus erat.
Inde diu genti mansit Saturnia nomen.
Dicta quoque est Latium terra, latente deo.

Isidorus Origin. lib. XIIII cap. IIII: *Italia olim à [Saturni] regis nomine Saturnia adpellata est. mox & Latium dicta, eò, quod idem Saturnus, à Iove sedibus pulsus, ibi latuerit.* Columella in præfatione rerum rusticarum: *In hoc Latio & Saturniâ terrâ, ubi dii cultus agrorum progeniem suam docuerunt.* Virgilius Aeneid. lib. VII; ubi Latinus rex ita adfatur Aeneæ legatos:

——— Neve ignorate Latinos, 10
Saturni gentem, haud vinclo nec legibus æquam;
Sponte suâ veterisque dei se more tenentem.

Eosdem mores eis tribuit lib. V; ubi Anchisæ umbra in Siciliâ Aeneam, Italiam petentem, ita monet:

——— Lectos juvenes, fortissima corda,
Defer in Italiam. gens dura atque aspera cultu
Debellanda tibi Latio est.

Et Sallustius in libro de bello Catilinario: *Vrbem Romam condidêre atque habuêre initio Troiani; qui, Aeneâ duce profugi, sedibus incertis vagabantur: cumque his Aborigines: genus hominum agreste, sine legibus, sine imperio, liberum atque solutum.* Idem facit & Aristoteles Πολιτῶν lib. VII cap. X: nisi, quòd antiquiori nomine *Oenotros* vocat, quos Sallustius *Aborigines*; & regem eorum ille *Italum*, quem alii *Saturnum*. Ἰταλόν τινα φασὶν, inquit, ἡγεσθαι βασιλέα τῆς Οἰνωτρίας, ἀφ' οὗ τὸ τὄνομα μεταβαλόντας Ἰταλοὺς αὐτὶ Οἰνώτρων κληθῆναι, καὶ τὴν ἀκτὴν τὴν τῆς Εὐρώπης Ἰταλίαν τὄνομα λαβεῖν, ὅση πτυχήκεν ἐντὸς ὅσα τῶν κόλπων ἔστι Σκυλλητικὸς καὶ Λαμητίνος. Τοῦτον δὴ λέγουσι τὸν Ἰταλὸν νομάδας τοὺς Οἰνώτρους οἴσας, πεῖσαι γεωργοὺς: καὶ νόμους ἄλλους τε αὐτοῖς θεῖναι, καὶ συσσίτια καταστῆσαι πρῶτον. διὸ δὴ νῦν ἔτι τῶν ἀπ' ἐκείνου τινὲς χρῶνται τοῖς συσσιτίοις καὶ τοῖς νόμοις ἐκείνοις. Hoc est: *Italum quendam Oenotriæ regem fuisse aiunt, à quo, mutato nomine, Itali pro Oenotris fuerint adpellati; & hæc Europæ ora, quæ Scylletico Lametinoque sinubus includitur, Italia sit vocata. Atque hunc Italum, ferunt, Oenotros, quum pastores essent, primum agricolas fecisse; & cùm alias eis leges scripsisse, tùm sodalitia & epulationes publicas instituisse. quapropter etiam nunc nonnulli ex eius posteris sodalitiis illis utuntur, & quibusdam aliis legibus.* Falsò ab Aristotele &, quem ille sequutus, Antiocho Syracusano *Italum* hunc, qui Siculorum in veteri inter Narem Tiberisque ostia & inferum mare Siciliâ fuit rex, antiquissimæ illi ad fretum Siculum ac primæ *Oenotriæ* esse tributum, suprà lib. I cap. I pluribus documentis ostensum. & heic ex hactenus allatis satis jam clarè patet, Aboriginum, non Siculorum, nec aliorum ante hos indigenarum, regem habitum fuisse in Latio *Saturnum*: atque ab Aboriginibus demum Latio, seu priscæ illi Siculorum *Italiæ*, inditum esse nomen *Saturniæ*: cuius etiam incolas Aborigines dictos fuisse SATVRNIOS, suprà dicto lib. I cap. I docui. Antiochum fortassis decepit, quòd hæc quoque regio ab initio adventus OENOTRIA dicta fuit. Servius ad Virgilii Aeneid. lib. I: *Oenotria dicta est vel à vino optimo, id est, ἀπὸ τοῦ οἴνου, quod in Italiâ nascitur: vel, ut Varro dicit, ab Oenotro, rege Sabinorum. Alii, patrem Itali Oenotrum, tradunt, ex Arcadiâ in Italiam venisse, & eam sibi cognominem fecisse.* Et ad Aeneid lib. VII: *Oenotria tellus; propriè Sabinorum tractus, ab Oenotro rege.* Lycophron in Alexandra:

OENOTRIA regio.

Τὸν δ' Αἰζάρου τε ῥεῖθρα καὶ βραχύπολις
Οἰνωτρίας γῆς κεγχρίνη βεβρωμένον,
Κείμενα φιτροῦ δεξεῖ μιαφόνον.

Hoc est:

Alium Aesari fluenta & opidum parvum
Oenotriæ terræ, ab hydro morsum,
Crimissa recipiet, facis occisorem.

Ad hæc ita Isacius Tzetza: Ἔνθα νῦν ἡ Ῥώμη ἐστὶν, χωρίον ἓν πρῶτον λεγόμενον Οἰνωτρία· ὅπου ὁ Φιλοκτήτης καθώκηζεν μετὰ τῶν τῆς Ἰλίου πόρθησιν, καθὰ Διονύσιος καὶ Δίων καὶ πάντες οἱ τὰ Ῥωμαϊκὰ ἱστοροῦσιν. Id est: *Vbi nunc Roma est, locus primùm Oenotria dicebatur: in quo Philoctetes,*

tes, post Ilii excidium consedit; ut Dionysius atque Dio & omnes alii, qui res Romanas conscripserunt, tradunt. Sanè *Oenotriam* heic intellexit Lycophron primam illam & antiquissimam in Brutio agro; ubi etiam nunc *Aesarus* fluvius vulgò dicitur *Esaro*, apud Crotonem urbem: in qua orâ Philocteten opidum condidisse *Crimissam*, infrà in Brutiorum explicatione monstrabitur. At Tzetza Philocteten Romano agro induxisse videtur, quia hunc etiam aliquando *Oenotriam* dictum alicubi legerat. De cætero quando & unde eamdem regionem adpellare cœperint Aborigines LATIVM, planè incertum est. nam fabulis de *Saturni latibulâ* credere piget pudetque. Ne ipsis quidem Romanorum peritissimis de origine huius vocabuli quid-
10 quam constitisse, patet ex iis, quæ M. Terentius Varro tradidit. is quidpe de de Lingvâ Latinâ lib. IIII, *Quæ ad humum sunt*, inquit, *aut à re, ut Sabini & Lucani, aut declinata ab hominibus, ut Appulia & Latium: utrumque, ut Etruria & Tusci. quà regnum fuit Latini, vniversus ager dictus Latium.* At Servius ad Virgilii Aeneid. lib. VIII ita scribit: *Virgilius Latium vult dici, quòd illic Saturnus latuit, fugiens Iovem. Fabula nota est, quòd Saturnus filios suos deo progenitos voraverit; quum audißet, à filio se regno esse pellendum: & quòd ei uxor, nato Iove, lapidem pro infante obtulerit devorandum. Varro autem Latium dici putat, quòd latet Italia inter loca Alpium & Apennini. Quidam ferunt, à Latino dictum Latium. alii, ipsum Latinum à Latio.* Hoc sanè illo longè probabilius. illud verò de *Italiâ* inter *Alpeis & Apenninum latente* omnium
20 est ineptissimum & maximè ridiculum: primò, quia Apenninus non cingit Italiam; sed mediam fermè secat in duasque parteis dividit: tum non omnis Italia Alpeis inter & fretum Siculum eo nomine adpellata est ab initio; sed antiqua illa *Siciliæ* tantùm, seu Siculorum *Italia*, ab rege eorum *Italo* sic dicta: quam Aborigines etiam *Saturniam* vocitarunt. Quin illa haud dubiè tantùm Siculorum agri pars initio adpellata est *Saturnia* simul & *Latium*, quæ Narem inter & Anienem amneis porrecta. unde illud Macrobii suprà dicto Saturnalior. lib. I cap. VII: *Nec illam causam, quæ Saturnalibus adsignatur, ignoro: quòd Pelasgi, sicut Varro memorat, quum, sedibus suis pulsi, diversas terras petissent, confluxerunt plerique Dodonam; &, incerti quibus hærerent locis, eiusmodi accepère responsum:*

30 Στείχετε μαιόμενοι Σικελῶν Σαλορνίαν αἶαν,
Ἡ δὴ Ἀοραγινέων Κοτύλιν, ἣ νᾶσον ὀχεῖται·
Οἷς αὐαμυχθείντες δεκάτην ἐκπέμψατε φοίβῳ,
Καὶ κεφαλὰς Ἀΐδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα.

[Hoc est:

Pergite quærentes Siculûm Saturnia rura,
Atque Aboriginiden Cotylem, ubi se insula vectat.
Queis misti, decimas Clario transmittite Phœbo,
Et Diti capita; & transmittite lumina patri.]

Acceptâ sorte, quum Latium post errores adpulissent, in lacu Cutiliensi enatam insulam de-
40 *prehenderunt. hoc miraculo deprehenso, has sibi sedeis prædictas esse, didicerunt. vastatisque Siciliensibus incolis, occupavère regionem; decimâ prædæ, secundùm responsum, Apollini consecratâ; erectisque Diti sacello & Saturno arâ; cujus festum Saturnalia nominarunt.* Recepti in hunc Siculorum agrum, sive in hanc *Saturniam terram*, simulque in societatem belli contra Siculos fuère Pelasgi ab Aboriginibus: ut Dionysius dicto lib. I. narrat. Hæc igitur inter Narem atque Anienem terra primùm, nescio unde, dicta fuit *Latium*: non illa demum inter Anienem & mare inferum à *Latino* rege. Atque hæc haud dubiè causa fuit, cur antiquissimi Latinorum poëtæ, vel fortassis etiam theologi, quos posteà Virgilius atque Ovidius & alii imitati sunt, à primo Aboriginum rege *Saturno* id nominis terram accepisse finxerint. nam omnia, quæ de *Saturno* hoc qui-
50 dam narrant auctores, alios *Euandro* & *Pelasgis* sive *Arcadibus* tribuisse, sequenti hinc ostendam capite, in descriptione urbis Romæ. A terrâ quin statim incolæ Aborigines dicti fuerint LATINI, nemo ambigat. Hinc diversa illa ab se ipsâ mens Virgilii: qui aliàs à terrâ longè ante Aeneam, aliàs à Latino rege Aeneæ tempore *Latinos* dictos ostendit. quidpe Aeneid. lib. I sic de Aeneâ canit:

Multa quoque & bello passus, dum conderet urbem
Inferretque deos Latio; genus unde Latinum
Albanique patres atque altæ mœnia Romæ.

At lib. XII Iunonem introducit Iovem de Aeneæ adversùs Turnum Rutulosque & Latinos victoriâ sic precantem:

Et nunc cedo equidem, pugnasque exosa relinquo.
Illud te, nullâ fati quod lege tenetur,
Pro Latio obtestor, pro maiestate tuorum:
Quum jam connubiis pacem felicibus (esto)
Component; quum jam leges & fœdera jungent;
Ne vetus indigenas nomen mutare Latinos,
Neu Troas fieri jubeas, Teucrosve vocari:
Aut vocem mutare viros, aut vertere vestes. 10
Sit Latium: sint Albani per sæcula reges;
Sit Romana potens Italâ virtute propago.
Occidit, occideritque, sinas, cum nomine Troia.

De isto igitur primo inter Narem & Anienem *Latio* quum Ovidius quoque apud antiquiores auctores legisset; *Picum*, Latini regis avum, non minus huius, quàm illius inter Anienem & mare fecit regem Μεταμορφώσεων lib. XIIII, his versibus:

Ille suos Dryadas Latiis in montibus ortas
Verterat in vultus: illum fontana petebant
Numina Naïades: quas Albula, quasque Numici,
Quas Anienis aquæ, cursuque brevissimus Almo, 20
Narve tulit præceps, & opacæ Farfarus undæ.

Vulgaris tamen apud Romanos opinio obtinuit, ab *Latino* rege post Aeneæ in Italiam adventum dictos fuisse Aborigines mutato nomine *Latinos*. atque ita ferè tradiderunt rerum Romanarum scriptores. Dionysius suprà citato lib. I: Καὶ διέμειναν δὴ τὴν αὐτῆς οἰκήσεως, ὀνομάτων ἀλλαγῆς αὐτῆς οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι προσαγορευόμενοι, μέχρι μὲν τῶν Τρωϊκῶν πολέμων τῶν ἀρχαίων τὴν Ἀβορίγινων ὀνομασίαν ἔτι σώζοντες· ἀπὸ δὲ Λατίνου βασιλέως, ὃς καὶ τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον ἐδωάσθησε, Λατῖνοι ἀπεκαλοῦντο. Hoc est: *Easque sedeis deinde perpetuò tenuit eadem gens, mutatis tantùm adpellationibus. nam ad belli Troiani usque tempora vetus Aboriginum nomen servarunt. inde à Latino rege Latini dici cœperunt.* Stephani epitomator: Ἀβορίγινες, ἔθνος Ἰταλικὸν, ὡς Ἰόβας ἐν Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας πρώτῃ. 30 Μέχρις οὖν τῶν Τρωϊκῶν πολέμων τὴν ἀρχαίαν Ἀβορίγινων διέσωζον. [scribe, ut apud Dionysium est, unde hæc transscripta, τὴν ἀρχαίαν Ἀβορίγινων ὀνομασίαν διέσωζον.] Λατῖνος δὲ βασιλεύσαντος ἔτι τοσηγορεύθησαν. τὰ αὐτὰ καὶ Χάραξ. Hoc est: *Aborigines, gens Italica; auctore Iubâ, Romanæ historiæ lib. I. Ad Troiani equidem belli tempora vetus Aboriginum nomen servarunt. at Latino regnante ab hoc denominati sunt.* Non vivente etiamdum rege *Latino* adpellatos fuisse Aborigines *Latinos*, sed jam mortuo, complures tradiderunt auctores. Livius sub initium lib. I: *Iam primùm omnium satis constat, Troiâ captâ in cæteros sævitum esse Troianos: duobus Aeneâ Antenoreque, & vetusti jure hospitii, & quia pacis reddendæque Helenæ semper auctores fuerant, omne jus belli Achivos abstinuisse.* Mox: *Aeneam, domo profugum, sed ad maiora rerum initia ducentibus fatis, primò in Macedoniam venisse; inde in Siciliam quærentem sedeis delatum. ab Siciliâ classe Laurentem agrum tenuisse. Ibi egressi Troiani, ut quibus ab immenso propè errore nihil, præter arma & naveis, superesset, quum prædam ex agris agerent, Latinus rex Aborigines-* 40 *que, qui tum ea tenebant loca, ad arcendam vim advenarum, armati ex urbe atque agris concurrunt.* Et paullo post: *Inde fœdus ictum inter duces, inter exercitus salutationem factam. Aeneam apud Latinum fuisse in hospitio. Ibi Latinum apud penateis deos domesticum publico adjunxisse fœdus; filiâ Aeneæ in matrimonium datâ. Fares utique Troianis spem adfirmat, tandem stabili certâque sede finiendi erroris. opidum condunt. Aeneas ab nomine uxoris Lavinium adpellat. Bello deinde Aborigines Troianique simul petiti. Turnus, rex Rutulorum, cui pacta Lavinia ante adventum Aeneæ fuerat, prælatum sibi advenam ægrè* 50 *patiens, simul Aeneæ Latinoque bellum intulerat. Neutra acies læta ex eo certamine abiit. victi Rutuli: victores Aborigines Troianique ducem Latinum amisère. Inde Turnus Rutulique, diffisi rebus, ad florenteis Etruscorum opes Mezentiumque, eorum regem, confugiunt. qui haud gravatim socia arma Rutulis junxit. Aeneas, adversùs tanti belli terrorem ut animos Aboriginum sibi conciliaret; ne sub eodem jure solùm, sed etiam nomine omnes essent, Latinos utramque gentem adpellavit.* Eamdem de Aeneâ atque Latino historiam Aurelius quoque Victor, in libro de Origine gentis Romanæ, variè ex variis

refert

refert rerum Romanarum ſcriptoribus: eamdemque gentem modò *Aborigines*; modò *Latinos* adpellat: quamvis hoc nominis unde & quando primùm habuerint, non oſtendat. Strabo lib. v, poſt deſcriptum Sabinorum agrum ſic pergit: Ἑξῆς δὲ ἡ Λατίνη κεῖται· ἐν ᾗ καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων πόλις, καὶ πολλὰς συνέλληφεν ἃ μὴ Λατίνης ἦν πρότερον. Αἴκαι γὰρ καὶ Οὐολσκοὶ καὶ Ἑρνικοὶ, Ἀβοριγῖνές τε, οἱ περὶ αὐτὴν τὴν Ῥώμην, καὶ Ῥουτοῦλοι οἱ τὴν ἀρχαίαν Ἀρδέαν ἔχοντες, καὶ ἄλλα συνέμαινα μείζω καὶ ἐλάττω τὰ περοικοῦντα τοῦτ' τόπ Ῥωμαίων ὑπῆρξεν, πρὶν ἢ κτίσθαι τὴν πόλιν. φασὶ δὲ Αἰνείαν καταφανέντα εἰς Λαύρεντον, κτίσαι πόλιν. ἐπελθόντα δὲ Λατῖνον, τὸν Ἀβοριγίνων βασιλέα, τῶν οἰκούντων τὸ τόπον τοῦτον, ὅπου νῦν ἡ Ῥώμη ἐστὶ, συμμάχοις χρήσασθαι τοῖς περὶ τὸν Αἰνείαν διὰ τοῦ γένους Ῥουτούλους, τοὺς Ἀρδέαν κατέχον-
10 τας. νικήσαντα δὲ, ἀπὸ τῆς θυγατρὸς Λαουϊνίας ἐπώνυμον κτίσαι πόλιν. πάλιν δὲ Ῥουτούλων συμβαλόντων εἰς μάχην, τὸν μὲν Λατῖνον πεσεῖν, τὸν δὲ Αἰνείαν νικήσαντα βασιλεῦσαι, καὶ Λατίνους καλέσαι τοὺς ὑφ' αὐτῷ. Hoc eſt: *Sequitur Latium. in quo & Romanorum urbs, & complura alia comprehenduntur opida, quæ ab initio non fuerunt in Latio. quidpe & Aequi & Volſci atque Hernici, & circa ipſam Romam Aborigines, & qui vetuſtam habuêre Ardeam Rutuli, aliæque maiores minoresque gentes quondam circùm Romanos ſedeis ſuas habuêre, quum primùm urbs condita foret. quorum nonnulli liberè per vicos habitarunt; nulli communi adnumerati populo. Cæterò Aeneam tradunt Laurentum adpuliſſe, urbemque illic condidiſſe. ſuperveniſſe deinde Latinum, regem Aboriginum, qui tum ea loca incolebant, ubi nunc eſt Roma; auxilioque Aeneæ uſum adverſùm finitimos Rutulos, qui*
20 *Ardeam veterem tenebant. partâque victoriâ, urbem in propinquo condidiſſe, Laviniæ filiæ cognominem. poſt hæc Rutulis rurſum acie congreſſis cecidiſſe Latinum. victorem Aeneam regno potitum, ſubjectisque ſibi populis nomen Latinorum impoſuiſſe.* Troianis tantùm *Latinorum* nomen ab Aeneâ impoſitum ſi voluit Strabo, prior illa oratio de Aboriginibus circa Romam recens conditam incolentibus ſatis conſtabit. At ipſe Aeneam ait Latino occiſo victorem regno potitum. quod nullum fuit aliud, niſi idem quod Latinus anteà obtinuerat in Aborigines. Hoc igitur etiam, unà cum ſuis Troianis, uti ſub unum imperium, ſic ſub idem *Latinorum* nomen eum ſubdidiſſe, maximè certum eſt. nec ullum circa Romam poſteà Aboriginum duravit nomen. Dionyſius iterum eodem lib. I poſteà ita tradit: Δεύτερα δὲ ὕστερον ἡμέρᾳ μετὰ
30 τὸν Ἡρακλέους ἀπαρσιν, ἔτει δὲ πέμπτῳ καὶ πεντηκοστῷ μάλιστα, ὡς αὐτοὶ Ῥωμαῖοι λέγουσι, βασιλεύς ὢν Ἀβοριγίνων ὁ Λατῖνος, ὁ φανεὶς, πέμπτον καὶ τεσσαρακοστὸν ἔτος ἔχων τὴν ἀρχήν. κατὰ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον Τρῶες, οἱ σὺν Αἰνείᾳ διαφυγόντες ἐξ Ἰλίου, τῆς πόλεως ἁλούσης, κατέσχον εἰς Λαύρεντον, αἰγιαλὸν Ἀβοριγίνων. λαβόντες δὲ παρὰ τῶν Ἀβοριγίνων χωρίον εἰς οἴκησιν, ὅσον ἠξίουν, πολίζουσι μικρὸν ἀποχρῶντες ἀπὸ θελάττης, ἐπὶ λόφῳ τινὶ, Λαουίνιον ὄνομα τῇ πόλει θέμενοι. ὀλίγῳ δὲ ὕστερον χρόνῳ τὴν ἀρχαίαν ἀλλάξαντες ὀνομασίαν, ἅμα τοῖς Ἀβορίγισιν, ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῆς χώρας Λατῖνοι ὠνομάσθησαν. Hoc eſt: *Poſt Herculis diſceſſum, ætate alterâ, ſeu anno* LV, *ut ipſi Romani perhibent, rex Aboriginum fuit Latinus, Fauni filius; annum agens regni ſui* XXXV. *Per id tempus Troiani, cum Aeneâ poſt captum Ilium profugi, adpulerunt Laurentum, Aboriginum litus. acceptoque ab Aboriginibus ad habitandum agro, & quidquid petierant; opi-*
40 *dum condunt, non procul à mari, in quodam colle, nomine Lavinium. Nec ita multo poſt, vetere adpellatione mutatâ, unà cum Aboriginibus à regionis rege nominati ſunt Latini.*

Sed age; videamus tandem, quàm certa huic *Latino* regi ſtirps, quàm certi tributi fuerint parentes. *Fauni* filium feciſſe ipſos Romanos, diſertè heic teſtatur Dionyſius. eiusque rei exemplum ſuprà citavimus ex Virgilii Aeneid. lib. VII: ubi ita canit:

——— *Rex arva Latinus & urbeis*
Iam ſenior longâ placidas in pace regebat.
Hunc Fauno & nymphâ genitum Laurente Maricâ,
Accipimus. Fauno Picus pater. isque parentem
Te, Saturne, refert: tu ſangvinis ultimus auctor.

50 A Romanis haud dubiè habuit ſua Euſebins, quæ ſuprà ibidem attulimus. Sed hunc *Faunum* deum à Romanis fuiſſe habitum, vulgò notum eſt. Virgilius initio Γεωργικῶν libri I:

——— *Vos ô clariſſima Mundi*
Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum,
Liber & alma Ceres;
Et vos agreſtum præſentia numina Fauni,
Ferte ſimul Faunique pedem Dryadesque puellæ.
Munera veſtra cano.

Ad hæc ita Servius: *Præsentia numina Fauni.*] *Præsentia: quoniam dicuntur usque ad ea tempora, quibus fuit Faunus, qui dictus est à fando, visa esse numina. Quidam Faunos putant dictos ab eo, quòd frugibus faveant. Cincius & Cassius aiunt ab Euandro Faunum deum adpellatum: ideóque edeis sacras faunas primò adpellatas; posteà fana dicta. & ex eo, qui futura præcinerent, fanaticos dici. Sed quum unus Faunus sit, cur pluraliter posuit?* [Interiit heic responsio, qua ratio eius rei reddebatur.] *Sed Varro ad Ciceronem ita ait: Dii Latinorum ita, ut Faunus sit per * ex versibus, quos vocant Saturnios, in silvestribus locis solitos fari futura: atque inde Faunos dictos.* Apud ipsum Varronem, de Lingvâ Latinâ lib. VI, is locus ita legitur: *Fauni, dei Latinorum: ita, ut Faunus & Fauna sint in versibus, quos vocant Saturnios. in silvestribus locis, traditum est, solitos fari. à quo fando Faunos dictos.* Isidorus Origin. lib. VIII cap. XI: *Fauni à fando, velut* ἀπὸ τῆς φωνῆς, *dicti: quòd voce, non signis, ostendere viderentur futura. in lucis enim consulebantur à paganis: & responsa illis non signis, sed vocibus dabant.* Servius ad suprà scriptum Virgilii locum Aeneid. lib. VII: *Quidam deus est Fatuellus: huius uxor est Fatua. idem Faunus; & eadem Fauna. Dicti autem sunt Faunus & Fauna à vaticinando, id est, à fando. unde & fatuos dicimus inconsideratè loquenteis. Ergo Faunæ & Fatuæ nomen, quasi asperum, fugit poëta; & Maricam dixit uxorem fuisse Fauni. Est autem Marica dea literis Minturnensium juxta Lirim fluvium.* Sex. Aurelius Victor in prædicto libro de Origine gentis Romanæ: *Certum est, priorem* [scilicet *Saturno*] *Ianum in Italiam devenisse: ab eoque posteà venientem exceptum esse Saturnum.* Et deinde: *Ferunt, Creusam, Erithei regis Athenienſium filiam speciosissimam, stupratam ab Apolline enixam puerum; eumque Delphos olim educandum esse missum: ipsam verò à patre, istarum rerum nescio, Xipheo cuidam comiti collocatam. ex qua quum ille pater non posset exsistere; Delphos eum petiisse, ad consulendum oraculum, quomodò pater fieri posset. tum illi deum respondisse; Vt quem postero die obvium habuisset, eum sibi adoptaret. itaque suprà dictum puerum, qui ex Apolline genitus erat, obvlam illi fuisse; eumque adoptatum. Quum adolevisset, non contentum patrio regno, cum magnâ classe in Italiam devenisse: occupatoque monte, urbem ibidem constituisse; eamque ex suo nomine Ianiculum cognominasse. Igitur Iano regnante apud indigenas radeis incultosque, Saturnus, regno profugus, quum in Italiam venisset, benignè exceptus hospitio est; ibique, haud procul à Ianiculo, arcem suo nomine Saturniam constituit. isque primus agriculturam edocuit; ferosque homines & rapto vivere adsvetos ad compositam vitam eduxit.* Aliquanto pòst: *Aborigines advenienteis Picus excepit; permissos vivere, ut vellent. Post Picum regnavit in Italiâ Faunus. quem à fando dictum volunt: quòd is solet futura præcinere versibus, quos Saturnios dicimus. Hunc Faunum plerique eumdem Silvanum à silvis, & Inuum deum, quidam etiam Pana esse dixerunt.* Servius in Aeneid. lib. VI: *Inuus Latinè adpellatur, Græcè* Πάν. *idem* Ἐφιάλτης *Græcè, Latinè Iucubus. idem Faunus, Fatuellus.* Rutilius Itinerarii lib. I:

Iam Cæretanos demonstrat navita fineis.
Aevo deposuit nomen Agylla vetus.
Stringimus absumptum & fluctu & tempore Castrum.
Index semiruti porta vetusta loci.
Præsidet exigui formatus imagine saxi,
Qui pastorali nomina fronte gerit:
Multa licèt priscum nomen deleverit ætas,
Hoc Inui castrum fama fuisse putat.
Seu Pan Tyrrhenis mutavit Mænala silvis:
Sive sinus patrios incola Faunus init:
Deum renovat longo mortalia semina fœtu,
Fingitur in Venerem pronior esse deus.

Virgilius Aeneid. lib. VIII, de eodem Etruriæ litore:

Est ingens gelidum lucus prope Caritis amnem,
Relligione patrum latè sacer. undique colles
Inclusêre cavi, & nigrâ nemus abiete cingunt.
Silvano, fama est, veteres sacrasse Pelasgos,
Arvorum pecorisque deo, lucumque diemque:
Qui primi fineis aliquando habuêre Latinos.

Livius lib. I: *Iam tum in Palatino monte Lupercal hoc fuisse ludicrum ferunt; & à Pa-*

lantéo,

lantéo, urbe Arcadicâ, Palantium, deinde Palatinum montem adpellatum. ibi Euandrum, qui ex eo genere Arcadum multis antè tempestatibus ea tenuerant loca, solenne adlatum ex Arcadiâ instituisse, ut nudi juvenes, Lycæum Pana venerantes, per luxum atque lasciviam currerent; quem Romani deinde vocarunt Inuum. Ovidius Fastor. lib. II:

Tertia post Idus nudos aurora Lupercos
Adspicit; & Fauni sacra bicornis erunt.
Dicite Pierides, sacrorum quæ sit origo:
Attigerint Latias unde petita domos.
Pana deum pecoris veteres coluisse feruntur
Arcades: Arcadicis plurimus ille jugis.
Pan erat armenti, Pan illic numen equarum:
Munus ob incolumeis ille ferebat oveis.
Transtulit Euander silvestria numina secum.
Heic, ubi nunc urbs est, tunc locus urbis erat.
Inde deum colimus devectaque sacra Pelasgis.
Flamen ad hæc prisco more dialis erat.

Et Fastor. lib. V:

Exsul ab Arcadiâ Latios Euander in agros
Venerat; impositos attuleratque deos:
Sacraque multa quidem, sed Fauni prima bicornis
Has docuit genteis, alipedisque dei.
Semicaper coleris cinctutis Faune Lupercis,
Quum lustrant celebreis vellera secta vias.

Livius lib. II; ubi pugnam narrat inter Etruscos atque Romanos pugnatam: *Adjiciunt miracula huius pugnæ. silentio proximæ noctis ex silvâ Arsiâ ingentem editam vocem. Silvani vocem eam creditam. hæc dicta: Vno plus Etruscorum cecidisse in acie: vincere bello Romanum.* Eadem penè verba citat & Valerius Maximus lib. I cap. VIII. At eâdem de re Dionysius lib. V, Ἐκ δ' δρυμοῦ, inquit, παρ' ὃν ἐστρατοπεδοῦντο, φώνης ἠκούσθη πᾶς δυνάμεσιν ἀμφοτέραις γενομένη, ὡς θ' ἅπαντας αὐτῆς ἀκοῦσαι, εἴτε δ' κατεχοῦσ' τὸ τέμενος ἥρως, εἴτε δ' καλουμένου Φαύνου· τούτῳ γὰρ ἀναθήσασι τῷ δαίμονι Ῥωμαῖοι τὰ Πανικὰ καλοῦσι φάσματα. Id est: *E silvâ, apud quam castra habebant, vox quædam ad utriusque exercitus aureis perlata est, ut ab omnibus exaudiretur: sive ea herois fuit, cuius istud fanum est, sive eius, quem vocant Faunum. ad hunc enim tamquàm auctorem Romani solent referre Panicos terrores omnisque generis spectra.* Sed ex hactenus allatis satis manifestò jam patet, non hominem aliquem, sed *deum* fuisse habitum Latinis *Faunum*; ab Euandro Pelasgo, quem Cincius quoque & Cassius apud Servium commemorant, veneratione eius ex Arcadiâ, ubi *Pan* dicebatur, in Italiam deportatâ. Falsum igitur est, atque à poëtis fabulosè confictum, quòd is *Pici filius*, *Latini* verò *pater* traditur, ad quem Euander ex Arcadiâ pervenerit. At alii Herculis filium, ex Fauni filiâ progenitum, dixerunt esse Latinum. Trogi breviator Iustinus lib. XLIII: *Fauno fuit uxor nomine Fatua: quæ adsiduè divino spiritu impleta, velut per furorem futura præmonebat. unde adhuc, qui inspirari solent, fatuari dicuntur. Ex filiâ Fauni & Hercule, qui eodem tempore, exstincto Geryone, armenta, victoriæ præmia, per Italiam ducebat, stupro conceptus Latinus procreatur. quo tenente regnum, Aeneas ab Ilio, Troiâ à Græcis expugnatâ, in Italiam venit.* Nescio, an plureis numero habere dictus sit filias Faunus. sic quidpe est apud Servium in Virgilii Aeneid. lib. VIII: *Hic Faunus habuisse filiam dicitur omnæ castita & disciplinis omnibus eruditam.* [loco hoc mendoso incertum, an nomen proprium eius expresserit Servius; an verò scripserit, *unam castitate & disciplinis omnibus eruditam.*] *quam quidam, quòd nomine dici prohibitum fuerat, Bonam deam adpellatam volunt.* Lactantius de Falsâ religione lib. I. cap. XII: *Faunus in Latio & Saturniâ nefaria sacra constituit, & Picum patrem inter deos honoravit, & sororem Fatuam Faunam, eamque conjugem, consecravit. quam C. Bassus Faunam nominatam tradit, quòd mulieribus fata canere consuevisset, ut Faunus viris. eamdem Varro scribit tantæ pudicitiæ fuisse, ut nemo eam, quoad vixerit, præter virum suum, mas viderit, nec nomen eius audierit. idcircò illi mulieres in aperto sacrificant; & Bonam deam nominant.* De hac ita Cicero in Oratione pro domo suâ loquitur adversùs P. Clodium: *Quid tibi necesse fuit, anili superstitione, homo fanaticè, sacrificium, quod alienæ domi fieret, invisere? Quæ*

autem te tanta mentis imbecillitas tenuit, ut non putares, deos satis posse placari, nisi etiam muliebribus religionibus te implicuisses? Quem umquàm audisti maiorum tuorum, (qui & sacra privata coluerunt, & publicis sacerdotiis præfuerunt) quum sacrificium Bonæ deæ fieret, interfuisse? Et in oratione de Haruspicum responsis: *Sua concio risit hominem illum, qui pulvinaribus Bonæ deæ stuprum intulerit; eaque sacra, quæ viri oculis ne imprudentis quidem adspici fas est, non solùm adspectu virili, sed flagitio stuproque violârit; in concione de religionibus neglectis conqueri.* Et eâdem oratione posteà: *Quod sacrificium tam vetus est, quàm hoc? quod à regibus æquale huic urbi accepimus. quod autem tam occultum, quàm id, quod non solùm curiosos oculos excludit; sed etiam erranteis? quò non modò improbitas, sed ne imprudentia quidem possit intrare. quod quidem sacrificium nemo ante P. Clodium in omni memoriâ violavit; nemo umquàm adiit; nemo neglexit; nemo vir adspicere non horruit. quod fit per virgines Vestaleis: fit pro populo Romano: fit in eâ domo, quæ est in imperio: fit incredibili cæremoniâ; fit ei deæ, cuius ne nomen quidem viros scire fas est.* Si igitur hæc una habita est antiquis illis mortalibus Fauni filia; sanè ne ipsa quidem Latini ex Hercule mater esse potuit. Verùm de hoc Herculis per Italiam transitu juvat audire gravissimi rerum Romanarum scriptoris testimonium T. Livii: qui lib. v, ubi de Gallorum transitu in Italiam narrat, *Alpes inde,* inquit, *oppositæ erant. quas inexsuperabileis visas, haud equidem miror; nulla dum viâ, quòd quidem continens memoria sit, (nisi de Hercule fabulis credere libet) superatas.* Alii nihilo minùs tamen Latinum eiusdem Herculis fecêre nepotem, Telephi filium. Cedrenus in Annalibus: Τῆς δὲ Ἰταλίας ἐβασίλευσεν ὁ υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους ἀπὸ τῆς Αὐγῆς Τήλεφος· ὃς μετ' αὐτὸν υἱὸς αὐτοῦ Λατῖνος ἔτη ιη· ὃς δὴ Κητοὺς ἐπωνόμασε Λατῖνος. Id est: *Italiæ tum regnum tenuit Herculis ex Auge filius Telephus: & post hunc filius eius Latinus annos* XVIII: *qui Cetæos de se adpellavit Latinos.* Svidas: Λατῖνοι, οἱ νῦν Ῥωμαῖοι. Τήλεφος γὰρ υἱὸς Ἡρακλέους ὁ ἐπικληθεὶς Λατῖνος, μετωνόμασε τοὺς πάλαι Κητοὺς λεγομένους νῦν Λατίνους. Id est: *Latini, qui nunc Romani. Telephus enim, Herculis filius, cognomento Latinus, eos, qui olim Cetii vocabantur, mutato nomine vocavit Latinos.* A *Cethi*, Iavanis filio, Iapeti nepote, Noaci pronepote, tamquàm primo auctore, falsò posterioris sæculi Christianos scriptores adpellasse Italos *Cetæos*, suprà lib. I cap. VI ostensum est. Cæterùm eo Svida à Cedreno differt, quòd hic Herculis nepotem, ille filium faciat *Latinum*. Alii rursus Circes deæ & Vlyssis natum pronunciarunt. In his antiquissimus poëta Hesiodus L circiter annis ante Romam conditam ita ait in fine Θεογονίας·

Κίρκη δ', Ἠελίου θυγάτηρ Ὑπεριονίδαο,
Γείνατ' Ὀδυσῆϊ Θαλασσίφρονι ἐν φιλότητι
Ἄγριον ἠδὲ Λατῖνον ἀμύμονά τε κρείονά τε·
Οἳ δὴ τοι μάλα τῆλε μυχῷ νήσῳ ἱερείων
Πᾶσιν Τυρσηνοῖσιν ἀγακλυτοῖσιν ἄνασσον.

Hoc est:

Circe autem, filia Solis Hiperionidæ,
Peperit Vlyssis arumnosi in amore
Agrium atque Latinum, inculpatum fortemque:
Qui sanè valdè procul in recessu insularum sacrarum
Omnibus Tyrrhenis admodùm inclytis imperarunt.

Tyrrhenorum nomine heic omnem Italiam intelligi, suprà lib. I cap. I, & lib. II cap. I docui. Porrò Marcianus Heracleensis in Περιήγησι·

Μετὰ τοὺς Λιγυστικοὺς Πελασγοί δ' εἰσιν, οἱ
Πρότερον καλοικίζαντες ὁκ τῆς Ἑλλάδος,
Κοινοὺς δὲ Τυρρηνοῖσι χώραν νεμόμενοι.
Εἰσὶ δ' ἐπάνω μὲν τῶν Πελασγῶν Ὀμβρικοί,
Οὓς ὤκιζεν ὁ 'κ Κίρκης Ὀδυσεὺς ἡνιόχου
Λατῖνος· Αὔζονές τε, μεσόγαιον τόπον
Ἔχοντες, Αὔζων ἃς συνοικίσαι δοκεῖ,
Ὀδυσέως παῖς καὶ Καλυψοῦς ἡνιόχου.
Ἐν τοῖς ἔθνεσι τούτοις δὲ Ῥώμη τὸ πόλις·
Ἐν τῇ Λατίνῃ Ῥωμύλον δ' αὐτοὺς κλίσαι,

Θέμφυον ἀφ' αὐτῶ, φασί, τὔνομα.
Μετὰ δ' Λαΐνυς ἐστὶν ἐν Ὀπικοῖς πόλις,
Τῆς λεγομένης λίμνης Ἄορνυ πλησίον,
Κύμη.

Hoc est:

Post Liguriam sunt Pelasgi: qui
Quondam huc transmigrarunt è Græciâ:
Communem autem cum Tyrrhenis regionem incolunt.
Supra Pelasgos sunt Vmbri:
10 *Quos condidit è Circe Vlyssi prognatus*
Latinus. tum Ausones, mediam regionem
Tenentes: quos Auson condidisse putatur,
Vlyssis Calypsûsque filius.
In his gentibus Roma est urbs.
In Latino agro Romulum hanc condidisse
Ferunt; impositâ ei de suo nomine adpellatione.
Pòst Latinos est in Opicis urbs,
Prope Avernum lacum,
Cuma.

20 Interiisse heic unum vel plureis versus, quibus significabatur, post Vmbros esse *Latinorum* gentem, suprà lib. II cap. IIII in Vmbris docui. At *Latinum* atque *Ausonem* fratres germanos fecêre alii rursus auctores. Eustathius Præfatione in Vlysséam Homeri: Ὁ Λατῖνος καὶ ὁ Αὔσων, οἱ ἐξ Ὀδυσσέως καὶ Κίρκης, κατὰ λύας. Id est: *Latinus atque Auson, Vlyssis ac Circes filii; ut quidam tradunt. Alii porrò Latinum Vlyssis fecêre nepotem, ex eâdem Circe Telemacho, Vlyssis filio, progenitum.* Hyginus Μυθολογικῶν cap. CXXVII: *Telegonus, Vlyssis & Circes filius, missus à matre, ut genitorem quæreret, tempestate in Ithacam est delatus: ibique, fame coactus, agros depopulari cœpit. cum quo Vlysses & Telemachus ignari arma contulerunt. Vlysses à Telegono filio est interfectus: quòd ei responsum fuerat, ut à filio caveret mortem. quem postquàm cognovit qui esset;*
30 *jussu Minervæ cum Telemacho & Penelope in patriam redierunt in insulam Aeæam; [&] ad Circen Vlyssem mortuum deportarunt; ibique sepulturæ tradiderunt. Eiusdem Minervæ monitu Telegonus Penelopen, Telemachus Circen, duxerunt uxores. Circe & Telemacho natus est Latinus: qui ex suo nomine Latinæ linguæ nomen imposuit. ex Penelope & Telegono natus est Italus: qui Italiam ex suo nomine denominavit.* Sic scilicet immanis illa Græcorum fabulositas omnia mirificè confudit. Par huic exemplum exstat apud Isidorum Origin. lib. VIIII cap. II. *Romani*, inquit, *à Romuli nomine nuncupati, qui urbem Romam condidit, gentique & civitati nomen dedit. Hi antè à Saturno Saturnii, à Latino Latini vocati sunt. nam Latinus Italiæ rex fuit: qui ex suo nomine Latinos adpellavit; qui posteà Romani nuncupati sunt. Italus quoque & Sabinus & Sica-*
40 *nus fratres fuerunt; ex quibus nomina populis imposita & regionibus sunt. nam ab Italo Itali, à Sabino Sabini, à Sicano Sicani; qui & Siculi cognominati sunt: iidem & Siciliense*s. *Italum* Siculorum fuisse regem, regionemque eorum ab eo fuisse dictam *Italiam*, suprà hoc capite & lib. I cap. I ostensum est. *Sabinos* Opicam fuisse gentem, lib. II cap. VIII monstratum. *Sicanos* fuisse indigenas Sicaniæ insulæ populos, quæ posteà ab novis cultoribus Siculis dicta est Sicilia, in huius insulæ descriptione docetur. Treis igitur longè diversissimi inter se generis genteis ab unâ eâdemque stirpe deduxerunt auctores isti, à quibus id habuit Isidorus. Sed æquè fabulosum esse suprà memoratum Aboriginum regem *Latinum*, vel ex eo satis claret, quòd neque patrem neque matrem certam illi umquàm adsignare potuerint
50 vel antiquissimi illi poëtæ ac μυθολόγοι.

Nunc in avum quoque Latini *Picum*, Fauni patrem, Saturni filium, inquiramus; cuius generis is fuerit. De hoc ita Virgilius Aeneid. lib. VII:

Picus equûm domitor: quem capta cupidine conjux
Aureâ percussum virgâ, versumque venenis,
Fecit avem Circe, sparsitque coloribus alas.

Eamdem fabulam prolixiùs repetit Ovidius Μεταμορφώσεων lib. XIIII; ubi *Veniliam*, eamdemque *Canentem*, ait Pici fuisse uxorem, infit autem ita:

Picus in Ausoniis, proles Saturnia, terris
Rex fuit, utilium bello studiosus equorum.

Ad Virgilii locum ita commentatur Servius: *Aurea per ironiam dixit. conjux verò, non quæ erat; sed, quæ esse cupiebat. Fabula talis est: Picum amavit Pomona, dea pomorum; & eius volentis est sortita conjugium. posteà Circe quum eum amaret, & sperneretur; irata eum in avem picum Martium convertit. Hoc autem ideò fingitur, quia augur fuit; & domi habuit picum, per quem futura noscebat; quod Pontificales indicant libri. Benè autem huic suprà lituum dedit; quod est augurum proprium.* Mirâ sanè sorte & ipse rex, Saturni filius, *Picus* dictus est, simulque *avem picum Martium* domi aluit, *per quem futura noscebat*. nisi fortè ab ave regem sibi id nominis adsumpsisse suspiceris: quod nemo hactenus tradidit. Pontificalium libros innumeras alias quoque continuisse immaneis fabulas, passim apud auctores facile dispectu est. At huius fabulæ origo apud Dionysium exstat lib. 1; ubi opida recenset, quæ prima Aborigines in Reatino habuerunt agro. Τίωρα, inquit, ἡ καλουμένη Ματιλίνη. ἐν ταύτῃ λέγεται χρηστήριον Ἄρεος ἡμέρας πάνυ ἀρχαῖον. ὁ τρόπος αὐτοῦ παραπλήσιος τῷ, ὡς φασὶ, τῷ παρὰ Δωδωναίοις μυθολογουμένῳ ποτὲ ἡμέρας· πλὴν ὅσον ἐκεῖ μὲν ὅτι δρυὸς ἱερᾶς καθεζομένη περιστερὰ χρησμῳδεῖν ἐλέγετο, περὶ ἣν τοῖς Ἀборιγῖσι θεσπιῳδὸς ὄρνις, ὃν αὐτοὶ πίκον καλοῦσιν, ὅτι κίονος ξυλίνου φαινόμενος, τὸ αὐτὸ ἔδρα. Hoc est: *Tiora, cognomine Matiena. in hac aiunt fuisse oraculum Martis antiquissimum, non absimile illi Dodonæo, in sermonibus antiquis celebrato: nisi, quòd illic in sacrâ quercu sedentem columbam dicunt vaticinari solitam: apud Aborigines avis divinitus missa, quem illi picum vocant, idem faciebat in columnâ ligneâ.* Ergo, ut illa Iovis Dodonæi columba, sic & iste Martis picus non in privatâ aliquâ domo, sed in publico dei sive templo seu nemore habitus fuit. & de Pico rege, qui eam avem domi suæ aluisse nonnullis traditus est, nihil hoc loco Dionysius agnoscit. Quapropter hic etiam Aboriginum rex, non minùs, quàm filius eius *Faunus* neposque *Latinus*, fabulosus erit. De *Æneâ*, qui ad Latinum pervenisse dicitur, item de *Saturno*, Pici patre, rem pòst examinabimus. De cætero, duæ gentes quæ in unum LATINORVM nomen corpusque coivisse dicuntur *Pelasgi* atque *Aborigines* fuêre, postquàm conjunctâ operâ atque viribus Siculos ex agro, qui posteà Sabinorum fuit, inter Narem & Anienem amneis ejecissent, regionemque hanc LATIVM adpellassent. qua de re plurimis agetur documentis proximo hinc capite. Dionysius Halicarnassensis, diligentissimus sagacissimusque antiquitatum Romanarum indagator, suprà citato lib. 1; postquàm narravit, qua ratione Aborigines loca inter dictos amneis, expulsis inde Siculis, occupaverint, opidaque circa Anienem *Antemnas*, *Tellenas*, *Ficuleam*, atque *Tibur*, communierint; hæc continuò subjungit: Ἐπὶ πᾶσι Πελασγῶν τινες, τῶν οἰκούντων ἐν τῇ καλουμένῃ Θεσσαλίᾳ, τὴν ἑαυτῶν ἀναγκασθέντες ἐκλιπεῖν, συνῴκουν γίνονται τοῖς Ἀборιγῖσι, καὶ κοινῇ μετ' ἐκείνων ἐπολέμουν πρὸς τοὺς Σικελούς. Ἐδέξαντο δὲ αὐτοὺς οἱ Ἀборιγῖνες, ἴσως μὲν καὶ διὰ τὴν τῶν ὠφεληθήσεσθαι ἐλπίδα, ὡς δι' ἐγὼ πειθόμεθα, καὶ διὰ τὸ συγγενὲς μάλιστα· τοῦ γὰρ δὴ καὶ τὸ τῶν Πελασγῶν γένος Ἑλληνικόν, ἐκ Πελοποννήσου τὸ ἀρχαῖον· ἐχρήσαντο δὲ τύχαις δυσπότμοις, εἰς πολλὰ μὲν ἄλλα, μάλιστα δὲ εἰς τὴν πολύπλανόν τε καὶ ἀδενὸς τόπου βέβαιον οἴκησιν. πρῶτον μὲν γὰρ τοῦ καλουμένου νῦν Ἀχαϊκὸν Ἄργος ὤκησαν, αὐτόχθονες ὄντες, ὡς οἱ πολλοὶ τοῦ αὐτῶν λέγουσι. τὴν δὲ ἐπωνυμίαν ἔλαβον ἐξ ἀρχῆς πρώτην ἀπὸ τοῦ Πελασγοῦ βασιλέως. οὗτος δὲ ὁ Πελασγὸς ἐκ Διὸς, ὡς λέγεται, καὶ τῆς Νιόβης, τοῦ Φορωνέως· ἡ πρώτη γυναικὶ θνητῇ μίσγεται ὁ Ζεὺς, ὡς ὁ μῦθος ἔχει. ἕκτην δὲ ὕστερον γένεσιν Πελοπόννησον ἐκλιπόντες, εἰς τὴν τότε μὲν Αἰμονίαν, νῦν δὲ Θεσσαλίαν ὀνομαζομένην μεταναστῶν. ἡγοῦντο δὲ τῆς ἀποικίας Ἀχαιὸς καὶ Φθίος καὶ Πελασγὸς, οἱ Λαρίσσης καὶ Ποσιδῶνος υἱοί. ἀφικόμενοι δὲ εἰς τὴν Αἰμονίαν, τάς τε κατοικουσίας ἐν αὐτῇ βαρβάρους ἐξελαύνουσι, καὶ νέμουσι τὴν χώραν τειχῆ, τοῖς ἡγεμόσι ποιησάντες ὁμωνύμους τὰς χώρας, Φθιῶτιν καὶ Ἀχαΐαν καὶ Πελασγιῶτιν. πέντε δὲ μειναντες αὐτόθι ἔτεσι, τὴν τῶν ἕκτην ἔτεσι ἐξελαυνόμενοι Θεσσαλίας ὑπό τε Κρητῶν καὶ Λελέγων, οἱ νῦν Αἰτωλοὶ καὶ Λοκροὶ καλοῦνται, καὶ συχνῶν ἄλλων, τὴν τοῦ Παρνασσὸν οἰκούντων, ἡγουμένου τῶν πολεμίων Δευκαλίωνος τοῦ Προμηθέως, μητρὸς δὲ Κλυμένης, τῆς Ὠκεανοῦ. σκεδασθέντες δὲ καὶ τὴν Φυλὴν, οἱ μὲν εἰς Κρήτην ἀπῆλθον, οἱ δὲ τὴν Κυκλάδων νήσων νῆσαι κατέσχον, οἱ δὲ τὴν Ὄλυμπόν τε καὶ τὴν Ὄσσαν καλουμένην Ἑστιῶτιν ὤκησαν· ἄλλοι δὲ εἰς τε Βοιωτίαν καὶ Φωκίδα καὶ Εὔβοιαν διεκομίσθησαν· οἱ δὲ εἰς τὴν Ἀσίαν περαιωθέντες, τῆς τοῦ τὸν Ἑλλήσποντον περαίας πολλὰ χωρία κατέσχον. τὸ δὲ πλεῖον αὐτοῖς μέρος διὰ τὴν μεσογείαν τραπόμενοι, πρὸς τοὺς ἐν Δωδώνῃ κατοικοῦντας σφῶν συγγενεῖς, οἷς οὐδεὶς ἠξίου ὑπόφορον πόλεμον, ὡς ἱεροῖς, χρόνον μὲν τινὰ συμμετρον αὐτόθι διέτριψαν. ἐπεὶ δὲ λυπηροὶ ὄντες αὐτοῖς ἠθάνατο, οὐκ ἰκανῆς οὔσης ἁπάσας τρέφειν τὴν γῆν, ἐκλείπουσι τὴν χώραν, χρησμῷ πειθόμενοι, κελεύοντι πλεῖν εἰς Ἰταλίαν, ἣ τότε Σατορνία ἐλέγετο.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ἐλέγετο. Καταστρωσάμενοι δὲ ναῦς πολλὰς, περαιοῦνται τὸν Ἰόνιον· κατὰ δὲ μὴν πειράμενοι τὴν ἔξωθεν τῆς Ἰταλίας ἄψασθαι χωρίων. ὑπὸ δὲ νόσου πολύμαλος καὶ ἀγνοίας τῶν τόπων μετίασι ἐνεχθέντες, καὶ πρὸς ἑνὶ τῶν ἐξ Πάδου στομάτων ὁρμισάμενοι, Σπινῆτι καλουμένῳ, ναῦς μὲν αὐτοῦ ταύτῃ καταλείπουσι, καὶ τὸν ἥκιστα δυνάμενον ταλαιπωρεῖν ὄχλον, φυλακὴν ἐπ' αὐτοῖς καταστήσαντες, ὡς ἔχοιεν, εἰ μὴ πρὸς χωρίοις σφίσι τὰ πράγματα, καταφυγὴν. Καὶ οἱ μὲν ὑπομείναντες ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ, τεῖχος τῷ στρατοπέδῳ περιβαλόμενοι, ἐπειδὴ τὴν γνώμην ἐδόκει αὐτοῖς χωρεῖν τὰ πράγματα, πόλιν ἔκλισαν ὁμώνυμον τῷ στόματι τῷ ποταμοῦ. Οἱ δὲ διὰ τὴν μεσογείαν τραπόμενοι, τὸν ὀρεινὸν τῆς Γαλλίας ὑπερβαλόντες, εἰς τὴν Ὀμβρικῶν ἀφικνοῦνται χώραν, τὸν ὁμοροῦντων Ἀβορίγινι. Τὸ μὲν οὖν κατ' ἀρχὰς κρατοῦσι οἱ Πελασγοὶ τῶν χωρίων, ἔνθα τὸ πρῶτον ἱδρύσαντο, καὶ πολισμάτα τῶν Ὀμβρικῶν καλε-
10 λαίβοντο λίνα. συνελθόντες δὲ ἐπ' αὐτοὺς μεγάλῃ στρατῷ, δεῖσαντες τὸν πολεμίων τὸ πλῆθος, εἰς τὸν Ἀβορίγινων ἀπίοντες τρέπονται. Καὶ οἱ μὲν Ἀβορίγινες ἄτε πολεμίοις ἐδικαίουν αὐτοῖς προσφέρεσθαι· καὶ συνήεσαν ἐκ τῶν ἐγγὺς χωρίων ἀθροιζόμενοι, ὡς ἀμυνοῦσαι αὐτοῖς. Οἱ δὲ Πελασγοὶ (τυγχάνουσι γὰρ ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ καὶ δαίμονα περὶ Κοτύλην πόλιν Ἀβορίγινων αὐλιζόμενοι, πλησίον τῆς ἱερᾶς λίμνης) ὡς τὴν τε νησίδα τὴν ἐν αὐτῇ περιδονούμενον κατέμαθον, καὶ τοὺς τῶν αἰχμαλώτων, ἃς ἐκ τῶν ἀγρῶν ἔλαβον, ἤκουσαν τὸ τῶν ὁπιχωρίων ὄνομα, πέλας ἔχον σφίσι τὸ θεοπρόπιον ὑπέλαβον. ὁ γὰρ ἐν Δωδώνῃ χρησμὸς (ὃν φησι Λύκιος Μάμιος, αἰὴρ ἐκ ἄσημος, αὐτὸς ἰδεῖν ἐπίλιος τὸν ἐν τῷ τεμένει τῆς Διὸς κειμένων τετράποδων, γράμμασιν ἀρχαίοις ἐγκεχαραγμένον) ὧδε εἶχε·

Στείχετε μαιόμενοι Σικελῶν Σαλπορνίαν αἶαν,
20 Ἠ δὴ Ἀβορίγινέων Κοτύλιν, ἔνα ναίουσι· ὀχεῖται·
Οἷς αἰαμιχθέντες δεκάτῳ ἐκπέμψατε φοίβῳ,
Καὶ κεφαλὰς Ἅιδῃ, καὶ τῷ πάλαι πέμπετε φῶτα.

Ἐλθοῦσι δὲ τοῖς Ἀβορίγισι σὺν πολλῇ στρατιᾷ, ἱκετηρίας οἱ Πελασγοὶ προτείνοντες, ὁμόσε χωροῦσιν αὐτόμολοι· φράζοντες τε τὰς ἑαυτῶν τύχας, καὶ δεόμενοι πρὸς φιλίαν δέξασθαι σφᾶς σωοίκους, καὶ λυπηροὺς ἐσομένους· ἐπεὶ καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτοὺς εἰς τόνδε μόνον ἀγεῖ τὴν χώραν· ἐξηγούμενοι τὸ λόγιον. Τοῖς δὲ Ἀβορίγισι ταῦτα πυθομένοις ἐδόκει πείθεσθαι τῷ θεοπρόπῳ, καὶ λαβεῖν συμμαχίαν Ἑλληνικὴν κατὰ τῶν διαφόρων σφίσι βαρβάρων, πονούμενοι τῷ πρὸς τοὺς Σικελοὺς πολέμῳ. Σπονδοποιήσαντο δὴ πρὸς τοὺς Πελασγοὺς· καὶ διδόασιν αὐτοῖς χωρία, τῶν ἑαυτῶν ὑποδασαμένοι, τὰ περὶ τὴν ἱερὰν λίμνην· ἐν οἷς ἦν τὰ πολλὰ ἐλώδη· ἀνῆν, καὶ τὸν ἀρχαῖον τῶν διαλέκτων τρόπον, Οὐέλια ὀνομάζεται. Ἐπὶ-
30 τὰ μοῖρα ἧς αὐτῶν οὐκ ἐλαχίστη, ὡς ἡ γῆ πᾶσιν οὐκ ἀπέχρη, πείσαντες τοὺς Ἀβορίγινας συναρέσθαι σφίσι τὸν διεξόδου, στρατεύουσιν ἐπὶ τοὺς Ὀμβρικοὺς, καὶ πόλιν αὐτῶν δυδαίμονα καὶ μεγάλην ἀφνω προσπεσόντες αἱροῦσι Κρότωνα· ταύτῃ φρουρίῳ καὶ ἐπιτειχίσματι καὶ τὸν Ὀμβρικῶν χρώμενοι. πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων κρείττονα χωρίων· τοῖς τε Ἀβορίγισι τὸν πρὸς τοὺς Σικελοὺς πόλεμον ἐπι συνεστῶτα πολλῇ προθυμίᾳ συνδιέφερον, ἕως ἐξήλασαν αὐτοὺς ἐκ τῶν σφετέρας. καὶ πόλεις πολλὰς, τὰς μὲν οἰκισμένας καὶ πρότερον ὑπὸ τῶν Σικελῶν, τὰς δὲ αὐτοὶ καταστησάμενοι, ᾤκουν οἱ Πελασγοὶ κοινῇ μετὰ τῶν Ἀβορίγινων· ὧν ἐστιν ἥ τε Καιρεταναῖων πόλις, Ἄγυλλα δὲ τότε καλουμένη, καὶ Πίσα καὶ Σατορνία καὶ Ἄλσιον, καὶ ἄλλαι λίνες, αἳ αὐὰ χρόνον ὑπὸ Τυρρηνῶν ἀφῃρέθησαν· Φαλέριον δὲ καὶ Φασκένιον ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἦσαν οἰκισμέναι ὑπὸ Ῥωμαίων, μικρὰ ἄπα διαζώσαι ζώνρα τῶν Πελασγικῶν ἤθους, Σικελῶν ὑπάρχουσι πρότερον. Hoc est: *Posthinc Pelasgorum quidam, Thessaliam*
40 *patriam linquere coacti, ab Aboriginibus in partem agrorum recipiuntur: bellumque communibus opibus contra Siculos cum iis gerunt. Hanc autem manum Aborigines receperunt, spe fortassis auxilii: ego tamen propter cognationem potiùs id factum crediderim: quando Pelasgorum quoque natio Græca fuit, oriunda è Peloponneso; agitata variis casibus; sed erroribus maximè; nusquàm valens certum domicilium figere. nam primùm habitarunt apud Argos, quod nunc Achaicum cognominatur; loci eius, ut plerique opinantur, indigenæ; à rege Pelasgo sortiti antiquum hoc vocabulum. Hunc aiunt Iovis fuisse filium è Niobe, Phoronei filiâ; quam primam mortalium feminarum complexus est Iupiter: ut prisci ferunt sermones. Sextâ pòst ætate relinquentes Peloponnesum, mi raverunt in Hæmoniam; quæ nunc Thessalia dicitur. duces eius coloniæ fuerunt, Achæus & Phthius ac Pelas-*
50 *gus, Larissæ & Neptuni filii. Vt verò in Hæmoniam ventum est; pulsis inde cultoribus barbaris, regionem in treis parteis dividunt; adpellantque ex suis ducibus Phthiotin, Achaiam, Pelasgiotin. Ibi ætates v quum exegissent; circiter sextam ætatem eos inde Curetes & Leleges ejecerunt; qui nunc Ætoli ac Locri vocantur; cumque his & alii complures Parnassi adcolæ; duce Deucalione, filio Promethei & Clymenes, Oceani filiæ. Atque profugorum tunc alii Cretam petierunt; alii Cycladum insularum nonnullas occuparunt: pars Olympo atque Ossæ contiguam regionem, nomine Hestiotin, insederunt: pars migraverunt in Bœotiam, Phocidem, atque Eubœam. alii, trajicientes in Asiam, multa circa Hellespon-*

tum occuparunt loca maritima. at maxima eorum pars per loca mediterranea se contulit ad consangvineos suos Dodonæos: quos, ut sacros, nemo fas putabat bello adgredi. ibique manserunt sat longo tempore. Deinde, ubi senserunt, gravari ab se cæteros; quòd terra omnibus alendis non sufficeret; reliquerunt eam regionem; oraculo moniti navigare in Italiam; quæ tunc dicebatur Saturnia. Paratâ itaque classe, mare Ionium trajiciunt; cupientes proximam oram Italiæ contingere. sed flante austro, & locorum ignari, provecti longiùs adplicuerunt ad unum è Padi ostiis, nomine Spinetem: ibique naveis reliquerunt & turbam ferendis laboribus imparem; non sine præsidio: ut refugium haberent, si res non succederent ex sententiâ. Hi eo loco manentes, castra cinxerunt mœnibus. &, quum eis ex voto cederent omnia; urbem condiderunt ostio fluminis cognominem. At illi, qui mediterranea petierunt, superatis Italiæ montibus, pervenerunt in Vmbrorum agrum, Aboriginibus finitimum. Initio igitur Pelasgi in potestatem suam redegerunt agros, in quibus primùm consederant; potiti etiam quibusdam Vmbrorum opidulis. sed quum adversùs eos convenisset ingens exercitus; territi hostium multitudine, contulerunt sese in Aboriginum regionem. Hi decreverunt bello eos, ut hosteis, persequi. ac mox è proximis locis confluxerunt celeriter, delendi eos animo. Pelasgi verò; qui tum forte fortunâ circa Cutiliam, Aboriginum urbem, prope sacrum lacum, stativa habebant; postquàm contemplati sunt fluitantem in eo insulam; & ex captivis, quos in agris interceperant, audiverunt adpellationem eius regionis hominum: crediderunt, finem jam habere suum oraculum. namque apud Dodonam redditum eis responsum (quod L. Mamius, vir non obscurus, ait se ipsum vidisse in templo Iovis, cuidam sacrorum tripodum vetustis literis insculptum) sic habebat:

Pergite quærentes Siculûm Saturnia rura,
Atque Aboriginiden Cotylem, ubi se insula vectat,
Queis misti, decimas Clario transmittite Phœbo,
Et Diti capita; & transmittite lumina patri.

Adventantibus igitur cum magno exercitu Aboriginibus occurrunt Pelasgi cum oleæ ramis inermes ac supplices. expositisque suis casibus, orant, ut recipiantur in amicitiam & partem sedium; nequaquàm graves ipsis futuri. & exponentes oraculum, aiunt, sese ad ea loca sola deûm monitu delatos. His auditis adsenserunt Aborigines: quòd fessis bello Siculo placeret Græca societas contra infensos sibi barbaros. Itaque cum Pelasgis fœdus feriunt; partemque agrorum illis adsignant circa sacrum lacum: quorum pleraque erant palustria; dicta nunc prisco lingvæ more Velia. At verò deinde bona eorum pars, quum agri omnibus non sufficerent, Aboriginibus in expeditionem adscitis, bello Vmbros adgreditur: urbemque eorum florentem ac magnam Crotonem repentino incursu capiunt: qua mox pro arce belli contra Vmbros usi sunt. posthinc alia quoque loca multa in potestatem suam redegerunt: & Aboriginibus contra Siculos promptam præstiterunt operam; donec eos ejecerunt suis sedibus. In his multa opida, partim antè ab Siculis habitata, partim recèns ab se condita, tenuerunt indivisa sociæ gentes Pelasgi & Aborigines. ex quibus sunt Cære, Agylla tunc dictum, Pisa, Saturnia, Alsium, & quædam alia: quæ postmodùm à Tyrrhenis occupata sunt. Falerium autem & Fescennium, etiam meâ tempestate à Romanis habitata, parvas quasdam scintillas Pelasgici generis servant; quum initio Siculorum fuerint.

En, disertissimis verbis testatur ex antiquissimorum scriptorum monimentis Dionysius, κοινῇ, id est, *communiter, conjunctè* atque *individuè* tenuisse Aborigines cum Pelasgis opida Siculis adempta. quis igitur dubitet, quin κοινὴν etiam inter se habuerint πρωτηγορίαν, id est, *communem* quasi unius gentis *adpellationem*? Hæc autem nulla alia fuit, nisi qua de regionis, quam unà incolebant, nomine *Latio* dicebantur *Latini*. Hinc illud videtur esse Virgilii dicto Aeneid. lib. VIII:

Silvano, fama est, veteres sacrasse Pelasgos,
Arvorumque pecorisque deo, lucumque diemque:
Qui primi fineis aliquando habuêre Latinos.

Notandum autem, non omnem *Pelasgorum* gentem in Latinorum cum Aboriginibus concessisse corpus nomenque: sed eam tantùm partem, quæ in Sabino agro cum Aboriginibus mansit. alteram verò μοῖραν οὐκ ἐλαχίστην, id est, *magnam eorum partem* Vmbrorum occupasse solum, inter Apenninum montem, Arnum amnem, mare inferum ac Tiberim flumen situm. quam regionem in XII populos seu urbeis principatusque eos divisisse, ac postmodùm Etruscos, quum hi à Gallis Circumpadanâ regione pellerentur, in partem agrorum recepisse, suprà lib. II cap. I docui.

docui. Cæterùm Dionysius eodem libro posteà ita pergit: Τὸ δὴ ἐν Πελασγικὸν φῦλον, ὅσον μὴ διεφθάρη τε καὶ κατὰ τὰς ἀποικίας διεσπάσθη (διέμενε δὲ ὀλίγον ἀπὸ πολλοῦ) μετὰ τὴν Ἀβοριγίνων πολιτείαν, ἐν τόποις ὑπελείφθη χωρίοις, ὅπου σφῶν Ῥώμυλον οἱ ἔκγονοι αὐτῶν σφῶν τοῖς ἄλλοις ἐπολίσαντο. Μετὰ δὲ πολὺν χρόνον στόλος ἄλλος Ἑλληνικὸς εἰς τοῦτο τὸ χωρίον τῆς Ἰταλίας κατῆγε, ἐξηκόσιον μάλιστα ἔτεσι πρότερον τῶν Τρωϊκῶν, ὡς αὐτοὶ Ῥωμαῖοι λέγουσιν, ἐκ Παλαντίου, πόλεως Ἀρκαδικῆς, ἀναστάς. ἡγεῖτο δὲ ἀποικίας Εὔανδρος, Ἑρμοῦ καὶ νύμφης τινὸς Ἀρκάδος ἐπιχωρίας· ἣν οἱ μὲν Ἕλληνες Θέμιν εἶναι λέγουσι, καὶ θεοφόρητον ἀποφαίνουσιν· οἱ δὲ τὰς Ῥωμαϊκὰς συγγραφὰς ἀρχαιολογίας τῇ πατρῴᾳ γλώττῃ Καρμέντην ὀνομάζουσιν. Ἐτύγχανε δὲ τότε τὴν βασιλείαν τῶν Ἀβοριγίνων παρεληφὼς Φαῦνος, Ἄρεος, ὡς φασιν, ἔκγονος. ἔτι ὁ ἀνὴρ δεξάμενος καὶ πολλὴν φιλοτιμίαν τοῦτ' Ἀρκάδας, ὀλίγους ὄντας, ἐδίδουν αὐτοῖς τῆς αὐτῆς χώρας ὁπόσην ἐβούλοντο. οἱ δὲ Ἀρκάδες, ὡς ἡ Θέμις αὐτοῖς ἐπιθυμάζουσα ἔφραζεν, αἱρεῖνται λόφον, ὀλίγον ἀπέχοντα τοῦ Τιβέρεος, ὃς ἐστι νῦν ἐν μέσῳ μάλιστα τῆς Ῥωμαίων πόλεως· καὶ κατασκευάζονται πρὸς αὐτῷ κώμην βραχεῖαν, δυσὶ ναυσὶν ἐκπεμφθείσαις, ἐν οἷς ἀπανέστησαν τῆς Ἑλλάδος, ἀποχρῶσαν. ὄνομα δὲ τῷ πολίσματι τούτῳ θέντες Παλάντιον, ὡς ἀπὸ τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ σφῶν μητροπόλεως. νῦν μὲν τοι Παλάτιον ὑπὸ Ῥωμαίων λέγεται, συγκεκαυμένου τοῦ χρόνου τὴν ἀκρίβειαν. * — * Ὀλίγοις δὲ ὕστερον ἔπεσι μετὰ τοῦτ' Ἀρκάδας, ἄλλος εἰς Ἰταλίαν ἀφικνεῖται στόλος Ἑλληνικὸς, ἄγων Ἡρακλέους, ὃς Ἰβηρίαν καὶ τὰ μέχρι δυσμῶν ἡλίου χρωσταίνοντος λοῦ. ἐξ ὧν τινες Ἡρακλέα τῶν ἀναιτησάμενοι τῆς περαγματείας ἀφεθῆναι, τοῦ ἐκεῖ τὰ χωρία ὑπεμένων· καὶ πολίζουσι λόφον ἀπιτηδειότατον ὀρόντες, τριτεσίοις δὲ μάλιστα μηκέτι τῶν Παλαντίου διεργόμενον· ὃς νῦν μὲν Καπιτωλῖνος ὀνομάζεται, ὑπὸ τῶν τότε ἀνθρώπων Σατόρνιος ἐλέγετο. Hoc est: *Ergo Pelasgicæ gentis quantum superfuit, neque in colonias distractum erat, (id quod ex magno ad modicum redactum fuit numerum) inter Aborigines degens, in iis resedit locis, ubi posteà Romam eorum posteri cum aliis condiderunt. Haud multo pòst alia classis Græcorum in eam Italiæ partem adpulit, LX fermè annis ante bellum Troianum: ut ipsi Romani tradunt; profecta à Palantio, urbe Arcadicâ. Eam coloniam deduxit Euander, Mercurii filius & nymphæ cuiusdam Arcadicæ, quam Græci Themin fuisse dicunt; divino adflatu instinctam; Romanarum verò antiquitatum scriptores Carmentam patriâ linguâ vocant. Fortè tunc apud Aborigines regnum, à maioribus traditum, tenebat Faunus, à Marte, ut ferunt, oriundus. is paucos illos Arcadas, comiter exceptos, donavit agrorum, quantam ipsi vellent, portione. elegerunt autem, sicut eos Themis post rem divinam peractam præmonuerat, tumulum non longè distantem à Tiberi; qui nunc fermè in meditullio Romanæ urbis situs est. apud eum exstruxerunt parvum vicum; capacem hominum, quot duæ naves advexerant è Græciâ. nomenque huic opidulo de veteris patriæ vocabulo imponunt Palantium: quod nunc Palatium Romanis dicitur; corruptâ voce temporum injuriâ.* Aliquanto pòst: *Paucis aliquot annis post Arcadum adventum elapsis, alia manus Græcorum in Italiam venit, Herculis ductu; qui Hispaniam, & quidquid terrarum ad occidentem usque Solem protenditur, domuerat. Horum quidam, missione ab Hercule impetratâ, circa hæc loca consederunt. & nacti opportunum tumulum, tribus fermè stadiis distantem à Palantio; in opidi formam eum communiverunt. Is nunc Capitolinus adpellatur. illius verò seculi hominibus vocabatur Saturnius.* Narrat hinc de Aeneæ cum Troianis in Italiam adventu; ut suprà retulimus. tandem historiam de Romanæ gentis conditoribus in hæc verba concludit: Τὰ μὲν δὴ σπερμάτια ἔθνη καὶ κοινωνήματα, ἐξ ὧν τὸ Ῥωμαίων γένος ὥρμητο, πάλαι, λοῦ νῦν ἔχει, οἰκεῖν λοῦ πόλιν, τοῦτό ἐστιν· Ἀβορίγινες μὲν πρῶτον· οἱ Σικελοὺς ἐξαναστήσαντες ἐκ τούτων τῶν χωρίων, Ἕλληνες ὄντες τὸ ἀρχαῖον ἐκ Πελοποννήσου, τῶν σφῶν Οἰνώτρου μετενεγκαμένων τὴν οἴκησιν ἐκ τῆς καλουμένης νῦν Ἀρκαδίας, ὡς ἐγὼ πείθομαι. ἔπειθ' οἱ μεταστάντες ἐκ τόπου μὲν Αἱμονίας, νῦν δὲ Θεσσαλίας καλουμένης, Πελασγοί. τρίτοι δὲ, οἱ σὺν Εὐάνδρῳ παραγενηθέντες εἰς Ἰταλίαν ἐκ Παλαντίου πόλεως. μετὰ δὲ τούτους, τῶν σὺν Ἡρακλεῖ στρατευομένων Πελοποννησίων Ἐπειώτε καὶ Φαινεάτων· οἷς καὶ Τρωϊκόν τι ἐμέμικτο. τελευταῖοι δὲ, οἱ μετασταθέντες σὺν Αἰνείᾳ Τρῶες ἐξ Ἰλίου τε καὶ Δαρδάνου καὶ τῶν ἄλλων Τρωϊκῶν πόλεων. Id est: *Atque hæ sunt gentes, è quibus, in unum convenientibus, Romanum genus concrevit. primùm Aborigines: qui ex his locis ejecerunt Siculos; ipsi Græci generis, oriundi ex Peloponneso; cum Oenotro ex eâ, quæ nunc Arcadia dicitur, profecti; ut mea fert opinio. deinde Pelasgi; qui migrarunt ex Hæmoniâ, quæ nunc dicitur Thessalia. tertii, qui ex opido Palantio in Italiam cum Euandro venêre. post hos, è Peloponnesiis, Herculi militantibus, Epêi atque Pheneatæ: quibus & Troiani generis nonnihil admixtum erat. postremi, qui cum Aeneâ elapsi erant ex Ilio Dardanoque & aliis Troianis opidis.* Eamdem totius historiæ ἀνακεφαλαίωσιν repetit posteà ad finem huius libri primi: atque iterum paullo latiùs initio statim libri II:

ubi

ubi ita scribit: οἱ δὲ καταοικίσαντες τὴν τῶν Ῥωμαίων πόλιν πρῶτοι τῶν μνημονευομένων, βάρβαροί τινες ἦσαν αὐτόχθονες, Σικελοὶ λεγόμενοι, πολλὰ δὲ ἄλλα τῆς Ἰταλίας χωρία κατοικοῦντες. τούτους ἐκβαλόντες Ἀβορίγινες, αὐτοὶ κατέσχον τὸν τόπον, Οἰνωτρῶν ὄντες ἀπόγονοι, τῶν κατοικούντων τὴν ἀπὸ Τάραντος μέχρι Ποσειδωνίας παράλιον. ἱερά τις αὐτῶν νεότης, καθοσιωθεῖσα θεοῖς, καὶ τὸ πατρῷον νόμον ὑπὸ τῶν πατέρων ἀποσταλεῖσα λέγεται, χώραν οἰκήσειν τὴν ἀπὸ δαίμονος σφίσι δοθησομένην. Ἀβορίγινων δὲ κατεχόντων τὰ χωρία, πρῶτοι μὲν αὐτοῖς γίνονται συνοικοῦντες Πελασγοὶ πλανῆται ἐκ τῆς πότε καλουμένης Αἱμονίας, νῦν δὲ Θεσσαλίας· ἐν ᾗ χρόνον τινὰ ᾤκησαν. Μετὰ δὲ τοὺς Πελασγοὺς Ἀρκάδες ἐκ Παλαντίου πόλεως ἐξελθόντες, Εὔανδρον ἡγεμόνα πεποιημένοι τῆς ἀποικίας· οἱ πολίζουσι πρὸς ἑνὶ τῶν ἑπτὰ λόφων, ὃς ἐν μέσῳ μάλιστα κεῖται τῆς Ῥώμης, Παλάντιον ὀνομάσαντες τὸ χωρίον, ὅθεν τὸν ἐν Ἀρκαδίᾳ πολεμίδος. Χρόνοις δὲ ὕστερον, Ἡρακλεὺς καταχθεὶς εἰς Ἰταλίαν, ὅτε τὰς βοῦς ἐξ Ἐρυθείας οἴκαδε ἀπήγαγε, μοῖρά τις ὑπολειφθεῖσα ἐν αὐτῇ τῆς δυνάμεως Ἑλληνικῆς, πλησίον ἱδρύθη τῆς Παλαντίου, πρὸς ἑτέρῳ τῶν ἐμπεπολισμένων τῇ Ῥώμῃ λόφῳ, ὃς τότε μὲν ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων Σατόρνιος ἐλέγετο, νῦν δὲ Καπιτωλῖνος ὑπὸ Ῥωμαίων. Ἔπειτα τούτων πλείονες ἦσαν ἐκ πόλεως Ἤλιδος ἐξαναστάντες, ἀλαπεπορθημένης αὐτῆς τῆς πόλεως ὑφ' Ἡρακλέους. Γενεᾷ δὲ ἑκκαιδεκάτῃ μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, Ἀλβανοὶ συνοικίζουσιν ἄμφω τὰ χωρία τοῖς τε, τείχεσι περιβαλόντες ἀμφοῖν. τὸ δὲ λοιπὸν βαρβάρων τινῶν καὶ πιμμίγων, καὶ τῶν ἄλλων καταγωγαὶ βοτόρων. Γένος δὲ ἦν τὸ Ἀλβανὸν μικτὸν ἔκ τε Ἀρκάδων καὶ Πελασγῶν, καὶ τῶν ἐξ Ἤλιδος ἐλθόντων Ἐπείων, πλοῦτῳ δὲ τῶν μετὰ Ἰλίου ἅλωσιν ἀφικομένων εἰς Ἰταλίαν Τρώων· ὧν ἦν Αἰνείας, ὁ Ἀγχίσου καὶ Ἀφροδίτης. Εἰνὸς δὲ καὶ βαρβαρικὸν ἐκ τῶν περιοίκων ἢ παλαιῶν οἰκητόρων ὑπολιπὲς τῷ Ἑλληνικῷ συγκαταλλαγῆναι. ὄνομα δὲ κοινὸν οἱ σύμπαντες ἔτι Λατῖνοι ἐκλήθησαν ἐπ' ἀνδρὸς δυνασεύοντος τῶν τόπων Λατίνου τὰς κατὰ ἔθνος ὀνομασίας ἀφαιρεθέντες. Hoc est: *Vrbem Romanam primi post hominum memoriam tenuerunt barbari quidam indigenæ, Siculi dicti. His pulsis, Aborigines eum locum occuparunt: progenies Oenotrorum, qui oram à Tarento ad Posidoniam usque incoluerunt. hi fuerunt quædam diis sacra juventus, patrio ritu à parentibus missa, ad incolendas, quas fortuna datura erat, sedeis. Postquàm Aborigines hæc loca occuparunt, primi cum eis sedeis conjunxerunt Pelasgi; gens vaga, ex eâ, quæ tum Hæmonia, nunc Thessalia dicitur: in qua sedem aliquamdiu habuerant. Post Pelasgos, Arcades; profecti ab opido Palantio, Euandrum coloniæ ducem sequuti. qui domicilium fixerunt ad unum è septem collibus, in mediâ ferè nunc Româ situm. quem locum ab Arcadicâ patriâ adpellarunt Palantium. Haud multo pòst, adpulso in Italiam Hercule, quando exercitum ex Erythéa domum reducebat, relicta copiarum Græcarum pars quædam prope Palantium substitit; altero ex iis, quos nunc urbs complectitur, colle occupato: qui tunc Saturnius, nunc verò Romanis Capitolinus dicitur. horum bona pars Epéi fuère; profecti ab Elide, post devastatam Herculis armis patriam. Decimâ sextâ verò post bellum Troianum ætate, Albani utrumque locum mœnibus ac fossâ complexi, ibi habitavêre; ubi ad id temporis bubulcorum, opilionum, aliorumque pastorum stabula fuerant. Cæterò Albanorum genus erat mixtum, ex Arcadibus & Pelasgis Epeisque Elidensibus, ac postremò Troianis, cum Æneâ, Anchisæ Venerisque filio, in Italiam post Ilii excidium profecti. At veri est simile, barbarici quoque generis reliquias nonnullas è finitimis aut priscis incolis cum Græcis sese conjunxisse. Horum omnium commune nomen fuit Latini, deductum ab Latino, regionis huius principe: obliteratis singularum gentium adpellationibus.* Sanè, quantum ego ex auctoribus colligere, quantumque judicio meo disquirere valeo; *Euander* iste non sub Troiani demum belli tempestatem ex Arcadiâ cum exiguâ manu in Italiam venit, sedemque apud Tiberis ripam posuit: sed jam inde eorum dux fuit Pelasgorum, qui ex Hæmoniâ sive Thessaliâ, quò maiores eorum ex Arcadiâ migraverant, per Dodonen & Padi ostia in eum agrum, qui posteà Sabinus dictus est, ad Aborigines pervenerunt; communique simul cum his nomine *Latini* dicti sunt. Hinc *Pelasgus* à quibusdam auctoribus adpellatus est ipse Euander. Dionysii Περιηγητοῦ de Italiæ gentibus verba hæc sunt:

Τυρρηνοὶ μὲν πρῶτ', ὅθι δέσφισι φῦλα Πελασγῶν·
Οἵ πάρ Κυλλήνης ἐφ' ἑσπερίην ἅλα βάντες,
Αὐτόθι νηήσαντο σὺν ἀνδράσι Τυρρηνοῖσι.
Τοῖς δ' ἔπι μέρμερον ἔθνος ἀγαυῶν ἔσκε Λατίνων.

Hoc est: *Primi sunt Tyrrheni. post hos gentes Pelasgorum:*
Qui quondam à Cyllene occiduo mari profecti
Heic habitarunt cum Tyrrhenis.
Post eos sagax gens illustrium est Latinorum.

Ad

Ad hæc ita Dionysii scholiastes Eustathius: Ὅτι ὅτι Τυρρηνοῖς εἰσι Πελασγοὶ, οἱ ἀφ' πινίας ἀποφέρειν μετοικοῦντες ἦλθον πόλε καὶ ἐκεῖ, μακρὰν ἀπὸ τῆς κατὰ Ἀρκαδίαν Κυλλήνης, καὶ ᾤκησαν, Εὐάνδρου ἡγουμένου τῆς ἀποικίας αὐτοῖς· ὃς ὅτι ἄρχοντος Ἀρκαδίας Ἀγαμήδους καὶ Στυμφαλίου, θεοφορήτῳ μητρὶ, φασὶ, πνευσθεὶς, καὶ λαὸν ἀγείρας, καὶ ἐλθὼν ἐκεῖ, κατῴκησε, τῷ Πανὶ νεὼν ἱδρύσας, καὶ λόφον ὀχυρωσάμενος, ὃν Παλλάντιον ὠνόμασεν ἀπὸ τοῦ υἱοῦ Παλλάντος, καὶ ἐπὶ ἄκρου τοῦ λόφου θάψαντος αὐτὸν θανόντα, καὶ τὸν Ἡρακλέα ξενίσαντος ἀπὸ τῶν τοῦ Γηρυόνου ἐπανιόντα βοῶν. Hoc est: *Post Tyrrhenos ait esse Pelasgos; qui ob egestatem palantes coloniamque transducentes huc pervenerunt, longè ab Arcadicâ Cyllene: sedeùsque heïc locarunt; Euandro duce coloniæ exsistente. qui, principatum in Arcadiâ obtinente Agamede Stymphalio, à matre, divino numine, ut ferunt, adflatâ, monitus, collectâ manu huc profectus est; Panique templum constituit; & collem communivit, imposito ei nomine Pallantii, à Pallante filio: qui etiam mortuum ipsum in vertice collis sepelivit; ac Herculem hospitio excepit, ab Geryonis bobus revertentem.* Hæc, puto, à variis diversisque auctoribus habuisse Eustathium. nam Dionysius Halicarnassensis, loco suprà perscripto, disertè tradit, eos vocatos fuisse propriè *Pelasgos*, qui antiquissimis temporibus ex Arcadiâ in Hemoniam sive Thessaliam migraverint. atque ita alii etiam auctores, quos suprà lib. II cap. I citavi, *Pelasgos* è Thessaliâ deducunt. Cæterùm Dionysius Halicarnassensis dicto lib. I de Arcadibus loquens, quos Euander in Italiam ad Tiberis ripam deduxerit; λέγουσι δὲ, inquit, καὶ γραμμάτων Ἑλληνικῶν χρῆσιν εἰς Ἰταλίαν πρῶτοι ἀφικόμενοι, νεωστὶ φανεῖσαν Ἀρκάσι. Id est: *Dicuntur etiam Græcarum literarum usum recèns Arcadicæ genti ostensum, primi in Italiam detulisse.* Tacitus Annal. lib. XI: *In Italiâ literas Etrusci ab Corinthio Damarato, Aborigines Arcade ab Euandro didicerunt.* Sex. Aurelius Victor, in libro de Origine gentis Romanæ: *Primus omnium Euander Italicos homines legere & scribere edocuit, literis partim quas ipse anteà didicerat. idemque fruges, in Græciâ primùm inventas, ostendit; serendique usum edocuit; terræque excolendæ gratiâ primus boves in Italiâ junxit.* Hoc, ut suprà intelleximus, plerique *Saturno* tribuerunt; Aristoteles verò *Italo*. Sed de literis ita tradit Plinius lib. VII cap. LVI: *In Latium literas attulerunt Pelasgi.* Apud Virgilium Aeneid. lib. VIII Euander ita Aeneam adloquitur:

Gnatum exhortater; ni, mixtus matre Sabellâ,
Hinc partem patriæ traheret.

In Sabino igitur agro duxit uxorem Euander. Servius ad Virgilii Γεωργικῶν lib. I: *Cincius & Cassius aiunt ab Euandro Faunum deum adpellatum.* Nempe *Panis*, Arcadici dei, sacra & cultum Euandrum in Italiam detulisse, ubi posteà *Faunus* dictus & *Silvanus* atque *Inuus*, jam anteà demonstratum est. Hunc Faunum in antiquissimo illo ac primo Latio inter Narem & Anienem amnem, qui posteà Sabinus ager dictus, primùm fuisse cultum, ex hoc Svetonii patet loco in Vitellii vitâ, cap. I: *Exstat Q. Eulogii ad Q. Vitellium, divi Augusti quæstorem, libellus, quo continetur, Vitellios Fauno, Aboriginum rege, ex Vitelliâ, quæ multis locis pro numine coleretur; ortos, toto Latio imperasse. horum residuam stirpem ex Sabinis transisse Romam.* Sed præcipuum omniumque validissimum documentum, quo probetur, Euandrum in Italiam venisse cum iis Pelasgis, qui apud *Cutiliam* urbem & lacum ab Aboriginibus in partem agrorum fuêre recepti, ex eo sumi potest, quòd heic quoque vetustissimum exstitit opidum *Palantium*. Dionysius dicto lib. I; ubi opida recenset, quæ Aborigines habuerint in Reatino agro: Παλάντιον μὲν πέντε σταδίοις ἀφεστὼς Ῥεάτης· *Palatium*, XXV *stadia disitum ab Reate.* Varro de Lingvâ Latinâ lib. IIII: de Romano Palatio loquens: *Palatium, quòd palantes cum Euandro venerunt. aut, quòd Palatini, qui & Aborigines, ex agro Reatino, qui adpellatur Palatium, ibi considerunt.* Hanc historiam Solinus cap. VIII per summum errorem mirificè invertit. De eodem urbis Romanæ Palatio loquens; *Palatium*, inquit, *nemo dubitaverit, quin Arcades habeat auctores. à quibus primùm Palantéum opidum conditum. quod aliquando Aborigines habitarunt. sed propter incommodum vicinæ paludis, quam præterfluens Tiberis fecerat, profecti Reate, postmodùm reliquerunt.* Imò heic in Reatino primùm habitabant agro, apud paludem, quam Velini lacus amnisque stagnantes effecerant aquæ. qui locus, ut suprà didicimus, à Pelasgis Aboriginibusque acceptum vocabulum ἀπὸ τῶν ἑλῶν, id est *à paludibus*, etiam Dionysii tempore *Velia* vocabatur. Ex hoc igitur agro Reatino *Latini*, id est, *Pelasgi* cum *Aboriginibus* profecti, ejectis ex vetustissi-

vetustissimâ urbe Româ Siculis, parteis eius in recordationem *priscæ sedis Palatium* & *Veliam* vocavêre. Varro loco præscripto paullò pòst: *Huic* [*Palatio*] *Germalum & Velias conjunxerunt*. Statim: *Veliæ unde essent, plureis accepi causas: in queis, quòd ibi pastores Palatini ex ovibus, ante tonsuram inventam, vellere lanam sint soliti*. Adeò scilicet omnes urbis suæ antiquirates in obscuro fuêre Romanis. Verùm de his plura dicentur proximo hinc capite, in demonstratione originis urbis Romæ. in præsens sufficiat ostendisse, & *Euandrum* cum *Pelasgis* in hæc primùm venisse loca, & *Pelasgos*, ab *Aboriginibus* in partem sedium receptos, unà cum his à regionis nomine LATIO dictos fuisse LATINOS. Hinc aliis etiam auctoribus in Sabino agro memorantur *Pelasgi*; iidemque in eo, quod posteà inter Anienem mareque inferum fuit *Latium*. hinc item inter maiores seu conditores populi Romani fuêre connumerati. Varro Rusticar. rer. lib. III cap. I: *Lingvâ priscâ & in Græciâ Aeoles* [*&*] *Bœotii sine adflatu vocant collis tebas; & in Sabinis, quò è Græciâ venerunt Pelasgi, etiam nunc ita dicunt. cuius vestigium in agro Sabino viâ Salariâ, non longè à Reate, milliarius clivus adpellatur Tebæ*. Plinius lib. III cap. V: *Latium antiquum à Tiberi Circeios usque servatum est millium passuum* L *longitudine. tam tenues primordio imperii fuêre radices. Colonis sæpe mutatis, tenuêre aliis aliis temporibus, Aborigines, Pelasgi, Arcades, Siculi, Aurunci, Rutuli*. Columella Rer. rusticar. lib. I cap. III: *Nisi aliter existimamus diversum Orbem genteis universas petiisse, relicto patrio solo; Achæos dico & Theros, Albanos quoque, nec minus Siculos; &, ut primordia nostra contingam, Pelasgos, Aborigines, Arcadas: quàm quia malos vicinos ferre non potuerant*.

At quamdiu primum illud inter Narem Amnemque Latium primi illi *Latini*, id est, conjuncti in unum corpus populi *Aborigines* & *Pelasgi* tenuerint, incertum est. Cæterùm migrandi hinc, &, transgresso Aniene, ex reliquo etiam agro Siculos exigendi causam habuêre, non, quod *incommoda paludis*, ut innuit prædictus Solinus, in Reatino agro ferre non potuerint; sed quia ipsi ab Sabinis, Opicâ gente, ut suprà lib. II cap. VIII ostensum, pellerentur. Dionysius lib. II: Κάτων ὁ Πόρκιος πρώτῳ τῶν Σαβίνων οἴκησιν ὑποφαίνει γραφέντα κώμῃ τινὰ καλουμένῃ Τεστρίνᾳ, ἀγχοῦ πόλεως Ἀμιτέρνης κειμένῃ· ἐξ ἧς ὁρμηθέντες ἅμα τοῖς Σαβίνοις, εἰς τὴν Ῥεατίνην ἐμβαλεῖν, Ἀβοριγίνων τόπῳ κατοικούντων, καὶ πόλιν αὐτοῖς τῇ ὑπὸ Φαυστίνῃ Κουτιλίας πολέμῳ χειρωσαμένοις καταλαβεῖν· οὐκ δὲ τῆς Ῥεατίνης ὑποικίας ὑποστείλαντας ἄλλας τε πόλεις κίσαι πολλὰς, ἐν αἷς οἰκεῖν ἀναγκάσαι, καὶ δὴ καὶ τὰς προσαγορευομένας Κυρείτας. Hoc est: *Porcius Cato primam Sabinorum sedem ait fuisse vicum quemdam Testrinam nomine, haud procul Amiternâ urbe situm. unde expeditione factâ, Sabinos Reatinum invasisse agrum, Aboriginibus tunc habitatum: urbemque horum nobilissimam Cutilias armis occupasse. missique è Reatino agro coloniis, inter alia opida compluria, sed immunita, Cureis quoque condidisse*. Coacti igitur tunc fuêre *Aborigines* unà cum *Pelasgis* id est, primi isti *Latini*, novas quærere sedeis. Proxima erat trans Anienem flumen, ex veteri illi Latio venientibus, *Roma* urbs, Siculorum haud dubiè caput; tum, quantum his agri reliquum erat, ab Aniene ad mare usque protensum. *Romam* videntur primo loco occupasse. sic quidpe Pompeius Festus: SACRANI *adpellati sunt Reate orti: qui ex Septimontio Ligures Siculosque exegerunt. nam vere sacro nati erant*. Non *Romam*, sed *Septimontium* nominavit urbem, quia vulgaris apud Romanos tenebat opinio, *Romam* CCCC demum annis post bellum Troianum ab Aeneæ posteris conditam esse: Siculi autem hinc pulsi fuerant ante id bellum. Eorumdem *Sacranorum* meminit quoque Virgilius fine libri VIII, his versibus:

Ipse inter primos præstanti corpore Turnus
Vertitur.
Insequitur nimbus peditum; clypeataque totis
Agmina densentur campis; Argivaque pubes,
Auruncæque manus, Rutuli, veteresque Sicani,
Et Sacranæ acies, & picti scuta Labici:
Qui saltus, Tiberine, tuos, sacrumque Numici
Litus arant, Rutulos exercent vomere colleis.

Ad hæc ita Servius: *Sacranæ acies. Dicunt, quemdam Corybantum venisse ad Italiam; & tenuisse loca, quæ Vrbi vicina sunt. ex eo populos ducentes originem Sacranos adpellatos. nam sacrati sunt Matri deûm Corybantes*. Apud *Reate* quondam maximè cultam fuisse hanc deam, testatur Silius etiam poëta lib. VIII, his verbis:

—— *Magna-*

——— *Magnæque Reate dicatum*
Cœlicolûm matri.

Hæc igitur Servii longè probabilior fuerit sententia, quàm illæ Festi. ex qua sequeretur, sponte suâ profectos ab Reate Aborigines sive Latinos occupasse Romam; non vi à Sabinis ejectos. A Româ porrò omnem invasêre reliquum Siculorum agrum ad mare usque; nomenque ei intulerunt à pristinâ inter Narem & Anienem sede LATII: quod perpetuò posteà, quoad *Romani* ipsi fuêre, hæc regio servavit. Siculi inde quò migraverint, inter alios auctores, quos in descriptione huius insulæ citamus, prædictus Dionysius ostendit lib. I, his verbis: οἱ δὲ Σικελοὶ (ἐν γὰρ ἔτει αὐτίκα οἴοίπερ ἦσαν ἐκ Πελασγῶν τε καὶ Ἀβορίγινων πολεμούμενοι) τέκνα καὶ γυναῖκας, καὶ χρημάτων ὅσα χρυσὸς ἢ ἄργυρος ἦν, ἀνασκευασάμενοι, μεθίεσαν αὐτοῖς ἀπάσης τῆς γῆς τεταγμένοι δὲ διὰ τῆς ὀρεινῆς ὅλης τὰ νότια, καὶ διεξελθόντες ἅπασαν Ἰταλίαν τὴν κάτω, ἐπειδὴ πανταχόθεν ἀπηλαύνοντο, σὺν χρόνῳ καταστησάμενοι τριήρεις ἐπὶ τῷ πορθμῷ, καὶ φυλάξαντες καιρὸν τὸν ῥοῦν, ἐκ τῆς Ἰταλίας διέβησαν ἐπὶ τὴν ἐγγυτάτω νῆσον. Id est: *At Siculi, Pelasgis simul & Aboriginibus bello impares, liberis atque conjugibus cum auro & argento sublatis, totâ regione suâ eis cesserunt. versique per montana ad meridiem; & peragratâ omni inferiore Italiâ; quum undique pellerentur; tandem, paratis ad fretum ratibus, & observato secundo æstu, ex Italiâ trajecerunt in proximam insulam.* Atque hæc ferè sunt, quæ antiqui auctores, maximè verò Græcus scriptor Dionysius Halicarnassensis ex vetustissimorum Romanorum auctorum, Porcii Catonis, C. Sempronii, & complurium, ut ipse ait, aliorum monumentis de *Latinorum* origine & adpellatione adnotavit. Ac sanè originem genusque eorum quod attinet, præter alia validissima indicia, quæ hactenus allata sunt, vel una ipsa *lingua Latina* satis gravi firmoque fuerit documento, Græcam fuisse gentem *Oenotros*, sive *Aborigines*, qui posteà *Latini* dicti. quidpe illam diligentiùs si excutias; longè plurimam eius partem merè Græcis constare verbis vocabulisque deprehendas: quamquàm maior horum pars in tam novum modum atque formam sit detorta, uti origo eorum haud facilè, nisi altiùs rimantibus diligentiúsque, ut dixi, excutientibus, adpareat. id quod ipse Dionysius observavit, ad finem libri primi, hisce verbis: Ῥωμαῖοι δὲ φωνῇ μὲν οὔτε ἄκρως βάρβαρον, οὐδ' ἀπηρτισμένως Ἑλλάδα φθεγγόμενοι, μικτὴν δέ τινα ἐξ ἀμφοῖν, ἧς ἐστιν ἡ πλείων Αἰολίς· τὸ μόνον δὲ πολλαχοῦ τῶν ἐκ τῶν πολλῶν ἐπιμιξίας, τὸ μὴ πᾶσι τοῖς φθόγγοις ὀρθοεπεῖν. τὰ δ' ἄλλα, ὅσα γένη Ἑλληνικοῦ μεγέθους ἐστὶν, ὡς οὐκ ἐπιδεῖν τὴν ἀποικηθεῖσαν διαφέρειν. ἐνταῦθα πρῶτον δεξάμενοι πρὸς φιλίαν ἔθη, ἐνίκα τοῦ τόκου πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἐνδιδάσκαλον ἔχουσι τῶν καλῶν, οὐδ' ἀφ' ἑνὸς πρώτου ὠρέχθησαν τῆς δυναστείας, τοῦ Καρχηδονίων καὶ Μακεδόνων δεχθὲν καταλύσαντες· ἀλλ' ἐκ παντὸς ἐσωφρονίσθησαν χρόνου, βίον Ἑλληνα ζῶντες, καὶ οὐδὲν ἐκπεπτωκότες ἐπιτηδεύοντες πρὸς ἀρετὴν ἐνεῖ, ἢ πρότερον. μυρία δ' εἰς τοῦτο λέγειν ἔχων, καὶ πολλοῖς τεκμηρίοις χρῆσθαι δυνάμενος, αὐδρῶν τε μαρτυρίας φέρειν οὐκ ἀξίων ἀπιστεῖσθαι, πάντα ἀναβαλλόμενος ταῦτα εἰς τὴν τῶν τῆς πολιτείας αὐτῶν συγγραφησόμενον λόγον. Hoc est: *Sermone autem Romani utuntur nec prorsus barbaro, nec absolutè Græco: sed ex utroque mixto; accedente in plerisque ad proprietatem linguæ Aeolicæ; ex commercio tot admixtorum non omnia rectè efferentes vocabula. De cætero, quæcumque sunt Græci generis indicia, ea magis, quàm ulli alii Græcorum coloni, retinent: ut qui non nunc primùm amicabilem & humanam vivendi rationem sequi cœperunt, ex quo eos prosperi successus, quibus adfluunt, honestos mores docuerunt; nec, postquàm animum adjecerunt ad transmarinum imperium, devictis Carthaginiensibus ac Macedonibus: sed, ex quo primùm in unam civitatem contracti sunt, moribus Græcis vixerunt; nihiloque studiosiores virtutis sunt nunc, quàm jam inde priscis temporibus fuerint. Id quum prolixâ oratione multisque documentis probare possim, virorumque gravium testimoniis confirmare; differre malo in librum, quem de eorum republicâ scribere institui.* Haud dubiè ipsi Romani auctores, Cato, Sempronius, & compluresilli alii, eisdem argumentis inducti, Græcam esse Latinos gentem, crediderunt. Dionysius autem de lingvâ eorum probè absolutéque judicare potuit: ut qui χρόνον ἐτῶν δύο καὶ ἑκατὸν, ut ipse in præfatione operis testatur, id est, *annos* XXII, Romæ sub Augusto imperatore huius solius rei gratiâ egit, uti διάλεκτόν τε τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐκμαθὼν, καὶ γραμμάτων ἐπιχωρίων λαβὼν ἐπιστήμην, id est, *Romanum sermonem literasque adsequutus*, eò certiora de rebus Romanis tradere posset. Ante Dionysium verò Tyrannio, Terentiæ, Ciceronis uxoris, libertus, inter alios libros scripsit etiam περὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς διαλέκτου, ἥτις ἐστὶν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς, id est, *de Romano sermone; eum à Græco esse ortum*; teste Svidâ.

LATINA lingua origine Græca.

Et aliquot sæculis post Dionysium Sex. Pompeius Festus ita tradit: *Romanos in libro* XI *Græcos adpellat Ennius, quum ait,*

Contendunt Græcos Graios memorare solent sos;
Quòd Græca lingva longos per temporis tractus
Gentibus Hesperiæ.

Non Romanos ait Græcè loquutos; quum Romulus, Vrbis conditor, verbis linguæ Latinæ loquutus sit: sed, quòd olim lingva Græcæ gentis fuerit eadem cum Latinâ, parum prolatione mutatâ. Hoc autem verum esse, indicat origo eius. quæ videtur quasi Græcæ usurpatio. Sed & LXXX haud ampliùs annis post Dionysium Plutarchus in Romulo; ubi varias adfert nominis *Talassii* explicationes: οἱ δὲ πλεῖστοι νομίζουσιν, ὧν ἐστὶ καὶ ὁ Γέβιος, παρακλῆσιν εἶναι καὶ παρακέλευσιν εἰς φιλεργίαν καὶ θαλασσίαν, ὅπου τότε τοῖς Ἑλληνικοῖς ὀνόμασι τῶν Ἰταλικῶν ἐπικεχυμένων. Id est: *Plerique, inter quos Iuba est, adhortationem & incitationem ad laboris sedulitatem & lanificium* [hoc Græci θαλασσίαν vocant] *censent; nondum id temporis Italicis verbis cum Græcis confusis.* Servius in Virgilii Aeneid. lib. I: *Romulus autem Quirinus ideò dictus, vel, quòd hastâ utebatur, quæ Sabinorum lingvâ curis dicitur; vel à κοίρανος, qui Græcè rex dicitur. constat autem Græcos fuisse Romanos.* Plutarchus in Camillo: de Româ loquens à Gallis captâ: τὸ μὲν οὖν πάθος αὐτοῦ καὶ τὸ ἀλώσιμον ἔοικεν ἀμυδρᾶς ὀξὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα φήμη διελθεῖν· Ἡρακλείδης γὰρ ὁ Ποντικός, ἐν πολλοῖς τῶν χρόνων ἐκείνων ἀποδεικνύμενος, ἐν τῷ περὶ ψυχῆς συγγράμματι φησιν, ἀπὸ τῆς ἑσπέρας λόγον καταφανῆ, ὡς στρατὸς ἐξ Ὑπερβορέων ἐλθὼν ἔξωθεν ἤρκει πόλιν Ἑλληνίδα Ῥώμην, ἐκεῖ πως κείμενον περὶ τὴν μεγάλην θάλασσαν. Hoc est. *Hæc tamen captæ urbis calamitas obscuro rumore statim perlata in Græciam est. namque Heraclides Ponticus adfinis his temporibus, in libro de Animâ, adnunciatum ex occidente tradit, exercitum alienigenarum ex Hyberboreis progressum, Græcam urbem cepisse Romam, illo in tractu circa magnum mare sitam.* Festus iterum: *Latinè loqui à Latio dictum est. quæ loquutio adeò est versa, ut vix ulla pars eius maneat in notitiâ.* At alio loco à superiori sententiâ longè abire videtur, in his verbis: *Alumento pro Laumedente à veteribus Romanis, nec dum adsvetis Græcæ lingvæ dictum est. sic Melo, pro Nilo; Catamitus, pro Ganymede; Alphius pro Alphéo dicebatur.* Credo equidem, medio Romanæ gentis ævo pleraque illa externa nomina mirificè fuisse vulgari in usu detorta; donec posteà è Græcorum auctorum lectione ea recognoverint. Nec tamen mirari fas sit, in tantum dialecto suâ ab Græcorum idiomate abivisse Latinam lingvam; quando & temporum, quibus in Italiâ fuerunt primi *Oenotri*, & regionum gentiumque, quas alias subinde atque alias à freto Siculo ad Tiberim usque peragraverunt, longinquitate plerorumque vocum formationes immutari necessum fuit; innumeris etiam gentium, quas transiverunt, maximè verò Oscorum sive Sabinorum atque Etruscorum, inter quos tandem confederunt, vocabulis adsumptis. Atque hinc factum, uti ipsi in Græciâ Græci non minùs Romanos, quàm alias omneis genteis, qui non Græci essent generis, *Barbaros* adpellarent. Plautus in Asinariâ:

——— *Huic nomen Græcè Onagros 'st fabulæ*
Demophilos scripsit: Marcus vortit Barbarè.
Asinariam vult esse; si per vos licet.

Et in Captiveis:

HEG. *Abi in malam rem ludis me.* ERG. *Ita me amabit sancta securitas*
Hegio, itaque suo me semper condecoret cognomine,
Vt ego vidi. HEG. *Meum gnatum?* ERG. *Tuum gnatum, & genium meum.*
HEG. *Et captivum illum Aulidensem?* ERG. Μὰ τὸν Ἀπόλλω. HEG. *Et servolum.*
Meum Stalagmum, meum qui natum surripuit? ERG. Νὴ τὸν Σόραν.
HEG. *Iam diu?* ERG. Νὴ τὸν Φρυγιῶνα. HEG. *Videsis.* ERG. Νὴ τὸν Ἀλάτριον.
HEG. *Quid tu ber Barbaricas urbeis juras?* ERG. *Quia enim item asperæ*
Sunt, ut tuum victum antumabas esse.

Omnes Novi Latii erant urbes; ut infrà videbimus. Apud Livium lib. XXXI unus è Mace-

è Macedonum legatis in Aetolorum concilio ita peroratus contra Romanorum amicitiam atque fœdus: *Furor est, si alienigenæ homines, plus lingvâ & moribus & legibus, quàm maris terrarumque spacio, discreti, hæc tenuerint, sperare quidquam eodem statu mansurum*. Mox: *Aetolos, Acarnanas, Macedonas, eiusdem lingvæ homines leves ad tempus ortæ causæ disjungunt conjunguntque cum alienigenis. cum barbaris æternum omnibus Græcis bellum est, eritque. naturâ enim, quæ perpetua est, non mutabilibus in diem causis, hostes sunt*. Hæc magis hostiliter per odium atque iram ab hoste in hosteis dicta fuêre, quàm pro rei veritate. De lingvâ tot audivimus testeis: de moribus etiam Dionysium, gravissimum auctorem. Sacra verò utriusque gentis si curatiùs introspicias, nihil fermè habuêre Romani, nisi quod ipsis commune fuerit cum Græcis. unum atque alterum exemplum ex uno Macrobio produxisse, sufficiat. is Saturnalior. lib. I cap. VII ita scribit: *Sed ex his causis, quæ de origine huius festi relata sunt, adparet, Saturnalia vetustiora esse urbe Romanâ: adeò, ut, ante Romam in Græciâ hoc solenne cœpisse, L. Accius in Annalibus suis referat his versibus*:

Maxima pars Graiûm Saturno, & maximè Athenæ
Conficiunt sacra; quæ Cronia esse iterantur ab illis.
Huncque diem celebrant. per agros urbeisque ferè omnes
Exercent læti: famulosque procurant
Quisque suos. nostrique itidem. & mos traditus illinc
Iste, ut cum dominis famuli epulentur ibidem.

Et eiusdem libri cap. XVI: *Latii verò veteres incolæ morem Græciæ, in numerandis mensium diebus sequuti sunt: ut, retroversùm cedente numero, ab augmento in diminutionem computatio resoluta desineret. ita enim nos decimum diem, deinde nonum, & posteà octavum, dicimus ut Athenienses δεκάτὴν καὶ ἐνάτὴν φθίνουσαν soliti dicere*. Apud Dionysium lib. III ita in concilio Tullum Hostilium, Romanorum regem, adloquitur Fufetius, Albanorum dux: Ἡμεῖς, ὦ Τύλλε, καὶ τὴν ἄλλης ἀρχὴν ἄξιοι ἐσμὲν Ἰταλίας, ὅτι ἔθνος Ἑλληνικὸν καὶ μέγιστον τῶν κατοικούντων τῇδε τὴν γῆν παρέχομεν· τοῦ δὲ Λατίνων ἔθνους, εἰ μηδενὸς τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἡγεῖσθαι δικαιοῦμεν οὐκ ἄπορ αἰτίας, ἀλλὰ κατὰ τὸν κοινὸν ἀνθρώπων νόμον, ὃν ἡ φύσις ἔδωκεν ἅπασι, τῶν ἐκγόνων ἀρχὴν τοὺς προγόνους. * — * · Οὔτε τὸ μὲν Ἀλβανῶν γένος, οἷον ὑπὸ τῶν κτίσαντων τὴν πόλιν, τοσοῦτον ἕως τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων διαμένει· καὶ οὐκ ἂν ἔχοι τις ὑποδεῖξαι φῦλον ἀνθρώπων οὐδὲν, ἔξω τοῦ Ἑλληνικοῦ τε καὶ τοῦ Λατίνων, ὧ τῆς πολιτείας μεταδεδώκαμεν. ὑμεῖς δὲ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ παρ' ἑαυτοῖς πολιτεύματος διεφθείρατε, Τυρρηνούς τε ὑποδεξάμενοι καὶ Σαβίνους, καὶ ἄλλους ἔθνη αὐτεσίους καὶ πολυανθρώπους βαρβάρους πάνυ πολλούς· ὥστε ὀλίγον τὸ γνήσιον ὑμῶν ἐστιν, ὅσον ἀφ' ἡμῶν ὡρμήθη, μᾶλλον δὲ πολλοστὸν τοῦ ἐπεισάκτου τε καὶ ἀλλοφύλου. Εἰ δὲ ἡμεῖς παραχωρήσαιμεν ὑμῖν τῆς ἀρχῆς, τὸ νόθον ἄρξει τοῦ γνησίου, καὶ τὸ βάρβαρον τοῦ Ἑλληνικοῦ, καὶ τὸ ἐπείσακτον τοῦ αὐθιγενοῦς. Hoc est: *Nobis, Tulle, totius Italiæ imperium debetur; qui, à Græcis orti, nulli in hac terrâ genti secundi sumus magnitudine. quòd si non cæterarum gentium, certè Latinorum penes nos erit imperium jure optimo: nimirum, quod natura apud omneis ex æquo genteis valere voluit; ut generis auctores præsint suæ soboli*. Mox: *Albanorum genus quale olim sub urbis conditoribus fuit, tale ad nostra usque tempora permansit. nec ulla ostendi hominum natio potest, præter Græcos atque Latinos, quæ jus civitatis apud nos adepta sit. at vos exquisitum purumque reipublicæ genus apud vos corrupistis, Etruscis ac Sabinis in eam receptis, tum aliis per multis barbaris sine lare vagantibus. ita, uti germani genuique genuique generis nostri exiguus apud vos sit numerus: multipliciter superantibus exteris & adscititiis. Itaque, si vobis principatum cesserimus; germanis præerunt suppositititii, Græcanicis barbari, indigenis adscititii*. Quum à *Barbarorum* nomine nulli eximerentur mortales Græcis, nisi unæ Græcæ gentes; heic verò *Barbari* opponuntur Latinis; certum est, hos quoque sub Græcorum genere comprehendi voluisse Fufetium: dictinctionemque heic ab eo factam inter Latinos, Oenotrorum posteros, antiquitus è Græciâ ortos, & Græcos, qui post conditam Albam in jus civitatis recepti fuerint. Patet hoc quàm clarissimè lib. IIII ex Servii Tullii regis oratione. Ταῦτα δὴ, inquit Dionysius, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις παραδείγματα λαβὼν, παρεθυμίαν ἔχε καὶ αὐτὸς τὰς πόλεις τῶν Λατίνων γένους συνῆξαι καὶ συναγαγεῖν, ἵνα μὴ συμπάσχωσι καὶ πολεμῶσι πρὸς ἀλλήλας. ὑπὸ τῶν παροικούντων βαρβάρων τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεθῶσι. γνοὺς δὲ ταῦτα, οὗτος κρείττους ἄνδρας ἐξ ἑκάστης πόλεως συνεκάλει, πρὸς μεγάλων καὶ κοινῶν φήσας πράγματα συμβούλους αὐτοὺς συγκαλεῖν. * · Ταῦτ' ἐδίδασκεν αὐτοῖς, ὡς χρὴ Λατίνους μὲν τοὺς

προσοίκων ἄρχειν, καὶ τὰ δικαία πρᾴτειν Ἑλλήνας ὄντας βαρβάροις. * — * · Ταῦτα διεξιὼν τε καὶ ὅσα ἄλλα ἕξεως ἀγαθὰ βουλευτήριον ἐγκαταστησάμενοι, πάντας ἔπεισε σὺν ἑνὶ τῷ συνεδρίῳ παρόντας. καὶ μὴν τοῦτο κατεσκεύαζεν ἐξ ὧν ἅπασι συνεγίνετο αἱ πόλεις χρημάτων τὸν τῆς Ἀρτέμιδος ναόν, ἢ δὴ τὸ μεγίστου τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ λόφων ἱδρυμένον, Αὐεντῖνον. καὶ σὺν νόμοις συνέγραψε τοῖς πόλεσι πρὸς ἀλλήλας, καὶ τἄλλα πρὸς τοὺς ἑορτὴν ἢ πανήγυριν, ὃν δὴ πελεθήσει τρόπον, ἔταξεν. ἵνα μὴ μηδὲς χρόνος αὐτὰς ἀφανίσῃ, πίλιν καταστήσας χαλκῆν, ἔγραψεν ἐν ταύτῃ τε δόξαντα τοῖς συνεδρίοις καὶ τὰς μεταχειρίσας τῆς συνόδου πόλεις. αὕτη διέμενεν ἡ πίλη μέχρι τῆς ἐμῆς ἡλικίας, ἐν τῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερῷ κείμενη, γραμμάτων ἔχουσα χαρακτῆρας Ἑλληνικῶν, οἷς τὸ παλαιὸν ἡ Ἑλλὰς ἐχρᾶτο. ὃ καὶ αὐτὸ ποιήσαιτ' ἂν τις ἀ μικρὸν τεκμήριον ἢ μὴ βαρβάρους εἶναι τοὺς οἰκίσαντας τὴν Ῥώμην. ἐ γὰρ αὖ Ἑλληνικοῖς ἐχρῶντο γράμμασιν ὄντες βάρβαροι. Id est: *Horum & his similium exempla sequutus Tullius, animum & ipsi adjecit ad constituendum velut unum corpus ex Latinorum populis; ne, intestinis bellis & disfidiis debilitati, subjugarentur à finitimis barbaris. Id postquàm apud se statuit; optimates convocavit è singulis urbibus; denuncians, se consultaturum cum eis de magnis rebus, & ad communem utilitatem pertinentibus.* Mox: *Atque ita docebat eos, oportere Latinos finitimis imperare, juraque reddere; nimirum Græcos barbaris.* Exiguo pòst: *Hæc & alia multa commoda proponens, quæ consequerentur, si communem curiam Romæ statuerent; omnibus persvasit, qui tum in consessu aderant. Collatis deinde opidatim pecuniis, Dianæ templum ædificavit in eminentissimo urbis tumulo Aventino: & fœderis leges conscripsit civitatibus; ritusque celebrandi festi & fori constituit. &, ne ullâ injuriâ temporum abolerentur; in æreâ columnâ incidit decreta concilii civitatesque eius conventus participes. Ea columna usque ad meam ætatem permansit, in templo Dianæ posita, literarum characteribus inscripta Græcanicis, qualibus olim utebatur Græcia. quod & ipsum haud leve argumentum est, Romæ conditores non fuisse barbaros. numquàm enim usi fuissent Græcis literis, si fuissent barbari.* Hinc & illud Plinii lib. VII cap. LVI: *In Latium literas attulerunt Pelasgi.* Et cap. LVIII: *Veteres Græcas fuisse easdem penè, quæ nunc sunt Latinæ, indicio erit Delphica tabula antiqui æris, quæ est hodiè in Palatio, dono principum Minervæ dicata in bibliothecâ, cum inscriptione tali:* Ναυσικράτης Τισαμένους Ἀθηναῖος Κόρᾳ καὶ Ἀθηνᾷ ἀνέθηκεν. [Id est: *Nausicrates, Tisameni filius, Athenienſis, Cereri atque Minervæ dedicavit.*] Tacitus prædicto Annal. lib. XI: *In Italiâ Etrusci ab Corinthio Damarato, Aborigines Arcade ab Euandro didicerunt literas. & formæ literis Latinis, quæ veterrimis Græcorum.* Verùm, *Romanorum* omniumque *Latinorum* genus è Græciâ fuisse ortum, satis hactenus abundéque comprobatum est. De cætero tempus migrationis *Oenotrorum* ex Arcadiâ in Italiam ostendit Dionysius suprà citato lib. I his verbis: Πρῶτοι Ἑλλήνων οἱ Ἀρκάδες, περαιωθέντες τὸν Ἰόνιον κόλπον, ᾤκησαν Ἰταλίαν, ἀγοῦντος αὐτοὺς Οἰνώτρου, τοῦ Λυκάονος· οὗτος δὲ πέμπτος ἀπό τε Αἰζοῦ καὶ Φορωνέως, τῶν πρώτων ἐν Πελοποννήσῳ διωασκαλούντων. Φορωνέως μὲν γὰρ Νιόβη γένετο· ταύτης δὲ υἱὸς καὶ Διός, ὡς λέγεται, Πελασγός. Αἰζοῦ δὲ υἱὸς Λυκάων· τούτου δὲ Δηϊάνειρα θυγάτηρ· ἐκ δὲ Δηϊανείρας καὶ Πελασγοῦ Λυκάων ἕτερος· τούτου δὲ Οἴνωτρος, ἑπτακαιδέκατος γενεᾶς πρότερον τῶν περὶ Τροίαν στασιασάντων. Ὁ μὲν δὴ χρόνος, ἐν ᾧ τὴν ἀποικίαν ἔστειλαν Ἕλληνες εἰς Ἰταλίαν, ἔτος ἓν. ἀπανέστη δὲ τῆς Ἑλλάδος Οἴνωτρος, οὐκ ἐκκλήρως τῇ μοίρᾳ. δύο γὰρ καὶ ἑκατὸν παῖδων Λυκάονι γενομένων, εἰς τοσούτους ἔδει κληρῶσαι τὴν Ἀρκάδων χώραν. ταύτης μὲν δὴ τῆς αἰτίας ἕνεκα Πελοποννήσιον Οἴνωτρος ἐκλιπών, καὶ καταστησάμενος ναυτικόν, διαιρεῖ τὸν Ἰόνιον πόντον, καὶ σὺν αὐτῷ Πευκέτιος, τῶν ἀδελφῶν εἷς. Εἵποντο δὲ αὐτοῖς τοῦτε οἰκεῖοι λαοῦ συχνοί, (πολυανθρωπον γὰρ δὴ τοῦτο λέγεται τὸ ἔθνος κατ' ἀρχὰς γενέσθαι.) καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ὅσοι χώραν εἶχον ἐλάττω τῆς ἱκανῆς. Πευκέτιος μὲν οὖν, ἔνθα τὸ πρῶτον ὡρμίσαντο τῆς Ἰταλίας, ὑπὲρ ἄκρας Ἰαπυγίας ἐκβιβάσας τὸν λεών, αὐτὸς καθιδρύεται· καὶ ἀπ' αὐτοῦ οἱ σὺν ταῦτα τὰ χωρία οἰκισθέντες Πευκέτιοι ἐκλήθησαν. Οἴνωτρος δὲ τὴν πλείω τοῦ στρατοῦ μοῖραν ἀγόμενος, εἰς τὸν ἕτερον ἀφικνεῖται κόλπον, τὸν ἀπὸ τῶν ἑσπερίων μερῶν τοῦ τὴν Ἰταλίαν ἀναχεόμενον, ὃς τότε Αὐσόνιος ἀπὸ τῶν προσοικούντων Αὐσόνων ἐλέγετο. * · Ἐκαλεῖτο δὲ ἥ τε χώρα πᾶσα, πολλὴ οὖσα, ὅσην κατέχειν, Οἰνωτρία, καὶ οἱ ἄνθρωποι πάντες, ὅσων ἦρξεν, Οἰνωτροι. Hoc est: *Primi Græcorum Arcades, trajecto sinu Ionio, domicilium in Italiâ statuerunt; deducti ab Oenotro, Lycaonis filio. is quintus fuit ab Aezéo & Phoroneo, primis Peloponnesi principibus. nam è Phoroneo genita est Niobe: ex hac & Iove, ut fertur, natus Pelasgus. Aezéi verò filius fuit Lycaon: & huius filia Deianira. ex Deianirâ & Pelasgo prognatus est alter Lycaon: cuius Oenotrus fuit filius, XVII ætatibus antè, quàm apud Troiam bellatum est. Et tempus quidem hoc est emissæ à Græciâ in Italiam coloniæ. migravit*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

gravit autem Oenotrus è Græciâ, non contentus portione patrimonii sui. quum enim forent Lycaoni XXII *filii; opus erat in totidem sorteis dividi Arcadiam. Hanc ob causam Oenotrus, relictâ Peloponneso, classeque paratâ, trajecit mare Ionium; unáque cum ipso Peucetius, unus è fratrum numero: comitantibus eos bonâ parte popularium. aiunt quidpe hanc gentem olim fuisse frequentissimam. tum & alii Græci illis sese adjunxerunt; quibus non sufficiebat ager proprius. Cæterùm, Peucetius, quò primùm adpulerunt in Italiam, ad Iapygium promontorium suis expositis, sedem ibi fixit: & ab eo horum locorum incolæ adpellati sunt Peucetii. Oenotrus verò cum maiore parte exercitus in alterum sinum pervênit; qui adluit occidentale Italiæ latus. is tunc ab adcolentibus Ausonibus dicebatur Auso-*
10 *nius.* Mox posteà: *Id igitur totum, quantum agri obsedit (fuit autem haud exiguum) Oenotria vocata est; Oenotrique regionis eius homines.* Comprehensam fuisse hanc ab initio intra isthmum Lametini Scylleticique sinuum, quorum hic nunc vulgò *Golfo di Squillaci*, ille *Golfo di S. Eufemia* dicitur; suprà lib. I cap. I ostensum est. incolebant ante Oenotrorum adventum cùm hanc oram, tùm & aliàs huic cohærenteis terras versùs interiora Italiæ *Ausones*: quibus pulsis, tandem ad alterum protulerunt Oenotri Oenotriam suam isthmum, qui erat inter Tarentum opidum & Pæstanum sinum vulgò nunc *Golfo di Salerno* dictum; ut ibidem docui. In hac igitur Oenotriâ terrâ quàm diu substiterint, quantoque temporis spacio expeditionem hinc in Reatinum usque agrum reliquamque regionem quæ posteà Sabinorum facta
20 est confecerint, perquàm difficile dispectu est: in tantum auctores antiqui in horum temporum chronologiâ inter se discrepant. Aetates XVII secundùm Dionysii computationem esse annos CCCCLVIIII, suprà hoc capite ostendimus. Oenotri igitur circa annum à condito Orbe terrarum CIↃ CIↃ CCC, ante natum Iesum CIↃ IↃ CL, in Italiam migrarunt. Porrò idem auctor, ut suprà relatum, tradit, *Pelasgos* hoc nominis primùm accepisse à rege suo *Pelasgo*, *Iovis & Niobes, filiæ Phoronei, filio*; scilicet prædicti Lycaonis patre, Oenotri avo. Sub idem igitur fermè sæculum & *Pelasgorum* gens constituta est, & *Oenotrorum* colonia in Italiam deducta. At sextâ demùm ætate pòst, relictâ Peloponneso, migrasse Pelasgos in Thessaliam, ait Dionysius. ubi V ætates postquàm exegissent, circa sextam rursùs ætatem pulsos inde fuisse à Cu-
30 retibus & Lelegibus, duce Deucalione, Promethei filio. pulsorum maximam partem primùm Dodonam, mox inde in Italiam ad Padi ostia, atque hinc in Reatinum agrum ad Aborigines pervenisse: quibus posteà junctos, unà cum ipsis fuisse *Latinos* adpellatos, paullo antè ostendimus. Deucalionis tempestate Pelasgos in Italiam venisse, Diodorus quoque lib. XIIII ex vetustiorum monumentis tradit. De campis Italiæ inter Alpeis Apenninumque circa Padum sitis loqnens: Τινὲς δέ φασιν, inquit, Πελασγοὺς, πρὸ τῆς Τρωϊκῶν ἐκ Θεσσαλίας φυγόντας τὴν ὑπὸ Δευκαλίωνος γενομένην καταϕθορὰν, ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ κατοικῆσαι. Id est: *Quidam autem aiunt Pelasgos, ante belli Troiani tempora diluvium Deucalionis è Thessaliâ fugienteis, in hic locis consedisse.* Hunc *Deucalionem* patremque eius *Promethea* plerique Chronologi in Cecropis Cranai-
40 que Atheniensium regum ætatem conferunt. apud Clementem verò Alexandrinum Strommate I vetusti cuiusdam auctoris chronographion per certa quædam intervalla ab inundatione Deucalionis ad primam usque Olympiadem annos colligit IↃ CCXXXVII. unde inundatio illa sub Cecrope rege, anno à condito terrarum Orbe CIↃ CIↃ CCCCXXXVII fuisse deprehenditur. Ab hoc anno ad bellum usque Troianum anni computantur CCCXX. hos à suprà dictis annis CCCC LVIIII, quibus Oenotri ante idem bellum in Italiam venisse traduntur, si demas; CXXXVIII annis post Oenotros Pelasgi in Italiam adpulisse inveniuntur. Tot igitur circiter annorum spacio Oenotri & in primâ illâ ad fretum Siculum Oenotriâ hæserunt; & tandem per dimidium totius Italiæ, quà longa est, intervallum in Reatinum usque agrum
50 pervenerunt: Porrò, quo temporis progressu, quibusque intervallis, è dicto Reatino agro unà cum Pelasgis profecti, Siculos primùm ad Anienem usque amnem sedibus suis ejecerint; deinde verò, quum ipsi à novâ Sabinorum gente, ex Opicis profectâ, hinc pellerentur, reliquum Siculorum agrum ab Aniene ad mare usque obsederint, nusquàm dispicio: nisi quòd Dionysius eodem lib. I ita tradit: τὸ μὲν οὖν Σικελικὸν ἔθνος ἄχρι ἐξέλιπεν Ἰταλίαν ὡς μὲν Ἑλλάνικος ὁ Λέσβιός φησι, τρίτην μοῖραν πρὸ τῆς Τρωϊκῶν· ὡς δὲ Φίλιστος ὁ Συρακούσιος ἔγραψε, δεύτερον μὲν τῆς Ἀμβάσεως ἔτι δὲ ὀγδοήκοντα πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου. Id est: *Atque ita Siculorum gens reliquit Ita-*

liam; ut Hellanicus Lesbius auctor est, ante bellum Troianum ætate III. *ut verò Philistus Syracusanus tradidit, trajecerunt anno* LXXX *ante dictum bellum*. Ætates III continent annos LXXXI. A suprà dicto diluvii anno ad octagesimum ante bellum Troianum annum numerantur anni CCXL: intra quod temporis spacium *Aborigines* cum *Pelasgis*, id est *Latini*, res contra Siculos gesserunt; donec tandem his omnino pulsis, intra Anienem & mare inferum quieti consederunt in *Latio* suo.

Fines nunc igitur etiam huius *Latii* monstrentur. De his ita tradit Dionysius dicto lib. I: Τὴν ἡγεμόνα γῆς καὶ θαλάττης ἁπάσης πόλιν, ἣν νῦν κατοικοῦσι Ῥωμαῖοι, παλαιότατον τῶν μνημονευομένων λέγεται κατασχεῖν βάρβαροι Σικελοὶ, ἔθνος αὐθιγενές. χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἀβορίγινες αὐτὴν ἐξαλαυνθέντες, πολέμῳ μακρῷ σὺν ἔχοντας ἀφελόμενοι· οἱ τὸ μὲν πρότερον ἐπὶ τῆς ὀρεινῆς ᾤκουν ἄνευ τείχους κωμηδὸν καὶ ἀπορράδες· ἐπεὶ δὲ Πελασγοί τε καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἔθνη αἱαμιγθέντες αὐτοῖς σωιέρανον ἐξ ἀπάντων τοὺς ὁμοτέρμονας πολέμῳ, τὸ Σικελικὸν ἔθνος ἀπαναστήσαντες ἐξ αὐτῆς, πόλεις ἐπιεβάλοντο συχνὰς, καὶ παρεσκεύασαν ὑπήκοον αὐτοῖς ἡνεῦχε πᾶσιν, ὅσην ὁρίζουσι πόταμοι Λίρις καὶ Τίβερις. καὶ διέμειναν ἐπὶ τῆς αὐτῆς οἰκήσεως, οὐκέτι πρὸς ἑτέρων ἐξελαθέντες, ὀνομάτων ἀλλαγὴς αὐτῶν οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι προσαγορευόμενοι· μέχρι μὲν τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου τὴν ἀρχαίαν τῶν Ἀβορίγινων ὀνομασίαν ἐπισώζοντες ἐπὶ ἡ Λατῖνος βασιλέως, ὃς καὶ τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον ἐδωράσθυσι, Λατῖνοι ἀξιάμενοι καλεῖσθαι. Hoc est: *Vrbem terræ marisque totius principem, quam nunc Romani habitant, primi in omni memoriâ tenuisse ferunt barbari Siculi. posteà temporis, pulsis longo bello priscis cultoribus, Aborigines eam occuparunt. qui primùm in montibus passim sine mœnibus vicatim habitaverunt. sed postquàm Pelasgi & cæterorum Græcorum nonnulli, ipsis admisti, opem in debellandis finitimis attulerunt: exactâ inde Siculorum gente, opida crebra communiverunt: subigeruntque sibi totum id terrarum spacium, quod Lirim Tiberimque amneis interjacet. Eas sedeis deinde perpetuò tenuit idem genus hominum; mutatis tantùm adpellationibus; vetus Aboriginum nomen servantes ad Troiani usque belli tempora; quando à Latino rege denominati sunt Latini*. Ergo jam inde à principio, postquàm Siculi totâ hac regione expulsi, Latii fines extensi fuêre ab Tiberi usque ad Lirim amnem? Idem equidem Virgilius quoque innuit Aeneid. lib. VII, his verbis:

Quis Latio antiquo fuerit status, advena classem
Quum primùm Ausoniis exercitus adpulit oris,
Expediam. ———
——— *Rex arva Latinus & urbeis*
Iam senior longâ placidas in pace regebat.
Hunc Fauno & nymphâ genitum Laurente Maricâ,
Accipimus.

Adhæc sic Servius: *Maricam dixit uxorem fuisse Fauni; quæ est dea litoris Minturnensium, juxta Lirim fluvium. Quòd si voluerimus accipere uxorem Fauni Maricam, non procedit. dii enim τοπικοὶ, id est locales, ad alias regiones numquàm transeunt. Sed potest dictum esse per poëticam licentiam, Laurente Maricâ; quum sit Minturnensis*. Fuisse *Maricæ* lucum atque cultum apud Lirim amnem, infrà suo loco videbimus. Cæterùm quum regia sedes Latinorum fuerit *Laurentum*, haud ita procul ab Tiberi flumine; totum inde Latium *Laurentis agri* cognomen quorumdam hominum usurpatione habuit. unde illud etiam Eusebii in Chron. lib. I: Πρῶτον φασὶ Πῖκον, υἱὸν Κρόνου, βασιλεῦσαι χώρας Λαυρέντου λζ ἔτη. εἶναι δὲ τὴν χώραν ἕως τοῦ νῦν Ῥώμης πόλεως. Id est: *Primum ferunt Picum, Saturni filium, regnasse annis* XXXVII *in Laurenti agro; qui ad urbem usque, quæ nunc Roma vocatur, extendebatur*. Hinc igitur Virgilius, quum unà cum Dionysio *antiquum* illud *Latium* ad *Lirim* usque poëticâ licentiâ extensum fuisse vellet; *Maricam deam*, quæ apud hunc amnem colebatur, *Laurentem* adpellavit. LATIVM inter Anienem & mare fuisse duplex; alterum PRISCVM sive VETVS & ANTIQVVM, à Tiberi ad Circæum usque promontorium, quod nunc vulgò *Monte Circelli* vocatur; alterum, NOVVM, quod præter Latinorum populos alias quoque, quas mox indicabo, genteis complectebatur, ad Lirim usque amnem; ex compluribus disco auctoribus. Dionysius eodem lib. I: Κατὰ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον Τρῶες, οἱ σὺν Αἰνείᾳ διαφυγόντες ἐξ Ἰλίου τὴν πόλεως ἅλωσις, κατέχουσι εἰς Λαυρέντον. αἰγιαλὸν Ἀβορίγινων. λαβόντες δὲ τοῦτο Ἀβορίγινων χωρίον εἰς οἴκησιν, καὶ ὅσα ἠξίουν, πολίζουν μικρὸν ὑποχόντες ὑπὸ θαλάττης, ἐπὶ λόφῳ τινὶ, Λακίνιον ὄνομα τῇ πόλει θέμενοι. ὀλίγῳ δὲ ὕστερον χρόνῳ τὴν ἀρχαίαν ἀλλάξαντες ὀνομασίαν, ἅμα τοῖς Ἀβορίγινοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς χώρας Λατῖνοι ὠνομάσθησαν. καὶ μεταναστάντες ἐκ τοῦ

Λακίνιου,

Λαυϊνίου, κοινῇ μετὰ τῶν ἐπιχωρίων μείζονα πεβάλλοντο πόλιν, εἰς ἣν ἐπιρρυέντες πολλὰς μὲν καὶ ἄλλας πόλεις ἔκλισαν τῶν κληθέντων Περίσκων Λατίνων. Id est: *Per id tempus Troiani, cum Aeneâ post captum Ilium profugi, adpulerunt Laurentum, Aboriginum litus. acceptoque ab Aboriginibus ad habitandum agro, & quidquid petierunt: opidum condiderunt haud procul à mari in quodam colle, nomine Lavinium. Haud ita multo post, vetere adpellatione mutatâ, unà cum Aboriginibus à regionis rege nuncupati sunt Latini. & relicto Lavinio, unà cum indigenis maiorem muniverunt urbem, quam Albam vocarunt. ex qua & alia compluria opida deduxerunt, quæ Priscorum Latinorum adpellantur.* Livius lib. I: *Revocatis deinde ad concilium Latinis, Tarquinius ita verba fecit: Posse quidem se vetusto jure agere: quòd, cum omnes Latini ab Albanâ oriundi sint, in eodem fœdere teneantur, quo ab Tullo res omnis Albana cum colonis suis in Romanum cesserit imperium.* Dionysius lib. VI: Ὅπ τὴν Ἀλβανῶν πόλιν, ἐξ ἧς αὐτοὶ ἀπῳκίθησαν, καὶ Λατίνων πᾶσα πόλις, ἐν ἡμέρᾳ καθελεῖν ἔγνωσαν μιᾷ. Id est: *Quod Albanorum urbem, unde ipsi omneisque Latinorum urbes deductæ, unâ die delendum decreverint.* Et lib. III: Ἡ μὲν δὴ τῶν Ἀλβανῶν πόλις, ἡ τῶν τριάκοντα Λαυϊνῶν ἀποικίσασα πόλις, καὶ πάντα τὸν χρόνον ἡγεμονεύουσα ἔθνους, ὑπὸ τῆς ἐσχάτης ἀποικίσεως καθῃρέθη, ἔρημος εἰς τόνδε χρόνον διαμένει. Id est: *Sic Alba, xxx opidorum Latinorum mater, & gentis eius toto illo tempore princeps, à novissimâ suâ coloniâ solo æquata, hodiéque deserta permanet.* Et eodem libro posteà: Αἱ δὲ τῶν Λατίνων πόλεις Ῥωμαίοις ἐθέλοντο τότε πρῶτον διάφοροι, οὐκ ἀξιοῦσαι καταστραμμένης τὴν Ἀλβανῶν πόλεως τοῖς ἀνηρηκόσιν αὐτὴν Ῥωμαίοις τὴν ἡγεμονίαν παραδοῦναι. ἐτῶν γὰρ διαγενομένων πεντεκαίδεκα μετὰ τὴν ἀφανισμὸν τὴν Ἀλβας, πρέσβεις ἀποστείλας ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς εἰς τὰς ἀποίκους τε καὶ ὑπηκόους αὐτῆς τριάκοντα πόλεις ἠξίου πείθεσθαι τοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων ἐπιταττομένοις, ὡς παρεληφότων αὐτῶν ἅμα τοῖς ἄλλοις, οἷς εἶχον Ἀλβανοί, καὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Λατίνων ἔθνους. Hoc est: *Latinæ verò urbes tum primùm à Romanis dissidere cœperunt: quòd, Albâ dirutâ, eversoribus eius Romanis imperium tradere recusarent. anno quidpe post illius excidium* XV *rex Romanus, dimissis per* XXX *eius colonias legatis, postulabat, ut imperata facerent: quòd ad victores cum cæteris Albanorum rebus transisset etiam Latinæ gentis imperium.* Tacitus Annal. lib. IIII, in rebus Tiberii imperatoris: *Quamquàm insideret urbem proprius miles;* III *urbanæ,* VIIII *prætoriæ cohortes; Etruriâ fermè Vmbriâque dilectæ, aut vetere Latio & coloniis antiquitus Romanis.* Hactenus auctores id intellexêre *Priscum Latium*, quod Tarquinius Superbus, debellatâ proximâ parte Volscorum gentis, capiteque eorum *Suessâ Pometiâ*, super Circæum sitâ promontorium, occupatâ, coloniâque Circeios deductâ, ad dictum usque promontorium produxit. Hinc Plinius lib. III cap. V: *Latium antiquum à Tiberi Circeios usque servatum est, millium passuum* L *longitudine. tam tennes primordio imperii fuêre radices. Coloniis sæpè mutatis, tenuêre alii aliis temporibus, Aborigines, Pelasgi, Arcades, Siculi, Aurunci, Rutuli: & ultra Circeios, Volsci, Osci, Ausones. unde nomen modò Latii processit ad Lirim amnem.* Satis, mehercle, turbatoriè & confusè, ne dicam absurdè. nam hoc voluit: nempe, Latium antiquum fuisse à Tiberi usque ad Circeios. inde verò novum Latium adjectum, ad Lirim usque amnem: quam oram olim incoluerint *Volsci, Osci, Ausones.* Aliquanto pòst, *Colonia*, inquit, *Minturnæ; Liri amne divisa, Glani quondam adpellato. opidum Sinuessa, extremum in adjecto Latio. hinc felix illa Campania est.* Strabo lib. V: Νυνὶ μὲν ἡ παράλια μέχρι πόλεως Σινυέσσης ἀπὸ τῆς Ὠστίας Λατίνη καλεῖται· πρότερον δὲ μέχρι Κιρκαίας ὄρους μόνον εἰχήκει τοῦ ὀνόματος· καὶ τὴν μεταγαίαν δὲ πρότερον μὲν ὀλίγον, ὕστερον δὲ καὶ μέχρι Καμπανίας διέτεινε καὶ Σαμνιτῶν καὶ Πελιγνῶν καὶ ἄλλων τῶν Ἀπεννίνον κατοικούντων. Hoc est: *Nunc quidem, ora omnis ab Ostiâ ab Sinuessam usque adpellatur Latium. anteà verò non ultra Circeium montem nomen id protendebatur. in mediterraneis quoque ab initio haud multa occupavit. posteà verò ad Campaniam usque & Samnitas ac Pelignos aliosque Apennini adcolas prolatum.* Ad *Pelignos* equidem usque falsò id profert Strabo; quum *Marsorum* intercesserit gens. quorum opidum *Albam* falsò eum adscribere Latio, suprà in eius gentis descriptione ostensum. Cæterùm de *Antiquo Latio* testis etiam est antiquus in primis auctor Scylax in Περίπλῳ. Ἀπὸ Ἄρνου ἐστὶν, inquit, Τυρρηνοὶ ἔθνος μέχρι Ῥώμης πόλεως. Τυρρηνίας ἔχουσι Λατῖνοι, μέχρι δὲ Κιρκαίας· καὶ τὸ δὲ Ἐλπηνόρου μνῆμά ἐστι Λατίνων. Λατίνων δὲ ἔχουσι Οὔσκοι. Id est: *Ab Arno Tyrrhenorum est gens ad Romam urbem usque. Tyrrheniæ continuantur Latini, usque ad Circæum. nam & Elpenoris monimentum est in Latinis. His continuantur Volsci.* Et Scylace antiquior Theophrastus, Aristotelis auditor atque successor, Histor. planar. lib. V cap. VIIII:

Η δὲ τῶν Λατίνων ἔφυδρος πᾶσι. καὶ ἡ μὲν πεδιὰς δάφνης ἔχει καὶ μυρσίνης καὶ ὀξύλου θαυμαστῶς τηλικαῦτα γὰρ μήκη τέμνεται, ὥστε εἶναι ἀφ' νεὼς τῶν Τυρρηνίδων ὑπὸ τῶν τρόπιν. ἡ δὲ ὀρεινὴ πεύκης καὶ ἐλάτης. Τὸ δὲ Κιρκαῖον καλούμενον εἶναί φασιν ἄκραν ὑψηλὴν, δασεῖαν δὲ σφόδρα· καὶ ἔχειν δρυῶν καὶ δάφνης πολλὴν καὶ μυρσίνης· λέγουσι δὲ οὗτοι ἐγχωρίους, ὡς ἐνταῦθα ἡ Κίρκη κατῴκει· καὶ δεικνύουσι τὸ τῆς Ἐλπηνόρος τάφον. Hoc est: *Latinus ager aquis totus abundat. & plana quidem laurum habent & myrtum scissimamque mirandam. tantâ quidpe longitudine cæditur, ut pro carinâ Etruscis navibus sufficiat. montana verò pinum atque abietem ferunt. Circæum autem heic excelsum quoddam esse aiunt promontorium, spissis nemoribus consitum; maximè verò robore, myrto, ac lauro. Circen id inhabitasse incolæ ferunt: tumulumque Elpenoris in eo ostentant.* Et lib. VIIII cap. XV: Φαρμακώδεις δὲ δοκοῦσιν εἶναι τοῖς μάλιστα μὲν ἔξω τῆς Ἑλλάδος οἱ περὶ Τυρρηνίαν καὶ τὸν Λατῖνον· ἐν ᾧ δὲ τὴν Κίρκην εἶναι λέγουσιν. Id est: *Tractus medicamentorum fertiles maximè traduntur extra Græciam circa Tyrrheniam & Latinum agrum; in quo Circen habitasse ferunt.* Ἔφυδρος χώρα, id est, *aquis irrigua regio* in hoc Latio maximè erat *Pomptinus ager* apud Circæum montem; ut infrà docebitur. unde illud apud Priscianum Institution. grammat. lib. IIII: *Cato Censorius in secundo Originum: Lucum Dianium in nemore Aricino Egerius Lebius Tusculanus dedicavit, dictator Latinus; & hi populi communiter; Tusculanus, Aricinus, Lanuvinus, Laurens, Coranus, Tiburtis, Pometinus, Ardeatis, Rutulus.* At verò, quòd Plinius, loco proximè scripto, in hoc intra Circæum montem Latio *Auruncos* quoque recensuit populos, nescio an ex poëtâ Virgilio sumpserit: quando hos trans Tarracinam opidum aliis auctoribus, quos suo loco citabimus, referri video. Virgilius Aeneid. lib. XI Latinum regem introducit ita in concilio concionantem:

Est antiquus ager, Tusco, mihi, proximus amni,
Longus in occasum fineis super usque Sicanos:
Aurunci Rutulique serunt, & vomere duros
Exercent colleis, atque horum asperrima pascunt.
Hæc omnis regio & celsi plaga pinea montis
Cedat amicitiæ Teucrorum: & fœderis æquas
Dicamus leges; sociosque in regna vocemus.
Considant, si tantus amor, & mœnia condant.

Quum plerique, ut suprà intellectum, in hoc consenserint auctores, Aeneam ab Latino accepisse agrum inter Laurentum & Tiberim amnem; quo tractu nullus est *celsus mons*; nihil certius, quàm Virgilium poëticâ iterum quadam licentiâ heic innuisse antiquum illud populi Romani Latium, quod excelso eoque pineo monte finiebatur Circæo. unde etiam & Donatus & Clavarius, agrum hunc, quem Latinus offert Troianis, apud *Vfentem fluvium* esse dixerunt; teste Servio in hunc locum Virgilii. qui amnis prope Circæum haud procul Tarracinâ opido in mare effunditur. Sed & *Tarracinam* Polybius in antiquo refert Latio ex fœdere Romano primis urbis Romæ consulibus cum Carthaginiensibus facto. Verba eius lib III hæc sunt: Γίνονται πρῶτον συνθῆκαι Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις πρῶτον μετὰ Λούκιον Ἰούνιον Βροῦτον καὶ Μάρκον Ὁράτιον, οὗτοι πρῶτοι καταστήσαντες ὑπάτους μετὰ τὸν βασιλέων καταλυσιν. * — *. Καρχηδόνιοι δὲ μὴ ἀδικείτωσαν δῆμον Ἀρδεατῶν, Ἀντιατῶν, Λαυρεντίνων, Κιρκαιατῶν, Ταρρακινιτῶν τῶν μηδ' ἄλλον μηδένα Λατίνων, ὅσοι αὐ ὑπήκοοι. Id est: *Primum igitur fœdus inter Romanos & Carthaginienses ictum est consulatu L. Iunii Bruti & M. Horatii, primorum post reges exactos consulum.* Et aliquanto post: Ὁμοίως δὲ καὶ Ῥωμαῖοι περὶ τῆς Λατίνης οὐκ οἴονται δεῖν τοὺς Καρχηδονίους ἀδικεῖν Ἀρδεάτας, Ἀντιάτας, Κιρκαίτας, Ταρρακινίτας· αὗται δ' εἰσὶν αἱ πόλεις αἱ περίχουσαι τῶν θαλάττων τῆς Λατίνης χώραν, ὑπὲρ ἧς πεποίηται τὰς συνθήκας. Hoc est: *Similiter de Latio cavent, ne fiat ab Carthaginiensibus injuria Ardeatibus, Antiatibus, Circeiensibus, Tarracinensibus: quæ sunt opida maritima Latii, de quo fœdus hoc factum.* Ac *Circeios* quidem jam ante primos hosce consules rex Tarquinius Superbus coloniam deduxerat; testibus, Livio lib. I, Dionysio lib. IIII. *Tarracinam* verò expugnasse Romanos anno urbis suæ CCCXLVIIII, annis CIIII post prædictos consules, auctor est Livius lib, IIII: coloniam autem eò deductam anno CCCCXXV, tradit lib. VIII. Verùm & *Tarracina* & *Circeii*, & longè citra hæc *Antium* quoque ab initio, extra Latii, quod Siculi ante Latinos obtinuêre, fineis, *Volscorum* fuerunt opida; & citra Antium *Ardea* etiam fuit *Rutulorum:* quos & ipsos à Latinorum nomine ac genere exemerunt plerique auctores. In his Dionysius lib. V, ubi Q.

Cluilio

Cluilio Siculo & T. Lartio Flavo consulibus, anno urbis Romæ CCLVI, bellum omnes Latini nominis populi Romanis denunciaverant; Ἡ βουλή, inquit, πολλαχῇ διαπέμπουσα πρέσβεις, παρεκάλει τὰς πλησιοχώρους πόλεις ἐπὶ συμμαχίαν, ἀνιπροσωμόμων εἰς τὰς αὐτὰς πόλεις τῶν Λατίνων, καὶ πολλὰ τῷ Ῥώμης κατηγορούντων. Ἔθνικες μὲν ἐν κοινῇ συνελθόντες, ὑπόπτα καὶ ἀδεν ὑγιὲς ἀμφοτέραις ταῖς πρεσβείαις ἀπεκρίναντο. Πόλεις δὲ Λατίνοις μὲν ἐπικουρίαν πέμπειν αὐτοῖς ὑπέχοντο. Ῥωμαίοις δὲ, εἰ βουληθῶσι καταλύσασθαι τὴν ἔχθραν, διὰ σφῶν μετριωτέρους παρέξειν Λατίνους ἔφασαν, καὶ τὰς συμβάσεις αὐτοῖς διαλύσειν. Οὐολοῦσκοι δὲ καὶ θαυμάζειν ἔλεγον τὴν Ῥωμαίων ἀναιδειαν. Id est: *Senatus, dimissis circùm finitimas urbeis legatis, societatem earum ambiebat: Latinis contrarias ad easdem urbeis legationes mittentibus; ac multa in populum Romanum congerentibus. Igitur Hernici neutris legatis quidquam sani responderunt: sed utrosque cum suspecto responso dimiserunt. Rutuli, Latinis auxilium diserte polliciti, Romanis tamen promittebant; si ponere inimicitias vellent, se suâ intercessione Latinos ipsis reddituros æquiores; pacemque conciliaturos. Volsci verò, mirari se, dicebant, Romanorum impudentiam.* Sic Livius lib. I, sub rege Tarquinio Superbo: *Pererraturum se omne Latium: Volscosque se inde & Æquos & Hernicos petiturum.* Et Cicero in Oratione pro L. Cornelio Balbo: *Itaque & ex Latio multi & Tusculani & Lanuvini, & ex cæteris generibus gentes universæ in civitatem sunt receptæ; ut Sabinorum, Volscorum, Hernicorum.* Falissimum est, quod Strabo tradit dicto lib. V his verbis: Ἔθνισι οἱ πλησίον ᾤκουν τῷ τε Λαουϊνίῳ καὶ τῇ Ἄλβᾳ καὶ αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ· οὐκ ἄπωθεν δὲ ἦσαν Ἀρίκια καὶ Τελλῆνα καὶ Ἄντιον. Id est: *Hernici prope Lavinium & Albam ipsamque Romam incoluerunt, nec procul ab ipsorum finibus fuêre Aricia ac Tellenæ & Antium.* In medio scilicet eos locat Prisco Latio. quod falsissimum esse, vel unus satis refutaverit disertis verbis Livius, quæ lib. VI sunt huiusmodi: *Quum consules in Hernicos exercitum duxissent; non inventis in agro hostibus, Ferentinum, urbem eorum, vi ceperunt.* Et lib. VIIII: *Id ægrè passi Hernici, concilium populorum habentibus Anagninis in circo, quem Maritimum vocant, præter Alatrinatem, Ferentinatemque & Verulanum, omnes Hernici populi populo Romano bellum indixerunt.* Et aliquanto pòst: *Hernicorum tribus populis, Alatrinati, Verulano, Ferentinati, suæ leges redditæ.* Omnia hæc opida retinent etiam nunc nomina sua antiqua, *Anagni, Alatro, Veroli, Ferentino,* vulgò dicta; longè interiùs circa Anienis fonteis & Lirim amnem, qui nunc est *Garigliano*, sita. *Rutulos* tamen, exiguam admodùm nationem, Latinorum gentis partem fecerunt poëtæ Virgilius Siliusque, ut infrà videbimus. Verùm omnes isti populi, *Prisci Latini, Rutili, Volsci, Æqui, Hernici, Ausones*, à Tiberi ad Lirim usque incolentes, in unum *Novi Latii* nomen posteà corpusque à Romanis contributi sunt; testibus suprà citatis Strabone Plinioque. Hinc etiam Silius lib. VIII, ubi totius ferè Italiæ chorographiam persequitur, omnium prædictorum populorum opidis mixtim enumeratis, transit inde ad Sabinos; inde ad Picenteis; mox Vmbros, Etruscos, Marsos, Pelignos, Sidicinos, Vestinos, Marrucinos, Frentanos, Campanos, Samnites, Apulos, Lucanos, Calabros, Selentinos. Et Cicero in Bruto: *Apud maiores nostros video disertissimum habitum ex Latio L. Papirium Fregellanum, Ti. Gracchi, P. F. ferè ætate. eius verò oratio est pro Fregellanis colonisque Latinis habita.* Ergo jam tum huius Ti. Gracchi, qui anno urbis Romæ ıɔcxx, P. Mucio Scævolâ & L. Calpurnio Pisone, occisus est, temporibus *Latii* nomen atque fines ad Lirim usque prolati fuêre. nam opidum *Fregellæ* in dextrâ huius fluminis ripâ erat positum; ut infrà videbimus. Ac *Lirim* equidem Plinius, suprà dicto lib. III cap. V, terminum *Novo Latio* statuit. unde etiam epitomator eius Solinus cap. VIII, non tam auctore suo malè intellecto, quàm illius ævum cum tempestate suâ confundens; *Italia*, inquit, *in qua Latium antiquum anteà à Tiberis ostiis adusque Lirim amnem pertinebat, universa consurgit à jugis Alpium, porrecta ad Rheginum verticem.* Suam scilicet ætatem respexit: quæ *Campaniæ* nomen longè citra Lirim obtinebat. Verùm Plinius licèt *Lirim* constituat terminum Latii Novi; tamen paullo pòst etiam ultra hunc amnem memorat *opidum Sinuessam, extremum id adjecto Latio.* & in mediterraneis item *Aquinum, Arpinum, Atina*, & *Casinum*, opida in eodem fuisse Novo Latio, infrà patebit. Nec tamen solum Plinium hunc statuisse terminum; sed vulgò sic habitum fuisse; patet ex Ptolemæi quoque geographiâ; qui ita habet: Λατίνων ὁμοίως πρὸς τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος· Τιβέριος ποταμοῦ ἐκβολαὶ, Ὠστία, Ἄνιον, Κλωστρα, Κιρκαῖον ἄκρον, Ταρρακίνα, Φορμία. Καμπανῶν ὁμοίως πρὸς τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος·

Λεύρος

Ἀείρ⊖ πῶμᾶ ἐκβολαὶ, Σινόεσσα, Οὐόλτερνον, Κῦμαι. Id est: *Latinorum itidem juxta mare Etruscum; Tiberis amnis ostium, Ostia, Antium, Clostra, Circæum promontorium, Tarracinæ, Formiæ. Item Campanorum ad Etruscum litus: Liris fluvii os, Sinuessa, Vulturnum, Cumæ.* Et longè ante Ptolemæum Polybius lib. III disertè Sinuessam inter Campaniæ urbeis connumerat; ut infrà cap. X in eius urbis descriptione videbimus. Certè quum etiam ultra Lirim multa fuerint Novi Latii opida; ut infrà cap. VIII videbimus; commodior eius fuisset terminus jugum montis, quod lævam Liris ripam eminus prosequitur; altero verò suo latere habet Campaniæ opida *Suessam* & *Teanum*. Mela, lib. II cap. IIII, quum satis disertè *Sinuessam* extra Campaniam tribuisset Latio: oratio eius à malè curiosis imperitisque exscriptoribus miserè confusa vitiataque est. eam ergo sic distingvo: *Buxentum, Velia, Palinurus, Pæstanus sinus, Pæstum opidum, Silarus amnis, Picentia, Petræ quas Sirenes habitavêre, Minervæ promontorium: opima Lucaniæ loca. sinus Puteolanus, Surrentum, Herculaneum, Vesuvii montis adspectus, Pompei, Neapolis, Puteoli, Lacus Lucrinus & Avernus, Baiæ, Misenum, Cumæ, Liternum, Vulturnus amnis, Vulturnum opidum; amœna Campaniæ litora. Sinuessa, Liris, Minturnæ, Formiæ, Fundi, Tarracina, Circes domus aliquando Circeii, Antium, Aphrodisium, Ardea, Laurentum, Ostia, citra Tiberim in hoc litore sunt. ultra Pyrgi, Alsium, Castrum novum, Graviscæ, Cossa, Telamon, Populonia, Cæcina, Pisæ; Etrusca loca & flumina.* Semper opida fluminaque priore loco enumerat: tandem subjungit regionis nomen, cuius illa fuerint. Verùm, quo faciliùs clariùsque antiquissimæ Romanorum res, hoc spacio inter Tiberim & Lirim sive Sinuessam gestæ, intelligantur; nos vetustissimorum populorum, id est, *Priscum Latinorum, Rutulorum, Hernicorum, Volscorum*, fineis atque opida singulatim explicabimus.

CAP. II.

De PRISCI LATII *finibus, & principe eius urbium* ROMA, *locisque proximè adjacentibus.*

ANTIQVI igitur LATII fines fuêre isti: Ab Solis occasu, Anio fluvius, ab opido *Tibure* ad confluentem usque Tiberis: hinc ipse Tiberis, ad ostia usque: ab meridie, mare inferum, à Tiberis ostiis ad medium locum inter duo opida *Patricam* & *Ardeam*; quorum hoc *Rutulorum* fuisse, infrà patebit. hinc ab ortu hiberno limes fuit, quo Latinorum includebantur opida *Lavinium, Aricia, Lanuvium, Albanus mons, Labici, Præneste*; quæ vulgò nunc adpellantur, *S. Petronella, L' Ariccia, Città Lavinia, Gallicano, Pilastrina*. extra quem limitem *Ardea*, ut dictum, *Rutulorum* fuit, *Velitræ*, vulgò nunc *Beletri*, &, *Cora*, Volscorum. A septemtrionibus, ut suprà lib. II cap. XVI ostensum, Aequorum gens, veluti cuneo quodam, inter *Præneste* & *Tibur*, in Latinorum agrum ad Tusculanos usque monteis sese insinuabat; opido eorum prope Tusculum sito *Algido:* quo loco nunc diversorium publicum in viâ Latinâ esse dixi vulgari vocabulo *Osteria*. Tam arctis igitur fuêre Latinorum agri inclusi finibus, postquàm eos Sabini regione inter Narem Anienemque amneis, ut superiori capite ostensum, expulerunt. Patuêre in longum, à Tibure ad mare, XXXV millia; in latum, ab Tiberi ac Româ in Albanum montem, XX. De nonnullis trans Anienem opidis, quæ nonnulli auctores Latio, ceu Albanorum colonias, adscripserunt, quàm dubia sit res, suprà lib. II cap. VIII in Sabinis patuit. Potuerant tamen aliqua eorum Latini sive Aborigines condidisse, antequàm eâ regione à Sabinis ejecti fuerunt. Virgilius equidem Aeneid. lib. VI Anchisen introducit, apud inferos filio Aeneæ ita de futuris Albanorum regibus vaticinantem:

Hi tibi Nomentum & Gabios urbemque Fidenam,
Hi Collatinas imponent montibus arceis,
Laude pudicitiæ celebres; addentque superbos
Pometios, Castrumque Inui, Bolamque Coramque.
Hæc tum nomina erunt: nunc sunt sine nomine terræ.

Sanè *Suessa Pometia* Volscorum semper fuit caput, donec à Tarquinio Superbo, qui primus Romanorum bellum Volscis movit, teste Livio lib. I, capta fuit; ut infrà